

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA
1923'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK DEVLET ADAMLARINDA
BATI ALGISI
(CUMHURBAŞKANI-BAŞBAKAN)

Semanur KUMCAĞAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2018

©2018- Semanur KUMCAĞAZ

**T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA
1923'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK DEVLET ADAMLARINDA
BATI ALGISI**

(CUMHURBAŞKANI-BAŞBAKAN)

**WESTERN PERCEPTION OF THE TURKISH STATESMEN
FROM 1923 TO THE PRESENT IN THE CONTEXT OF
CIVILIZATION AND CIVILIZATIONS
(PRESENT-PRIME MINISTER)**

**Hazırlayan
Semanur KUMCAĞAZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN**

KIRŞEHİR-2018

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Semanur KUMCAĞAZ tarafından hazırlanan “*Medeniyet ve Medeniyetler Bağlamında 1923’ten Günümüze Türk Devlet Adamlarında Batı Algısı*” adlı tez çalışması 27/07/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Alaattin UCA (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BOLAT (İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2018

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2018

Semanur KUMCAĞAZ

İmza

ÖZET

MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA 1923'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK DEVLET ADAMLARINDA BATI ALGISI (CUMHURBAŞKANI- BAŞBAKAN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Semanur KUMCAĞAZ

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

2018-(XI+75)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BOLAT

Dr. Öğr. Üyesi Alaattin UCA

Medeniyet sabit değildir ve sürekli ilerler ve olduğu seviyeden geri dönmez. Bu unsurlara uymayan bir toplum gelişmiş bir toplum değildir.

Osmanlı İmparatorluğunun, medeniyet seviyesine ulaşabilmek için aldığı tedbirler çöküşü geciktirmiştir. Ayrıca bu tedbirler sayesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk evlatları yetişmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu, medeniyet mücadelesini, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras almıştır. Batı'nın hem düşman oluşu hem de medeniyeti içermesi, Türk devlet adamlarını (cumhurbaşkanı ve başbakan) cennet ile cehennem arasındaki ince çizgide politika yürütmesine mecbur bırakmıştır. Ancak, bütün bunlara rağmen çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak için mücadeleler bırakılmamıştır.

1923'ten günümüze çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmek için verilen mücadele, Türk devlet adamlarında Batı algısının şekil kazanmasını sağlamış ve sağlamaya da devam etmektedir.

Anahtar Kelime: Batı Algısı, Batılılaşma, Medeniyet, Modernleşme, Türk Devlet Adamları.

ABSTRACT

WESTERN PERCEPTION OF THE TURKISH STATESMEN FROM 1923 TO THE PRESENT IN THE CONTEXT OF CIVILIZATION AND CIVILIZATIONS

M.Sc. Thesis

Preparer: **Semanur KUMCAĞAZ**

Advisor: **Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN**

2018-(XI+75)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

Jury

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Asst. Prof. Dr. Alaattin UCA

Asst. Prof. Dr. Mahmut BOLAT

Civilization is not constant in a society and constantly advances and does not go back from the level. A society that does not conform to these elements is not a developed society.

Measures taken to reach the level of civilization of the Ottoman Empire delayed the collapse. Moreover, thanks to these measures, the last of the Ottoman Empire, the first son of the Republic of Turkey has grown. Thus the founders of the Republic of Turkey, civilizations struggle, inherited from the Ottoman Empire. The presence of both enemy and civilization in the West forced Turkish statesmen (president and prime minister) to pursue policy in a fine line between heaven and hell. But they did not give up their struggle to reach the level of contemporary civilizations.

1923 to present contemporary civilizations extending reach the level of the struggle on behalf of Turkish Statesmen have won their way to western perception and continues to win.

Keywords: Civilization, Modernization, Turkish Statesmen, Westernization, Western Perception.

ÖN SÖZ

Muasır medeniyetin Batı şeklinde ortaya konulması, Batı ile medeniyetin adeta özdeşleşmesine neden olmuştur. Ülkenin karşısına gerek savaş cephelerinde gerek muhtelif alanlarda çıkan Batı ile mücadele edilmiştir. Batı medeniyeti, Batılılaşma, çağdaşlaşma ve modernleşme olarak da ifade edilmiştir. Batı medeniyeti, kendisinden uzak kalınmanın mümkün olmayacağı bir kavram olarak hissedilmiş, bu kavram bağlamında Türk devlet adamlarının zihinlerinde müspet ve menfi muhtelif algılar oluşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi, devlet adamlarının Batı algılarıyla şekil kazanarak politikalarına yansımıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılılaşma tarihi açısından önemli bir analiz olan bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti'nde görev yapan cumhurbaşkanı ve başbakanlar esas alındığından Batılılaşma tarihinin küçük ama, temel bir konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmada, kaynak sınırlandırılmasında, soyut konuların birbirleriyle bağlantılı hâle getirilmesinde ve ilişkilendirilmesinde kısmen zorlukların olduğu bilinmektedir. Çalışmanın ana hatları beş bölümden meydana gelmiştir.

Birinci bölümde, “Kavramsal Açısından Medeniyet ve Medeniyetler” başlığı altında medeniyet kavramının tarihsel gelişimi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun medeniyet kavramıyla tanışması ve bu kavramın yerleşmesi.

İkinci bölümde, “Değişen Batı Algısı Bağlamında Osmanlı İmparatorluğu'nun Aldığı Tedbirler” başlığı altında imparatorluğun Batı aracılığıyla ayakta kalma çabaları ve bu çabalar sonunda değişen yeni nesil.

Üçüncü bölümde, “Medeniyet ve Medeniyetler Bağlamında 1923'ten 1950'ye Türk Devlet Adamlarında Batı Algısı” başlığı altında yeni Türk devleti kurucu kadrosundan çok partili hayata geçişe kadar devlet adamlarının batı algısı.

Dördüncü bölümde “1950 Çok Partili Hayata Geçiş İle Birlikte Anlaşılan Batı Algısı” başlığı altında çok partili yaşam ile birlikte Batı algısında görülen farklılaşma ve 1950'den 1980'e uzanan süreçte medeniyeti içeren Batı'nın ne şekilde anlaşıldığı ortaya konulmuştur.

Beşinci bölümde ise, “1980'den 2018'e Görülen Batı Algısı” başlığı altında çok yönlü dış politikayla birlikte Batı'ya karşı alternatif ittifaklar kurulurken, Batı medeniyetinden neden uzaklaşamadığı, Avrupa Birliği ile ilişkiler öncesi dönemlere kıyasla izlenen seyirin Batı algısına olan etkileri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın meydana gelmesinde, her alanda yardımını olan, kıymetli zamanını esirgemeyen ve gerektiğinde zaman yaratan değerli hocam Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN'e ayrıca, derslerini alarak öğrendiğim her kelime için, başta danışmanım olmak üzere, Dr. Öğr. Üyesi Bülent KARA'ya, Dr. Öğr. Üyesi Murat TUĞLUCA'ya ve Öğr. Gör. Murat POYRAZ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Yine bu çalışmada maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kırşehir- 2018

Semanur KUMCAĞAZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	1
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	2
BÖLÜM I	3
1. KAVRAMSAL AÇIDAN MEDENİYET ve MEDENİYETLER	3
1.1. KÖKEN VE TARİHSEL OLARAK: MEDENİYET	3
1.2.MEDENİYET KAVRAMININ OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GİRİŞİ	4
BÖLÜM II	7
2.MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA DEĞİŞEN BATI VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN ALDIĞI TEDBİRLER	7
2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN BATI MEDENİYETİ ARACILIĞI İLE AYAKTA KALMA ÇABALARI	7
2.2.TANZİMAT DÖNEMİNİN YARATTIĞI YENİ NESİL	11
BÖLÜM III	15
3.MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA 1923'TEN 1950'YE TÜRK DEVLET ADAMLARINDA BATI ALGISI	15
3.1.KURUCU KADRO'NUN BATI ALGISI	15
3.1.1. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk	15
3.1.2. Başbakan İsmet İnönü	18

3.1.3. Başbakan Fethi Okyar	19
3.1.4. Başbakan Celal Bayar.....	20
3.2. 1938'DEN 1950'YE TEK PARTİ YÖNETİMİNDE ORTAYA KONULAN BATI ALGISI.....	21
3.2.1.Cumhurbaşkanı İsmet İnönü	21
3.2.2.Başbakan Celal Bayar.....	23
3.2.3. Başbakan Refik Saydam.....	23
3.2.4. Başbakan Şükrü Saraçoğlu	24
3.2.5. Başbakan Recep Peker	24
3.2.6. Başbakan Hasan Saka.....	25
3.2.7. Başbakan Şemsettin Günaltay	25
BÖLÜM IV.....	27
4. 1950 ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ İLE BİRLİKTE ANLAŞILAN BATI ALGISI	27
4.1. 1950'DEN 1960'A BELİREN BATI ALGISI.....	27
4.1.1.Cumhurbaşkanı Celal Bayar.....	27
4.1.2. Başbakan Adnan Menderes	28
4.2. 1960'DAN 1980'E OLUŞAN BATI ALGISI.....	29
4.2.1.Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel	29
4.2.1.1. Başbakan İsmet İnönü	30
4.2.1.2. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü	30
4.2.1.3. Başbakan Süleyman Demirel	30
4.2.2. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay	30
4.2.2.1.Başbakan Süleyman Demirel	31
4.2.2.2.Başbakan Nihat Erim.....	32
4.2.2.3.Başbakan Ferit Melen.....	33
4.2.3. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk.....	33
4.2.3.1.Başbakan Ferit Melen.....	34

4.2.3.2. Başbakan Naim Talu	34
4.2.3.3. Başbakan Bülent Ecevit.....	34
4.2.3.4. Başbakan Sadi Irmak.....	36
4.2.3.5. Başbakan Süleyman Demirel	37
4.2.3.6. Başbakan Bülent Ecevit.....	37
4.2.3.7. Başbakan Süleyman Demirel	37
4.2.3.8. Başbakan Bülent Ecevit.....	37
4.2.3.9. Başbakan Süleyman Demirel	37
BÖLÜM V	38
5. 1980'DEN 2018'E GÖRÜLEN BATI ALGISI	38
5.1. 1980'DEN ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN İKTİDARA GELİŞİNE KADAR	38
5.1.1. Cumhurbaşkanı Kenan Evren	38
5.1.2. Başbakan Bülent Ulusu	38
5.1.3. Başbakan Turgut Özal	39
5.2. Cumhurbaşkanı Turgut Özal.....	40
5.2.1. Başbakan Yıldırım Akbulut.....	41
5.2.2. Başbakan Mesut Yılmaz.....	41
5.2.3. Başbakan Süleyman Demirel	41
5.3. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel	41
5.3.1. Başbakan Tansu Çiller.....	42
5.3.2. Başbakan Mesut Yılmaz.....	42
5.3.3. Başbakan Necmettin Erbakan.....	43
5.3.4. Başbakan Mesut Yılmaz.....	44
5.3.5. Başbakan Bülent Ecevit.....	44
5.4. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer	44
5.4.1. Başbakan Bülent Ecevit.....	45

5.4.2.Başbakan Abdullah Gül.....	45
5.2. ADALET VE KALKINMA PARTİSİNİN İKTİDARA GELİŞİYLE BİRLİKTE BATI ALGISI	46
5.2.1.Cumhurbaşkanı Abdullah Gül.....	46
5.2.1.1.Başbakan Recep Tayip Erdoğan.....	48
5.2.2.Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan.....	48
5.2.2.1.Başbakan Ahmet Davutoğlu.....	49
5.2.2.2.Başbakan Binali Yıldırım	51
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	55
EKLER.....	62
ÖZGEÇMİŞ.....	75

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

AB.	Avrupa Birliği
ABD.	Amerika Birleşik Devletleri
Ak Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
B.C.A.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bk.	Bakınız
BM.	Birleşmiş Milletler
bty	Basım Tarihi Yok
C	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
FETÖ.	Gülen Terör Örgütü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması İttifakı
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfalar Arası
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
t.y.	Tarih yok
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay.	Yayınlar
ZC.	Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı medeniyetine girmeye çalıştığı yüzyıldan, Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar üç yüzyıl geçmiş ve dördüncü yüzyılın ilk yarısının bitmesine yedi yıl kalmıştı. Medeniyet dairesini değiştirmek zaman almakta idi. Bu yüzden Batı medeniyetine girişin kısa sürede gerçekleşmesi beklenmemeli idi. Bununla birlikte aradaki farkın giderek büyümesi Batı medeniyetine giriş süresini uzatmakta idi. Batı medeniyeti ile ilgili birikimi Osmanlı İmparatorluğu'ndan alan Türk devlet adamları Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri “*muasır medeniyet seviyesine ulaşmak ve onu geçmek*” şeklindeki hedefiyle hareket etmiştir. Batı medeniyetini yakalamak adına Türk devlet adamlarının Batı algıları devletin medeniyet yarışındaki yerini belirlediği gibi dış politikayı da şekillendirmektedir. Bu bağlamdan hareketle Türk devlet adamlarının, Batı medeniyeti hakkında düşünceleri nelerdir? Batı medeniyeti Türk devlet adamlarının tek umudu mu? Alternatif medeniyet bulmak mümkün mü? Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için Türk devlet adamlarının düşünceleri nelerdir? Batı emperyalizmi ve Batı medeniyeti arasında bulunan ince çizgi Türk devlet adamlarını nasıl etkiledi? Bulunan cevaplar günümüze kadar uzanan Batılılaşmanın önemli hususlarının ortaya konulmasını amaçlamıştır. Bu araştırma ile Batılılaşma tarihinde Türk devlet adamlarının rolleri analiz edilerek bilim dünyasına katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmanın konusu gereği birkaç araştırma yöntemi kullanılmıştır. Sosyal Bilimlerin hemen her çalışmasında kullanılan belgesel tarama modeli, kayıt ve belgelerin incelenmesi ile verinin elde edilmesinde fayda sağlar (Karaer,2012:183). Araştırmada kullanılacak diğer model nitel araştırma modelidir. “Nitel araştırmada insanların kendileri ve diğerleriyle olan ilişkilerinin incelenmesini sağlayan ve karşılıklı etkileşim gerektiren stratejileri” kullanan modeldir (Demir,2011:278). Araştırmada doğrudan alıntılar yapılarak nitel araştırma modelinin yöntemlerinden olan betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Betimsel araştırma yöntemi, araştırılan sosyal çevrelerin ayrıntılı bir betimlemesi yapılır, “betimleme üzerine yapılan vurgu, sıradan detaylara dikkat kesilmeyi içerir, günlük yaşamın yüzeyselliğini, çok küçük ayrıntıları sorgulamaya değer görülür. Çünkü bunlar özel bir bağlamda neyin olup bittiğini anlamamıza yardım ederler ve gerçekliğin diğer katmanlarına ilişkin ipucu ve işaretler sağlarlar”(Kuş,2012:82).

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Fernand Braudel (2012) tarafından yapılan “*Uygurlukların Grameri*” adlı çalışma uygurluğın gelişimi üzerinde durularak modern anlamını nasıl kazandığı hakkında mevcut bilgilerden yararlanılmıştır.

Niyazi Berkes (2008) tarafından yapılan “*Türkiye’de ağdaşlaşma*” adlı çalışma, hem Osmanlı İmparatorluğu’nun hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin çağdaşlaşmasını ele almış, gerektiğinde eleştiriyle günümüze uzanan gerçekleri vurgulamıştır. Bu çalışmada bilgilerden kronolojik olarak yararlanılmıştır.

Erhan Afyoncu (2016) tarafından yapılan “*Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*” adlı alışma, Osmanlı İmparatorluğu hakkında merak edilen sorulara cevap verilmek suretiyle meydana getirilmiştir. Eserden genel olarak faydalanılmıştır.

Sina Akşın (2016) tarafından hazırlanan “*Kısa 20.Yüzyıl Tarihi*” adlı çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne uzanan siyasî tarihinin önemli noktaları öz bir şekilde kaleme alınmış, genel bilgilerden istifade edilmiştir.

BÖLÜM I

1. KAVRAMSAL AÇIDAN MEDENİYET ve MEDENİYETLER

1.1. KÖKEN VE TARİHSEL OLARAK: MEDENİYET

Günlük hayatta medenî insan, Sümer medeniyeti ve Batı medeniyeti kavramlarına çok sık rastlamakla birlikte kavramların aralarındaki fark çoğu kişinin bildiğinden fazladır. Medenî insan görgülü ve kibar davranışlara sahip olduğu kadar toplumdaki değer ve kuralların sınırını zorlamayan kişilere verilen modern bir ifadedir. Medenî bir insan işlerini kaba güçle halletmediği gibi kendinden zayıf birine şiddette bulunmaz. Yani medenî insan nerde nasıl davranılması gerektiğini iyi bilen, başkalarının haklarını ihlâl etmeyen ama kendi haklarını da bilenlere verilen bir addır. Tekil anlamda medeniyet ileri kabul edilen toplumların, ileri olmayan toplumlardan ayıran özellik olarak insanlığın ulaştığı birikim ve ileri düzeyin ifadesidir. Kelime, insanlığın birikimini veya Batı toplumunun ileri düzeyini ifade etmek için kullanıldığında da tekil anlamındadır. Medeniyet kavramı, çoğul anlamda ise ortak özellikleri olan sosyal grupların adıdır. Örneğin, İslâm Medeniyeti, Hint Medeniyeti, Grek ve Roma Medeniyeti, Osmanlı Medeniyeti, İngiliz Medeniyeti, Fransız Medeniyeti ve Orta Çağ Hristiyan Medeniyeti çoğul medeniyete verilecek birkaç örnektir (Görgün,2003:298). İster tekil ister çoğul anlamda kullanılsın medeniyet ve medeniyetler insanlığın başlangıcına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bazı medeniyet kısa ömürlü olurken, kimi medeniyetler uzun ömürlü olabilmektedir. Sona eren birçok medeniyet tarihe karıştığı gibi yeniden ortaya çıkarak yeni bir medeniyetin yaratılmasına katkı sağlamıştır. Yunan ve Roma medeniyetlerinin Batı Medeniyeti 'ne sağladığı katkı gibi...(Tanilli,2010: 23).

Popüler kabul edilen dillerde “*civilisation*” olarak sözlüklerde yerini alan medeniyet kelimesi sadece birkaç yüzyıl yaşındadır(Tanilli, 2010: 12).Saray geleneklerinin alt tabakalara kadar inerek moda gibi algılanan saray davranışlarının “*kibarlaşma*” veya “*medeniyet*” adını almasına(Elias,2016:195) sebep olurken günümüzde bilinen anlamından farklıdır. Kavram, maddî ve manevî olarak ayrılmakta: maddî olan şekilden ibaret kalırken manevî olanın alanı daha geniştir (Ağaoğlu,1972:5). Kavram, modern anlamına XVIII. yüzyılda Toplum Sözleşmesi, Rönesans ve bilim, teknik buluşlar, Sanayi Devrimi ve Dünya pazarlarının Batılılarca ele geçirilmesi, burjuvazinin doğması, aşamalardan geçilmiş ve ortaya çıkan ileri düzeyin ifadesi için üretilmiştir. Avrupalılar sayesinde medeniyet kavramı modern anlama kavuşmuştur (Tanilli, 2010: 12). XVIII. yüzyılda Marquis de Mirabeau, eserinde kavramı modern anlamda kullanan ilk kişidir (Braudel, 2012: 32).

Ortaya çıktıktan günümüze kadar medeniyet kavramının birçok tanımı yapılmakla birlikte kavramın tam ve kesin tanımı yapılamadığı gibi ortaklaşa bir tanımda da araştırmacılar birleşmemiştir. Bunun nedeni var olan kelime haznesinin kesin tanım yapılmasına imkân vermemesinden kaynaklanmaktadır (Braudel,2012:31). Çeşitli medeniyet tanımları arasında “*hayat tarzı*” (Ağaoğlu,1972:3), “*insanın kendi kendini kontrol etme mekanizması, insan maneviyatının yükselişi*”(Meriç, 2018: 65) veya “*teknikten başlayarak bilim düzeyindeki gelişmelerin, insan maneviyatının farklı ilerlemiş olguları*”(Elias, 2016: 73) gibi tanımları yapılmaktadır. Bu tanımlar çoğaltılabilmekle birlikte ortak noktalarıyla düşünüldüğünde “*toplumun farklı olguların tümünde geldiği en ileri düzey*” olarak ifade etmek mümkündür. Bugün Batı, medeniyetinin zirvesini yaşamakta ancak medeniyeti kalıcı değildir. Medeniyet sürekli ilerleme ister ve elde tutulamazlar. Batı medeniyeti kendisinden olmayanlarla arasına medeniyet çizgisini çekmeye (Karal,2011:251) ve bütün dünyayı medenileştirme, medeniyetten yararlanma hakkını sağlama yetkisini kendinde bulması sömürgeciliğin insani yönde maskeleyen girişimlerinin sonucuydu (Görgün,2003:298).

1.2.MEDENİYET KAVRAMININ OSMANLI İMPARATORLUĞU’NA GİRİŞİ

Osmanlı İmparatorluğu, XVII. yüzyılda gücünü korurken XVIII. yüzyıl başlarında çözülme kendini belli etmeye başlamıştır. Medresenin, ordunun yozlaşmaya başladığı, hatta dinin bile yozlaştırılmaya çalışıldığı bir dönemde Batılıların yaptıkları hamleler yeni keşiflerin yolunu açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, bir süre sonra Batı karşısında zorluklarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu yüzleşme, ilk önce hükümdarların bizzat kendisiyle olmuş, ardından askerî, eğitim, idarî derken bir iki yüzyıllık gecikme ile imparatorluk medeniyet yarışına başlayabilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun medeniyet kavramıyla tanışması Avrupa’da bulunan Türkler vasıtasıyla olmuştur. Avrupa’ya ilk geçici, daha sonra kalıcı elçiler ve öğrenim görmeye giden öğrenciler “*civilisation*” kavramıyla tanışarak ülkeye yolladıkları mektuplarda bu kavramı kullanmışlardır. İmparatorlukta “*civilisation*” kavramının içeriğini ifade edebilecek kelime olarak genellikle “*nizam*” ve “*usul*” kullanılmıştır. Bunlara kimi zaman “*müstahsene, hasene, mergûbe*” gibi sıfatlarda eklenmiştir. Bunun yanında “*civilisation*’a kök anlamı bakımından en yakın kelime olan “*hadariyet*” kullanıldıysa da kalıcı olmamıştır(Görgün,2003:299). Temeddün sözcüğü m.d.n. kökünden türetilerek ve insanlığın gelebileceği en ileri seviyeyi ifade etmek için kullanılmış, (Baykara,2000:30) ancak, dilde yerleşmemiştir.“Şehirde yaşayan

halk manasındaki ‘uygurdan’ türetilen ‘uygarlık’ kelimesi ise günümüz Türkçe’inde ‘medeniyet’ karşılığı” olarak yerini almıştır (Kutluer,2003: 297). Uygurlık, “*Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerin tümü*”(www.tdk.gov.tr) anlamına gelmektedir.

Tanzimat Fermanı’nın ilânıyla medeniyet kelimesi genellikle Mustafa Reşit Paşa’nın yaptığı yenilikleri ifade edebilmek için kullanılmıştır. II. Abdülhamid döneminde ise sözlüklerde modern anlamdan uzak kullanılmıştır (Karal,2011:250). Medeniyet uluslararası olduğundan Avrupa’da çıkan yeni buluşlar ilgiyle karşılandığı gibi uzmanları da uluslararası insanlar olmuştur. Newton, Einstein, Pasteur gibi bilim insanlarının keşiflerinden tüm dünya yararlanmıştır (Gökalp,2012: 89). Aslında bu olay medeniyetin tek bir millete ve bölgeye özgü olmadığı bir kanıtıydı. Osmanlı İmparatorluğu bir zamanlar medeniyetin zirvesini temsil ederken medeniyete birçok şey katmıştır. Taşlaşmaya başlayan medeniyetiyle imparatorluk yeni ve ileri bir medeniyetle yüzleşmediğinde insanlık ilerleyebilir miydi? Sorunun cevabını tarih sayesinde verebilmek mümkündür. Zira, medeniyet insanların ayrılmaz bir parçası olarak algılanır ve çok normaldir. Kimse medeniyetten vazgeçerek geriye dönme isteği duymaz. Medeniyetin geriye işlediğini tarih göstermiş değildir. Donan bir medeniyet, geri kalmaya mahkûm olduğu gibi, ileri medeniyetten etkilenmesi ve ondan medet umması da kaçınılmaz bir olaydır. “Medeniyetin ömrü altı yüz yılı” geçemez. Medeniyetin zirvesine gelen onu yapabileceği katkıları yapan ve artık ulaşabileceği refahın ideallerini gerçekleştirdikten sonra eski zaferleriyle avunmaya başlayarak mazisini yüceltmeye başlar. Sahip olunan medeniyet taşlaşmaya başlar (Meriç,2018:109). Osmanlı İmparatorluğu’nun zirvesinde yaşadığı taşlaşma örnek verilebilir. Medeniyetin zirvesinden düşerken ve düşüşte kendilerinden daha ileri bir medeniyete yol açarken,“sürekli ilerleyen medeniyet gerilemesinin neden olduğu acı ile elde edilen öğrenme”, geri kalan toplumlar için ilerlemenin en iyi yolunu da açabilmekte, yani içinde bulunduğu durumdan güç alarak öğrenme kolay olabilmektedir (Toynbee,2004: 20).

Osmanlı İmparatorluğu, Batı medeniyetine yetişebilecek güçte olduğu zamanlar var mıdır? Varsa neden bunu başaramadı? Diye sorulduğunda medeniyetin keskin çizgilerine sahip olmadığından kaynaklandığı söylenebilir. Gelişen medeniyetler kesin çizgilere sahip olarak ilerler. Bunlar, mekân, toplum, ekonomi, ortak zihniyet ve sürekliliktir (Braudel, 2012: 39-57). Tüm bu çizgilerden sadece mekân ve toplum hariç diğer çizgilerden yoksun olunması, Osmanlı İmparatorluğu’nun bunları tamamlanamayan bir miras olarak Türkiye Cumhuriyeti’ne bırakmasına neden olmuştur. Türkler, İslâmiyet’ten önce ve İslâmiyet’ten

sonra iki medeniyet çizgisi değiştirmiştir. Batı medeniyeti, üçüncü aşamayı oluşturmaktadır(Gökalp,1976: 18). Ülkülerinin arasında Batı medeniyetçiliği bulunan Türk milleti, Batı medeniyeti dairesine girmek için çalışmaya başlamıştır (Gökalp,2012: 89).

BÖLÜM II

2.MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA DEĞİŞEN BATI VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN ALDIĞI TEDBİRLER

2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN BATI MEDENİYETİ ARACILIĞI İLE AYAKTA KALMA ÇABALARI

Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıçta küçük bir uç beyliğinden XVI. yüzyıl 'da üç kıtaya hâkim bir imparatorluk halini alması kolay olmamış, uzun bir zamanda başarılmıştır. İmparatorluk, zirve dönemlerinde en geniş sınırlara Batıda Habsburg sınırına kadar uzanmış, Akdeniz'de Kıbrıs ve Tunus'u almış, Cezayir'den, Azerbaycan'a, Azak Denizi'nden, Kızıldeniz'e, Budin'den Basra'ya kadar geniş bir alanda güçlü bir idare kurmuştur(Kunt,t.y.,:19). Türk-İslâm medeniyetinin zirvesini uzun süre temsil eden Osmanlı İmparatorluğu için bir tarihçi "*Osmanlı İmparatorluğu Güneybatı Asya'daki bütün büyük imparatorluklar arasında en uzun süre var oluyordu... Ve Avrupa devletlerinin onu parçalaması bir buçuk yüzyıl aldı*" (Ponting, 2013:672) yorumunda bulunmuştur. Bu yorum, hakikat olmakla birlikte XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında dünyanın değişmesi ve imparatorluğu etkileyen enflasyon, ateşli silahların yaygınlaşması, nüfus artışı, fetihlerin azalması ve durması, coğrafi keşifler ve devletin yaşlandığının kabulü neticesi imparatorlukta dengeler değişmeye başlamıştır (Akşin,2016: 13-16). Yukarıda belirtildiği üzere her medeniyetin bir süresi ve sınırı vardır. Sınıra gelen devletlerin medeniyetlerinde donma meydana gelmektedir. Osmanlı İmparatorluğu medeniyetinin sınırına gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu bir de hem iç hem dışta birçok sorunla mücadele etmek durumunda kalmıştır. İmparatorlukta, düşüş klasik kurumların bozulmasıyla meydana gelmiş, adeta domino etkisi ile çeşitli müesseseler bozulmuş, yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Dirliklerin askerî öneminin azalmasıyla vergi toplama ve asayiş sağlama işinin aksaması, yöresel güçlerin iyice güçlenmesi, merkez ile rekabete girmesi ve taşra rekabeti, Celâli isyanlarının harabeye çevirdiği sistem, toprağını terk eden köylüler, sadrazamların güç için birbirleriyle rekabeti, kuzeyde güç kazanmaya başlayan Rusya'nın varlığı ve yeniçerilerin güç kazanması (Kunt,t.y.:19-29), ilmiye sınıfının bozulması, liyakatli olup olmadığına bakılmadan rüşvetle atamaların yapılması gibi (Uzunçarşılı,2011:119-120) örnekleri artırmak mümkündür. Avrupa devletleri, yeni arayışlar ve uygulama safhası geçirdiği dönemlerde Osmanlılarda iki önemli değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin ilki III. Mehmet (1595-1603) döneminde meydana gelmiş, şehzadelerin sancaklara gönderilmesi uygulaması son bulmuştur(Uzunçarşılı,2011:115). İkinci önemli

köklü değişiklik I. Ahmet (1613-1617) döneminde Ekber ve Erşed sistemi ve kafes sistemi benimsenmiş, bu sistemler aracılığıyla tecrübesiz ve ruhsal olarak zayıf kişiler tahta geçmiştir (Lamartine,1991:591).

İmparatorluk ilk uyanışlarını çoğu tarihinin genç ve tecrübesiz diye eklediği II. Osman zamanında meydana gelmesi dikkat çekici olmuştur. II. Osman, Batıda meydana gelen gelişmelerden habersiz, bozulan düzeni yeniden sağlamakla meşgul olmuştur. Tahta çıktığında hükümet idaresinde bazı değişiklikler yapmış (Hammer,t.y.:530), ulemanın hükümdar için tehlikeli boyutlara varmadan etkinliğini azaltmaya çalışmıştır. II. Osman, kendini idare edebileceğini sananları buldukları mevkiden almış, kadınlar saltanatını ortadan kaldırmak için “Kösem Sultan”ı, eski saraya yollamış (Shaw,1994:264), saray kadınlarının iktidarını kırmak gayesiyle özgür Türk kızlarıyla evliliğin yolunu açmıştı (Hammer,t.y.:309). II. Osman için ünlü bir tarihçi: “*Bir diktatör için yasaları çiğnemek halkın geleneklerini çiğnemekten daha az tehlikelidir*” (Lamartine, 1991:596), sözünün haklılığını II. Osman tahtan indirilmek suretiyle kanıtlanmıştı. II. Osman, sert ve radikal bir lider olarak bizzat denetleme yoluna gitmeyi tercih etmesinden hoşnut olmayanları aleyhine çevirdiği gibi ıslahatlardan memnun olmayanlar tarafından üstelik yaptığı ıslahatlarda Batı tesiri olmadığı halde başına gelen bu olay ileri de Batı etkisiyle ıslahat yapacak olan padişahların karşılaşacakları zorlukları gözler önüne sermesi bakımından önemli olmuştur. II. Osman’ın tahtan indirilmesinin ardından tahta çıkan IV. Murad için ıslahatçı olmamasına rağmen dönemini önemli kılan nokta, ünlü fikir adamlarından yapılması gereken ıslahatlar konusunda rapor istemiş olması idi. Ancak, şiddeti ele alarak ülkede asayiş sağlayan IV.Murad, genç yaşta hastalanarak vefat etmiş ve Sultan İbrahim’in tahta çıkmasıyla bozulmaya yüz tutan müesseselerin siyaset alanında önem kazanan sadrazamların ıslahat çalışmaları görülmüştür.

Bu dönem padişahlar eskisi kadar tecrübeli olmayışları bir tarafa saray kadınlarının padişahlar üzerindeki etkisi, yapılan ıslahatlarda asker tepkisiyle karşılaşılması, zaten yüzeysel olan ıslahatların süreklilik kazanmasını engellemiştir. Bu zaman aralığı, Batı tesirinin olmadığı ancak, bozulan düzenin fark edilebildiği yüzeysel olsa, düzeltme çabalarının olduğu bir dönem olmuştur. Batı tesirinin imparatorluğa sızdığı dönem, XVIII. yüzyıldır. Bu dönemde Batı tesirine rastlanmakla birlikte tam anlamıyla Batılılaşma hareketlerinden söz edilemez. Batıdaki gelişmelerin farkına varıldığı dönem, “*Lale Devri*” olarak adlandırılmış, bu dönem “*Türk Rönesansı*”nın simgesi olmuştur(Kinross,2012:296-384). Osmanlı süsleme sanatları ve mimarisinde bu dönemdeki önemli bir farklılık sadece laleler olmamış, Avrupaî süsleme sanatlarından etkilenmiştir (Kunt,t.y.:53). Orduya

Avrupa'dan yabancı teknik eleman ve uzman getirilerek, Avrupa usulü talimli subay yetiştirmek için çalışmalar yapılmıştır. Damat İbrahim Paşa'nın döneminde kültürel hayatta Avrupa ile ilgilenilmiş ve dış siyasette Avrupa ile barış içinde geçinmeye çalışılmıştır (Kunt,t.y.:59). Damat İbrahim Paşa, halkın fikren yükselmesi için okul, kütüphane gibi kültür tesisleri kurmuş, bununla da kalmayarak ilim, fikir ve sanat ustalarını koruyarak değerli eserlerin meydana gelmesinde katkı sağlamıştır (Sertoğlu,2011a:2435-2437). Ancak, bu dönem, Patrona Halil isyanı ile son bulurken gelişmelerden hoşnut olmayan kesim tarafından baltalanmıştır. Batıda farklı bir gelişmenin meydana geldiğinin pek farkına varılmadığı başka bir padişah dönemi I. Mahmut (1696-1757) dönemidir. Gelişmeler, askerî alan ağırlıklıdır. Comte de Bonneval, Humbaracı Ahmet Paşa adıyla çalışmalara başlamış, Humbaracı ve Topçu ocaklarını ıslah çalışmasında bulunmuş ayrıca, Üsküdar'da "*Hendeshane*" adı verilen askerî teknik okulun açılmasında rolü olmuştur (Somel,2014:393). Netice itibarıyla ele alınan zaman aralığı, Batının gelişme seviyesinin incelendiği bir dönem olmamakla birlikte Batı etkisinin görüldüğü bir dönem olmuştur.

III. Mustafa (1757-1774) döneminde, Topçu Ocağı ile işe başlanarak ocağın modernleştirilmesi için çalışılmıştır (Yalçınkaya,2002:495-501). Hafif topların dökümü, modern top dökümhanesinin kurulmasında Baron de Tott isimli uzmandan yararlanılmıştır (Yalçınkaya,2002:500). I.Abdülhamid (1774-1789) döneminde sadrazam Halil Hamit Paşa yeniden kurulacak olan "Sürat Topçuları, İstihkâm Ocakları için Fransa'dan mütehassıslar istemiştir. Fransa'dan getirilen uzmanlar ile tersane mühendishanesinde bir istihkâm bölümü" açılmıştır (Sertoğlu,2011:2624). Lale Devri'nden sonra yapılan ıslahat girişimleri bir öncekinin devamı şeklinde olmamış daha fazla geliştirilmiştir.

III. Selim, Fransız Kralı XVI. Louis ile yapılacak ıslahat konusunda gizlice mektuplaşarak tavsiyeler istemiştir (Karal,2007a: 61). Tahta çıktığında III. Selim, işi hızlandırmıştı. Zira, "*Türkleri Avrupa'dan atma*" idealinin gerçekleşmesine ramak kala 1789'da Fransız İhtilâli patlak vermişti(Berkes,2008: 91). Böyle bir durum, III. Selim için uyarı niteliğinde olmuştu (Berkes,2008:91). III. Selim, Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) Bostancı Ocağı'na bağlı "*Bostancı Tüfekçisi*" adıyla kurulmuş(Karal,2007a:66) ardından "*İrad-ı Cedid*" adıyla ordu için gerekli hazine oluşturulmuştu. Ayrıca, humbaracı ve lağımcı ocaklarında düzenlemeler yapılarak top dökümhaneleri ve silahhanelerin modernleştirilmesine girişilmişti (Afyoncu,2016:455).

Yeniçeriler, kendilerine batı tarzı talim yapma ve askerlik dışında başka işle uğraşma yasaklansa da pek faydası olmadığı gibi padişaha karşı ihtiyatlı davranmaya başlamışlardı (Sertoğlu,2011a:2756). Yeniliklere karşı muhalefetin gücünü kırmak için

ıslahatların dine uygun olduğu ve yeni askerî düzenin gerekli olduğunun propagandası yapılmıştı (Afyoncu,2016:457). Propagandanın başarıya ulaşmasında Nizam-ı Cedid ordusunun Akka önlerinde Napoleon Bonaparte'ın ordusunu yenmesi etkili olmuştu. Böylece, yeni askerî birlik III. Selim'i gururlandırmış ve prestijini arttırmıştı(Karal,2007:40-41). Ancak, hükümdar bunların yeterli olmadığını bilmekte daha geniş alanlarda ıslahatlarını yapmak istemekte idi. III. Selim, askerî teknik okullara önem vererek “*Mühendishane-i Sultanî*” (Sertoğlu,2011a:2759) ve “*Mühendishane-i Berrî-i Hümayun*” yani kara harp okulunu kurdu. Ordu için gerekli “*Tertibül Ordu*”, “*Tasnif-i Sefain-i Donanma*” adlı eserler Türkçe olarak bastırıldı (Sertoğlu,2011:2759). Daha önce açılan “*Mühendishane ve Mühendishane-i Bahrî Hümayun*” modernleştirilerek (Afyoncu,2016:457) idarî alanda ülke eyaletlere ayrıldı (Karal,2007a:70-71).

Devlet adamlarının bu dönemde “yarış edercesine daha şık giyinmek, ev halkını daha süslü gezdirmek, ev eşyasını daha gösterişli hâle getirmek” gibi gayretler edinmiş olmaları padişahın gözünden kaçmamıştı. Çünkü gerekli parayı borçlanarak veya rüşvet almak suretiyle elde ediyorlardı. “Memleket parasının dışarıya gitmesine sebep olanların”, lüksten ve israftan kaçınmamaları halinde ceza verileceği kararlaştırıldı (Ahmet Cevdet Paşa,2008:294). Sorunun kaynağı bilinip, kaynağından halledilmeden çıkarılan kanunlar ve “fermanlar halk arasında ‘*padişah yasağı üç gün sürer*’ sözünü darbimesel haline getirmekte” idi (Ahmet Cevdet Paşa,2008:294). Tüm bu gelişmeler içerdeki düzensizliği rahatsız etmişti. Yeniçeriler ve çıkarları zedelenenler III. Selim'in tahtından indirmeye karar vermişlerdi. Nihayet, III. Selim de tıpkı II. Osman gibi isyanla tahtından, sonrada canından olmuştur (Tunalı,1972:36). III. Selim'in başına gelen olaylardan ders çıkarmayı bilen II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa sayesinde tahta oturmayı başarabilmişti. II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa sayesinde tahta oturmuş olsa da iradesiz bir padişah olmamış ancak, istediği ıslahatları kalıcı kılmak için uzun süre beklemesi gerekmişti. Saltanatının ilk zamanlarında “*Senedd-i İttifak*” imzalanmıştı. Ardından çağdaş bir ordu olarak “*Sekban-ı Cedid*”in kurulması yeniçerileri pek memnun etmemişti. Bu durum, Alemdar Mustafa Paşa'nın hedef olarak alınması ve sonunun gelmesinin yolunu açmıştı(Karal,2007:88-94). II. Mahmut açısında ulemadan fetva alınmasının yapılan işin ciddiyeti açısından önemli olduğu bilinmekte idi. Yeni bir askerî teşkilât olarak “*Eşkinici Ocağı*” kurulduğu duyuruldu. II. Mahmut, yeniçerilerin isyan edeceklerini tahmin etmekte güçlük çekmemiş tedbirini almıştı. Sancak-ı Şerif, saray kapısına çıkarılıp halk sancağın etrafında toplanmıştı. Yeni kurulan askerî teşkilâtın askerleri de isyancıların karşısında yerlerini aldı. Zamanında padişahları tahtan indiren, devlet adamlarının ölümüne neden

olan, yeniliklerin karşısındaki en büyük askerî engel olarak duran Yeniçeri Ocağı 1826'da ortadan kaldırılarak “*Vaka-yı Hayriye*” olarak tarihe geçmekte idi. II. Mahmut, ıslahatlara ağırlık vermesinde, Petersburg Büyükelçiliği'nden gelen damadı Müşir Halil Rıfat Paşa'nın “*Avrupa'ya benzemezsek, Asya'ya çekilmeye mecburuz*” demesiyle kendini her alanda Batılılaşmaya adanmıştı (Öztuna,1994:131-143). Padişah resmini devlet dairelerine astırdı (Öztuna,1994:142). Muhtarlıklar kurularak sivilin yönetime katılımı olanaklı hâle getirildi. Bu dönemde nüfus, asker ve vergi alınacak mal sayımı da yapıldı. Avrupa'da iyi tahsil görmeleri ve ilimleri hakkında bilgi öğrenmek adına Avrupa'ya öğrenci yollandı (Karal,2007a:155-156). Müsadere usulü kaldırılarak, Batı usulü nezarethaneler kuruldu. Nazırlar arasında görev paylaşımı yapıldı. “*Dâr-ı Şûray-ı Askerî*” kurularak bu müessese askerlikle ilgili ödev kontrolleri en yeni askerî teknikleri incelemekle görevlendirildi. Ardından “*Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye*” ve “*Dâr-ı Şûray-ı Bâbîâlî*” meclisleri kuruldu (Karal,2007a:153-154).. II. Mahmut'un ülkede yaptığı ıslahatları sonucu halk “*Gâvur Padişah*” diyerek, yaptığı ıslahatlara bakış acısını ortaya koymuştu. II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak ıslahatların daha geniş alanlara yayılmasını sağlamıştır.

2.2.TANZİMAT DÖNEMİNİN YARATTIĞI YENİ NESİL

II. Mahmut'un ölümünün ardından ilan edemediği “*Tanzimat Fermanı*” Sultan Abdülmecid dönemi ile birlikte dinleyicileri arasında “padişah, devlet adamları, Rum ve Ermeni patrikleri, Yahudi Hahamı, esnaf teşkilâtı” temsilcileri ve elçilerin bulunduğu bir ortamda ilan edildi. Ferman beş bölümden oluşmakta idi. İlk bölümde: Kur'an'ın hükümlerine ve şeriat kurallarına saygı gösterip uymakta kusur etmediklerine, ikinci bölümde: ne şeriata ne de kanunlara saygı gösterilmediği ve devletin iyice zayıfladığına, üçüncü bölümde: bazı yeni kanunların gerekli olduğuna, dördüncü bölümde: yapılacak kanunların dayandırılacağı genel prensiplere, beşinci bölümde ise adı geçen prensiplerin gereğine değinilmiştir (Karal,2007b:170-171). Sina Akşin Tanzimat'ı: “*Türk toplumunun Ortaçağ'dan çıkıp Yeniçağ'a geçişi*”(Akşin,2016: 23) olarak tanımlamaktadır. Ferman'ın imparatorluğun her tarafında ilanı, halkın arasında geniş yankılar uyandırmıştır. Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yeniliklerin her zümre tarafından kendi lehine yorumladığı görülmekte idi.. Müslüman ahali genellikle gayri Müslimlere verilen müsaadelerden hoşnut olmamıştı. Bu dönemde çeviri yoluyla Batılı kanunlara başvurulduğu görülmekte idi. Batılılarca benimsenen prensipler alınmaya başlanmıştı. Batı'nın laiklik sisteminin değer kazanması dönemin ayrı bir özelliği idi (Karal,2007b:173-175). Tanzimat

mimarlarının “malî boyutta ciddi noksanlıkları ve gereksinim duydukları deneyimli çalışma arkadaşlarının” bulunmaması idi (Kütükoğlu,1992: 97).

Abdülmeccid döneminde Islahat Fermanı'nın ilanı da söz konusu olmuş bu ferman, Paris Antlaşmasının dokuzuncu maddesine “*Padişah hazretleri, tebaanın ferahı için sarf etmekte oldukları devamlı himmetleri yoluyla din ve ırk farkı gözetilmeyerek, cümlesinin durumunu ıslah edici olmakla beraber imparatorluğun Hıristiyan halkı hakkında inayet kâr niyetlerini teyit eden bir yüksek ferman ihsan buyurmuş olduklarından ve bu hususta olan asil düşüncelerine bir delil göstermek istediklerinden müstakil iradelerinden sadır olmuş olan iş bu yüksek fermanın Paris Antlaşması Devletlerine tebliğini tensip buyurmuşlardır*” şeklinde girmişti (Karal,2007b:6). Ferman, ilan edildiği andan itibaren gerek Müslümanların gerekse de Hıristiyan grupların tepkisini almaya başlamıştı (Karal,2007b:102-104).

Abdülmeccid döneminde yeni meclisler kurularak “Avrupa'nın müzakere usulü” kabul edilmişti(Karal, 2007b:282). Tanzimat dönemi gerek yeni aydın tipinin ortaya çıkması gerekse edebiyata yansıyan etkileri düşünüldüğünde başarısız bir dönem denilemez. Abdülmeccid'in vefatıyla tahta çıkan Sultan Abdülaziz döneminde “*Maarif-i Umumiye*”nizamname yayınlanarak eğitim de uygulanacak politikanın esasları tespit edilmiştir. Adı geçen dönem, askerî ıslahat ve askerî okullardan bu yana sivil eğitimin önem kazanmaya başladığı devir olmuştur. Vilayet merkezlerinde birer sultanî kurulması kararlaştırılarak var olan okullar geliştirilmiştir. Galatasaray Lisesi kurularak Fransızca dilinde öğretim yapılması kararlaştırılmıştır. Yükseköğrenim vermek üzere Darülfünun açılmış, siviller için “*Tıp ve Mühendislik, Eczacılık, Sanat ve Kız Öğretmen Okulları*” kurulmuştur (Sertoğlu,2011b:3185). Türkçenin sadeleşmesi konusu gündeme gelmiş ve her dereceli okulların programlarında Türkçe 'ye daha fazla önem verilmeye başlanmıştır (Karal,2003:347).

Askerî alanda yenilik olarak stratejik noktalara ayrılarak altı ordu merkezi oluşturulmuştur. Hassa alayları ve teknik hususları ile meşgul olunması için “*Harbiye Nezaretî*” kurulmuştur. Denizcilik alanında “kruvazörler ve diğer harp gemileri” satın alınmıştır(Karal,2003:345-346).“Nizamiye Mahkemeleri adıyla bir yargı sistemi” oluşturulmuştur (Karal,2003:344). Ancak, yenilikler yanında saray yapımı başta olmak üzere lükse harcanınca mali buhran kaçınılamaz hal almış ve balkanların kaynamaya başlaması sonucu Abdülaziz dönemi sona ermiştir (Afyoncu,2016:540).

II. Abdülhamid, Şura-yı Devlet Reisi Mithat Paşa ile şehzadelğinde pazarlık yaparak tahta oturmuştu. Pazarlığın önemli konusu Meşrutiyetin ilan edilmesiydi (Afyoncu,2016:540).

II. Abdülhamit tahta çıktığında ilk iş anayasanın hazırlamasını istemek olmuştur. Anayasa, taslağın son hali kendisine sunulduğunda II. Abdülhamid hükümlerlik haklarını kısıtlayan maddeleri değiştirmiş anayasa taslağını öyle onaylamıştır (Sertoğlu,2011b:3289 ;Mahmut Celalettin Paşa,1983:205). Meclis âyan ve mebusan olmak üzere ikiye ayrılıyor ve Meclis-i Ayan üyeleri ömürleri yettiği kadar, Meclis-i Mebusan üyeleri ise iki dereceli sistem kullanılarak seçimle göreve başlayabiliyorlardı. Meclisin ilk başkanı disiplinli bir kişilik olan Ahmet Vefik Paşa olmuştu (Öztuna,1988:291). Ancak, mecliste dirlik ve düzenin olmayışı, II. Abdülhamid'in 93. Harbini bahane ederek meclisi dağıtmasını ve anayasayı ertelemesini kolaylaştırmıştı (Shaw,2010:221). Bu dönemde askerî alanda, “padişah başkanlığında kurulan ‘*Teftiş-i Umumi Askeri Komisyon-u Alisi*’ kurulmuştu. Bu müessese, askerî durumu incelemek ve gerekli değişiklikleri yasallaştırmak görevine sahipti. Yabancı teknik yardım genellikle Almanlardan alınmakta idi (Shaw,2010:297). Modern Alman Mauser’i daha önce Osmanlıların kullandıkları eski karabinaların yerini aldı. “*Erkan-ı Harbiye*” yeniden düzenlenerek ordu konusunda bilgi ve istatistikler toplayıp kurmay çalışmaları hazırlamakla da görevlendirildi. Padişah isteklerini askerî yapıya doğrudan iletmek üzere ‘*Maiyet-i Seniye Erkan-ı Harbiye*’ kuruldu. Ayrıca, Doğu Anadolu’da Kürt ve Türkmen aşiretlerinden oluşan ‘*Hamidiye Süvari Birliği*’ de oluşturulmuştu (Shaw,2010:299).

Bu dönemde aşar vergisine eklenen “*Maarif-i Hisse-i İanesi*” okulların yapımı ciddi bir şekilde başlanmak için önemli bir adım olmuştu (Shaw,2010:302). Osmanlı padişahları arasında eğitim politikasında II. Abdülhamid birinci sırada yer almış ve döneminde en iyi eğitim veren müesseseler kurulmuştur (Öztuna,1988:186).“Sağdaki Akif’le merkez soldaki Fikret”in II. Abdülhamid konusunda aynı fikirde birleşmeleri muhalefetin boyutunu göstermesi açısından önemlidir (Öztuna,1988:47). Ulaştırma ve Haberleşme alanında da faaliyetlerin artmış olduğu II. Abdülhamid döneminde; demiryollarına da önem verilmişti (Shaw,2010:279). Malî alanda, önceki padişahlar döneminde alınan borçların faizleri ödenemediği için 1881’de “*Muharrem Kararnamesi*” ile borçlar alacaklı ülkelere devlet gelirlerini toplamak için “*Duyûn-ı Umûmiye*”yi kurma hakkı verildi (Karal,2011:416-419). Açılmış bulunan fabrikalarda genişleme yoluna gidildi, bu dönemde Yıldız Çini fabrikası açıldı(Karal,2011:454).

İttihat ve Terakki Rumeli’de teşkilâtını genişletmiş,“faaliyetlerini yoğunlaştırmış, çoğunluğunu askerlerin temsil ettiği “*Osmanlı Hürriyet Cemiyeti*” ile birleşerek Rumeli’deki Osmanlı ordusundan subaylar cemiyetin içine dâhil edilmişti. İttihat ve Terakki meşrutiyet konusunda beyanname yayımlanmış” ve çeşitli devletlerin konsolosluklarına yollamışlardı. İstanbul’a Kanun-ı Esasi’nin yeniden uygulamaya konulmasını, aksi halde III. Ordu’nun İstanbul’a karşı harekete geçirileceğini bildirmişlerdi. Bu durum karşısında Padişah, II. Meşrutiyet’i ilan etmek zorunda kalmıştı (Eriş, 2002: 598-599).

II. Abdülhamid’in 33. yıllık istibdat devrinin ardından kısa bir özgürlük havasına girilmiş, sansür kalktığı için yayın dünyası rahat bir nefes almıştı. İttihat ve Terakki, uzun bir süre iktidarı ele geçirememiş, 31 Mart vakasından sorumlu tutulan II. Abdülhamid tahtan indirilmiş, yerine geçen son iki padişah sembolik olarak tahtında oturmuştur (Akşin,2016:56-64).

BÖLÜM III

3.MEDENİYET VE MEDENİYETLER BAĞLAMINDA 1923'TEN 1950'YE TÜRK DEVLET ADAMLARINDA BATI ALGISI

3.1.KURUCU KADRO'NUN BATI ALGISI

3.1.1. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk

Türklerin Batı medeniyetini yakalamak istediği zamanların üzerinden 300 yıl geçmişti. Medeniyet alanı değiştirmek kısa süreli bir iş olmamakta idi. Osmanlı İmparatorluğu, İslâm Medeniyetinin zirvesini yaşarken Batı bir yön ifade etmekte, Avrupa kavramı ise küfür diyarı olarak görülmekte idi. İmparatorluk kendi içinde taşlaşmaya başladığı dönemde toprak kayıpları, müesseselerin bozulması sorunlarına çözümü, Batı Medeniyetinde buldu. Batıdan alınan o kadar çok şey vardı ki, Batılı ürün kullanmak marifet sayılmaktaydı. Türk Edebiyatında yanlış Batılılaşmayı anlatan önemli eserler bulmak mümkündü. Hüseyin Rahmi Gürpınar romanlarında yanlış Batılılaşmayı ele almakta, Halide Edip Adıvar ise Türk medeniyeti karşısında muasır medeniyetlerin ellerinde silahla Türk topraklarını işgalini yansıtmakta idi. Daha birçok örnek vermek mümkündür. Ancak, Mehmet Akif Ersoy'un, "*maske yırtılmasa hâlâ bize afetti o yüz, medeniyet denilen kahpe hakikat yüzünüz*" dizeleri, I. Dünya Savaşı'yla Batının emperyalist yüzünün açığa çıkmasını anlatır. Batının emperyalizmine karşı cumhuriyet, saltanat ve hilafet yanlıları Millî Mücadele sırasında aynı mecliste bulunmuşlar, tartışmışlar ve ortak bir amaç için çaba sarf etmişlerdir. Batı emperyalizmine boyun eğmemek ve kurulan yeni Türk devleti yüzünü Batı medeniyetine yöneltmek zorunda idi. Peyami Safa'ya göre bu yöneliş, Lozan Antlaşması sonrasıdır (Safa, 1988: 53). Halide Edip Adıvar ise bahsi geçen yönelişin Batı usulü kurulan düzenli ordunun zaferi sayesinde başladığını dile getirir(Adıvar, 1956: 139) .

Ancak, bu başarı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e aittir. O, Yeni Türk Devleti'nin ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanlığı görevini vefat ettiği 10 Kasım 1938 tarihine kadar başarıyla sürdürmüştür. Geçmişteki hatalardan ders çıkarmayı bilen Atatürk, yapılan inkılâpların halkın benimsemesine gayret ediyor, İstanbul'daki bir vatandaş nelerden yararlanıyorsa, Malatya'nın herhangi bir köyünde yaşayan vatandaşın da ondan yararlanmasını istiyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda halkın belli bir kısmı yapılan yeniliklerden haberdardı. Mevcut durum, inkılâpların belirli bir zümrenin kabullenme olasılığını en aza indirecek tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmakta idi. Sümerbank'ın, maddî gücü yetmeyenlerin yararlanması için ucuz ve modern kıyafetler

ürettiği gibi, modern köylü kıyafetleri de üreterek gerekli bölgelere yollaması bu çabanın bir ürünü idi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 1939: 13.07.1939-00.00.0000).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa sürede kendini toparlamaya çalışması Batı medeniyeti ile arasındaki mesafeyi kapatmak adına cumhurbaşkanı başta olmak üzere devlet adamlarının bazen ani ve sıkı tedbirler almasına sebep olmakta idi. Ülkenin içinde bulunduğu zor durumlarda sözde din adamlarının zararlarını ortadan kaldırmakla çok uğraşılmıştı. Mustafa Kemal Atatürk: *“Türkiye Cumhuriyeti şeyhler dervişler müritler, meczuplar memleketi olamaz. En doğru en hakiki tarikat, tarikat-ı medeniyedir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kafidir”* (Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Hakkındaki Sözleri,1990: 93-94) demekte ve Türk milletinin gereklerini yerine getireceğini bilmekte idi.

Mustafa Kemal Atatürk'e yabancı bir gazetecinin:

“-Batı medeniyetinden nelerini ülkeniz için almak istersiniz?” sorusuna:

“-Biz Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize de uygun bulduğumuz için dünya medeniyet seviyesi için de benimsiyoruz”(İnan,2017:243) sözleriyle cevap vermişti. Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı Medeniyetinin iyi yanlarını ülkenin ve halkın ihtiyaçlarına göre seçmesi bizzat onun, inkılâplarla yakından ilgilendiğinin kanıtıdır. Ayrıca, Batı algısının taklitçilik olmadığı, bunu taklitçilik olarak görenlerin hataya düştüğü bilim, teknik ve fen gibi gereksinimlerin Türk bünyesine uygun görülerek alındığı belirtilmiştir. Bir gün Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk'ün Milletler Cemiyeti'ne girme kararına anlam verememiş ve merak ederek sormuş, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk: *“Bunun sebebi gayet basit: büyük devletlerin niyet ve maksatlarını yakından kontrol etmek için, Fransızca da 'galip daima haksızdır' diye bir söz var. Biraz da o hâle düşmemek için”* cevabını vermişti. (Karaosmanoğlu,2007:133). Medenî denilen Batılı bazı ülkelerin kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdiği tarihlerden çok daha önce Türkiye'de bu haklar verilmiş bulunmakta idi. Bu konuda Batı Medeniyeti, Atatürk'ün medeniyet algı ve anlayışından geri bulunmakta idi. Atatürk, Batıdan alınacaklar belli olduğu için alınması gereken alındıktan sonra gerisini Türk milletinin halledebileceğine inanıyordu. Siyasî olarak Batı, düşman olmanın yanında medeniyetti. Bir gün İzmir Kız Meslek Okulu'nda misafirlere seslenerek: *“Hanımefendiler Beyefendiler, Selim Sırrı Bey zeybek raksını ihya ederken ona bir şekl-i medeni vermiştir. Bu sanatkâr üstadın eseri hepimiz tarafından kabul edilerek milli ve içtimai hayatımızda yer tutacak kadar tekâmül etmiş, bedî bir şekilde almıştır. Artık Avrupalılara: Bizim de mükemmel bir raksımız var diyebiliriz ve bu oyunu salonlarımızda*

müsamerelerimizde oynayabiliriz. Zeybek dansı her içtimai salonda kadınla beraber oynanabilir ve oynanmalıdır” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri,1972: 38), şeklindeki sözleriyle zeybek dansını çok iyi bilen Atatürk, Türk’ün milletlerarası her alanda temsil edilmesini arzu etmekte idi. Osmanlı Devleti’nde kadınlar ve erkekler beraber dans edemediği gibi, ülkenin milletlerarası platformda kendisini temsil edecek dansı da bulunmamakta idi. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından; “Cumhuriyet ve medeniyetin başlıca nimeti olan huzur ve asayişin takrir ve teyidi için sarf ettiğimiz mesainin vâsi neticeleri tahakkuk etmektedir. Bunu fahr ile tizkâr edebilirim” (TBMM Z.C., 1 Kasım 1926). “Memleketin, fikri ve iktisadi inkişafta, yüksek terakki sahası olmasına çalışmak, idealimizdir. Fakat bu inkişafın, medeni ve milli sınır haricinde, cereyan almasını prensiplerimize muvafık bulamayız... Meclisimizin en büyük eseri olan, Türk harfleri, memleketin, umumî hayatına, tamamen, tatbik olunmuştur. İlk müşkülât, milletin mefkûre kuvveti ve medeniyete olan muhabbeti sayesinde kolaylıkla yenilmiştir. Millet mektepleri, normal tedrisat haricinde, kadın ve erkek, yüz binlerce, vatandaşın nurlanmasına hizmet etti. Bu mekteplerin, daha fazla bir gayret ve şevk ile idame edilmesi lâzımdır” (TBMM Z.C., 1 Kasım 1929) denilmekle, ülkenin yükselmesi için çalışmak gerektiği ve erkek- kadın bütün vatandaşların aydınlanmasının önemi üzerinde durulmakta idi.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk halkının en büyük davasını; “*Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak, türeli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple, okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak, fert ve kurumları yaratmak, işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek Kültür Bakanlığı’nun üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir” (TBMM Z.C., 1 Kasım 1937) demekte, muasır medeniyetler seviyesine erişmenin Türk varlığının yükseltilmesi için bir koşul olduğunu belirtmekte idi. “*Medeniyet ve Barış*” Atatürk döneminin önemli iki kavramı olmuştu. Onun dış politikasının barışçıl etkisiyle kısa zamanda Türkiye kendini büyük devletlere kabul ettirmeyi başarmış ve uluslararası platformlarda ülkenin itibarlı statüsünü hazırlamıştır. Burada Cumhurbaşkanı Mustafa*

Kemal Atatürk'ün ancak birkaç önemli sözüne temas edilip, tahlile tâbi tutulmuş, diğer benzeri sözler çalışmanın hacmini aşacağından ele alınmamıştır.

3.1.2. Başbakan İsmet İnönü

Mustafa Kemal Atatürk'ün en büyük yardımcısı ve yakın arkadaşı olan Başbakan İsmet İnönü, yedi kez başbakanlık görevinde bulunmuştur(www.basbakanlik.gov.tr). O, Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisi hissedilmekle birlikte Fethi Okyar ve Celal Bayar'a oranla öne çıkmayı başarabilmiştir. İnönü, başbakanlık döneminde yoğun iç ve dış siyasette aktif rol oynamak zorunda olmuştur. Başbakan İnönü, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün de üzerinde durduğu gibi inkılâpların uygulanması ve korunması konusunda sert tedbirlerin, medeniyete ulaşmak için şart olduğu görüşünde olmuştur. İnönü, cumhurbaşkanlığı sırasında inkılâpların halka benimsetilmesi ile ilgili; *“Orta çağ kurumu olan imparatorluktan, modern, medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir cumhuriyet doğmuştur. Devletin karakterinin, bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirebilmek için devrimci olması zaruridir. Bunun yanında bir temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olarak kuruluşu yani demokratik karakteri esas tutulmuştur. İlk devirlerinde fesin yerine şapkanın giyilmesini ve devletin laik bir Cumhuriyet olmasını ve Latin harflerini, bütün bunları, açık ve uzun tartışma ile kabul ettirmemizi insaflı hiç kimse bekleyemezdi”* (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1945) diyerek, yeni kurulan Türk devletinin muasır medeniyetler seviyesine yetişmesi için beklenilecek vaktin olmadığını dile getirmekte idi. Zira yeterince geç kalındığı için yapılan inkılâpların halka benimsetilmesi söz konusuydu.

Başbakan İnönü, İstiklal mahkemelerinin ülkede düzeni sağlamak için gerekli olduğunu ifade etmiş, sonra Batının medeniyeti içerdiği oranda emperyalizmi de içermesi münasebetiyle medenî dünyaya yetişmesi için başlıca önlemlerin alınması gerekli görülmüştü. Konu ile ilgili Başbakan İnönü: *“kurulan idare devam edecek gibi kuvvetli midir? Evvela buna 'bakar, ondan sonra medeni ve tekâmül! olan safha kullandıkları tedbir kanunlarında muayyen ve millete malûm ve münteşir olan kavait midir? Her ikisini temin ediyoruz...”* (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 13 Aralık 1923) demekte idi. *“Devletin ittihaz edeceği tedbirleri medeni bir devletin hukuku dâhilinde bulunan tedbirlerden alıyoruz”* (TBMM Z.C., 12 Aralık 1929), denilirken medenî ülke olarak o dönemde Batı Medeniyeti ileride olduğundan kıyaslama yapılacak ölçüt o olmuştur. Bu ölçüt, günümüze kadar Türk devlet adamlarının Türkiye ile medenî dünyanın karşılaştırılma ölçütü olacaktır. Mecliste yapılan konuşmalar bu unsurlardan bazıları olmakla birlikte neredeyse her alanda medenî dünya, gıpta edilen bir örnek olarak belirmiştir. Yeri geldiğinde yabancı

uzmanlardan yararlanılmakta idi. Mecliste; *“Halkevlerinin garazsız ve menfaatsiz bir irfan ve medeniyet yuvası olarak ifa ettiği hayırlı hizmetler, milletten umumî bir teveccüh ile teşvik edilmekte ve mükâfatlandırılmaktadır. Milletın arzusu, hatta bitaraf ve yabancı mütehasıslarınının tetkiki Halkevi faaliyetlerinin genişletilmesini istemektedir. Geniş yürekle bütün milletin ve her sınıf halkın yükselmesine çalışan Halkevlerine mümkün olan kolaylıkları ve teşvikleri yapmayı vazifemizden sayıyoruz”* (TBMM Z.C.,5 Temmuz 1934) şeklindeki ifadelerle köylünün eğitiminin ön planda tutulduğu görülmekte idi. Halkın yarısından fazlasının köylerde yaşadığı ve tarımla uğraştığı düşünülduğünde kalkınmak için köylünün refah ve eğitiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Aksi halde, makine medeniyetiyle yarışta öncelikle ekonomide hazırlıksız kalınacaktır. Başbakan İnönü: *“memleketin her sahada süratle ilerlemesi ve devletin kudretinin artması, köylünün kazanç ve geçim seviyesinin yükselmesine esaslı olarak bağlıdır. Bizim bu hususta kanaatimiz katidir, ümitlerimiz ise çok kuvvetlidir”*(TBMM Z.C.,5 Temmuz 1934) sözleriyle köylüye olan güveni dile getirmekte idi. Eğitim davası medenî dünyaya yetişmenin başlıca unsuru sayılmakta Başbakan İnönü tarafından: *“hiç bir zaman bitmeyecek olan maarif ihtiyaçlarını hükümetin doğru ve tabii istikametlerinde sebatla takip ettiğini Büyük Millet Meclisi teveccühle görmesi, ilerlemek için esaslı bir teşviktir”* (TBMM Z.C.,5 Temmuz 1934) denilmekte idi. Başbakan İnönü, Avrupa Konseyi bağlamında; *“Batı medeniyetinin gelişmesi ve milletlerin birbirlerine yaklaşması idealine hizmet eden Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak, Batı camiası içindeki şerefli yerimiz ile mütenasip yapıcı faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmayacağız. Müşterek batı medeniyetinin gelişmesi ve milletlerin birbirlerine yaklaşması idealine hizmet eden Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak, batı camiası içindeki şerefli yerimiz ile mütenasip yapıcı faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmayacağız”* (TBMM Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 27 Kasım 1961) diyerek, İçinde bulunulan medeniyetin geliştirilmesi ve bu medeniyet içerisinde milletlerin birbirlerine yakınlaşmalarınının daha mümkün olacağını belirtmekte idi.

3.1.3. Başbakan Fethi Okyar

Ali Fethi Okyar, ılımlı bir politikanın gerekli olduğu zamanlarda görevlendirilmiştir. Böyle bir durum, gerek iç politikada ılımlı bir siyasetin izlenmesinde ve CHP'nin muhalefet karşısında takip edeceği ılımlı politikada işe yarayacaktır. Okyar, Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü hükümetini kurmakla görevlendirildiğinde tarihler 1924 yılını göstermekte idi(www.basbakanlik.gov.tr). Ancak, ılımlı bir politika izlenmesi için henüz erkendi. Ancak, Atatürk'ün ortam nabzını ölçmesi bakımından önemli görülmekte

idi. Başbakanlık görevinde kısa bir süre kalan Okyar, görevi üstlenişini: “*Reisicumhur Hazretleri yeni hükümeti kurma vazifesini bendenize tevdi buyurmuştur. Ben de arkadaşlarımla müdavele-i efkâr ettikten sonra böyle bir vazifeyi muavenetinize, müzaheretinize istinaden kabul ettim*”(TBMM Z.C., 22 Kasım 1924) sözleriyle ifade etmişti. Başbakan Okyar;“*İsmet Paşa hazretlerinin riyaset buyurdıkları heyeti vekilece takip edilen dahili ve harici siyasetin hututu umumiyesi üzerinde yürüyeceğimizi arz edeceğim. Memleketin ihyasına matuf semaratını iktitaf etmekte bulunduğumuz Cumhuriyet idaresinin teceddüt ve inkılap sahasında vaz eylediği kanunları tatbik vazifesini omuzlarına almış olan heyeti hükümet bu vazifeyi azimle ifa ederek Türk Milletine mevcut asri ve medeni hayata doğru bilârâm ilerleyecektir*” (TBMM Z.C.,27 Kasım 1924) ifadelerine yer vererek cumhurbaşkanının çizdiği yolun esas alındığı, selef başbakanla aynı çizgide ilerlemenin takip edileceği belirtilmiş olunmakta idi.

3.1.4. Başbakan Celal Bayar

Atatürk’e yakın simalardan olan Celal Bayar, Atatürk döneminin son başbakanı olmuştur. Dokuzuncu hükümeti kurmakla görevlendirilen(www.basbakanlik.gov.tr) Başbakan Bayar ilerleyen süreçte bir dönem başbakanlık ve bir dönem cumhurbaşkanı olarak görev yapacaktır. Bayar dönemi için de Atatürk’ün etkisinden uzak olduğu söylenemeyecektir. Atatürk’ün rahatsızlandığı ve meclise gelemeyecek durumda olduğu sırada Başbakan Bayar, mecliste ağırlığını biraz daha hissettirmiştir. Atatürk rahatsızlığı dolayısıyla meclise katılamadığında onun nutkunu Bayar mecliste bizzat okumuştur. Bayar’ın meclisteki kendi nutkunda:“*Hükümet, Şefin bu kürsüden verdiği ana direktiflerin ışığı altında, ‘daima daha kuvvetli, daima daha refahlı, hür ve müstakil Türkiye’ halinde ifade edilmesi de mümkün olan bu programın başarılması işini, üzerine almış bulunuyor. Şefin, milletimizin layık olduğu yüksek medeniyet ve refah seviyesine varmasını alıkoyacak hiçbir engel düşünmeye yer bırakılmadığı ve bırakılmayacağı şeklindeki yüksek ifadeleri Türkiye Cumhuriyetindeki eşsiz sözleriyle emniyet ve istikrar havasının en büyük teminatıdır*” (TBMM Z.C., 8 Kasım 1937) demektedir, izlenecek yolu şefin çizdiğine ve devlet adamı olma hasebiyle medenî dünyaya giden yolun herhangi bir sapmaya uğratılmaması gerektiğine dikkat çekmekte idi. “*Avrupa’nın tanınmış ilim ve sanat merkezlerine talebe göndermeğe devam edeceğiz. Lüzumlu görülecek ilim ve teknik şubeleri için kıymetli mütehassıslar da getirteceğiz; bu suretle muhtelif sahalardaki millî elaman ihtiyaçlarımızı temine çalışacağız*” (TBMM Z.C., 8 Kasım 1937), cümlelerini de dile getiren Başbakan Bayar, Atatürk’ün de tesiriyle medeniyet ve kültür alanına yönelik bir hükümet programı sunmuştu. Parti üyelerinin bizzat Atatürk tarafından belirlenmesi

(Balcı,2017: 49), Batı algısının da Atatürk'ün etkisi altında şekillenmesine sebep olmuştu. Başbakan Bayar, onuncu hükümetini İnönü'nün cumhurbaşkanlığı sırasında kısa bir süre yapmış ancak, savaşın gerektirdiği ölçüde politikayı cumhurbaşkanı ele almıştı. Başbakan Bayar:“Atatürk, bu yaralı vatani içerisini asırlardan beri sinmiş olan hurafelerden efsanelerden bir takım vahi fikirlerden tamamen temizleyerek kuvvetli bir rejim de kurarak mesut ve müreffeh bir halde bize bağışladı. Türkün ebedi bir tehlikeye düşüyor sanıldığı zamanda, imdadına koşarak, felaketten bizi kurtardı. Zeval bulmaz istiklalimizi ve ebet müddet vatanımızı Türk riayeti istiklali altında yaşatmak imkânını buldu ve verdi. Atatürk'ü sadece bize vatani hizmetler ifa ettiği için sevmiyoruz. Aynı zamanda tam manasıyla kâmil bir insan olduğu için de seviyoruz. Atatürk vefakârdı, mütevazi idi, herkesin hakkını yerinde verirdi” (TBMM Tutanak Dergisi, 16 Kasım 1938) sözleriyle, Atatürk'ün tarihi kıymetini ortaya koymakta idi. Türkiye yeni siyasî ortamda denge aramakla meşgul olmakta idi. II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla hükümet, iç politikada yeni önlemler almakta dış politika ise savaşın gidişatına göre şekillenmekte idi.

3.2. 1938'DEN 1950'YE TEK PARTİ YÖNETİMİNDE ORTAYA KONULAN

BATI ALGISI

3.2.1.Cumhurbaşkanı İsmet İnönü

II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı atmosfer içerisinde bir diğer Batı algısının çıktığı görülür. Bu yeni Batı algısı, Türkiye'nin zor bir coğrafyanın köprüsü konumunda olmasından kaynaklanmıştır. Bu dönemde kesin tercihlerden uzak durmaya özen gösteren Türkiye, İtalya'nın savaşa katılmasıyla üçlü antlaşma gereği savaşa girmesi gerekirken, Sovyetler Birliği'yle çatışma ihtimalini öne sürmüştür (Turan,2003:251). Savaş boyunca iç basın kontrol altında tutulmuştur (Balcı,2017: 78-79). İnönü, savaş boyunca hükümette baskın bir rolü üstlenirken dışişleri bakanları önem kazanmış ve gerektiğinde başbakan ile dışişleri bakanlıklarında değişiklik yapmıştır.

Savaş bitimine kadar gerek cumhurbaşkanında gerekse de başbakanlarda barış söylemleri hâkim olmuştur. Savaş boyunca Batı Medeniyetini yakalamaktan çok, var olan medeniyet korunmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü, II. Dünya Savaşı devam ederken; “Avrupa muharebesi, on dört aydan beri, bütün şiddetiyle devam ediyor. Fransa'dan sonra İngiltere'ye teveccüh eden hücumların çetin bir mukavemete çarpmış olması, muharebeyi yeni bir safhaya intikal ettirmiştir. Görünüşte bu safha uzun sürecek ve insaniyetin sefalet ve ıstırapı temadi edip gidecektir. Bu hazin ihtimaller önünde büyük elemeler duymamak, medeniyetin tereddisini teessüf ve teessürle kaydetmemek mümkün değildir” (TBMM Z.C.,1 Kasım 1940) diyerek, Türkiye'nin sahip olduğu toprak ve

hakların kaybedilmemesi konusundaki hassasiyetini ortaya koymakta idi. İnönü, kesin bir taraf seçmeyerek, kazanabildiği kadar zaman kazanmaya çalışacaktı. Savaşa girmemek için oyalama taktiği uygulayacaktı. İnönü tarafından: “*Yangınlar içinde inleyen Avrupa ve Asya kıtalarının bitişik noktasında sulh ve sükûn yurdu, aziz vatanımızdır. Harpten doğan bin türlü felâket içinde bütün milletlere karşı insanî vazifesini kudreti nispetinde yapmakla iftihar duyan memleketimiz, bir gün de dünyanın beklediği ve muhtaç olduğu barışın kaynağı olabilirse, bundan duyacağımız sevinç pek büyük olacaktır*” (TBMM Z.C.,1 Kasım 1941) denilerek, savaş ateşinin düşmediği ülkelerin mihver ve müttefiklerce barış ülkesi olarak bilinmesi ve zamanı gelince bu ülkelerin (Türkiye’nin de içinde olacağı) barışa kaynaklık edebileceği üzerinde durulmakta idi. Cumhurbaşkanı İnönü: “*Ülkümüz, milletlerin hürriyeti ve istiklâli esasına dayanan bir medeniyetin temellerini sağlamlaştırmaktır* (TBMM Z.C.,1 Kasım 1943) sözleriyle de ortak faydalara dayalı medeniyetin ilerlemesine katkı sağlayacak birlikteliklerde Türkiye’nin yer alacak olmasının önemine temas etmekte idi. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ve kazanan tarafın belli olması Türk devlet adamlarını rahatlatmıştı. Yukarıda da bahsi geçtiği gibi savaş boyunca konuşmalarının ağırlığı tarafsızlık ve zaman kazanma üzerine olmuştu. Değişen dünya siyaseti, devlet adamlarının konuşmalarına da yansımıştı: “*Birleşik Amerika ile temas ve münasebetlerimiz, yenedünyanın bu büyük ve şanlı demokrasisi ile aramızdaki dostluğu her gün daha ziyade kuvvetlendiren karşılıklı gayret ve hamlelerle genişlemektedir. Birleşmiş Milletler teşkilâtının, bütün milletler için adalet ve eşitlik içinde tesirli bir barış vasıtası haline gelmesi için, medeniyet ve insanlık ülküsü güden milletlerin gösterdikleri ciddi gayrete, Türk milleti, azimle ve hayranlıkla katılmaktadır*”(TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1946) şeklindeki ifadelerle, savaşın kazanılmasında başat rolü oynayan ABD’ye duyulan minnettarlık belirtilmekte idi. Savaş sonrası kurulacak yeni düzende kararları net olan Cumhurbaşkanı İnönü; “*Dünya barışını sağlamak ve medeniyeti bir yıkıntıdan korumak vazifesini üzerine alan BM’ye samimi olarak bağlı bulunuyoruz*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1947) derken, Türkiye’nin tarafının belli olduğu vurgusu yapmakta idi. Bu süreçte demokratik ülkelerin savaştan zaferle çıkması değerlendirilmiş, çok partili yaşama geçilmesi yolu açılmış ve seçim kanununda CHP’nin aleyhine değişiklikler dahi yapılmıştı. Cumhurbaşkanı İnönü bu yönüyle ülkenin Batı Medeniyeti içinde yerini alabilmesi için kendi iktidarından dahi vazgeçebilecek bir lider olmakta idi. Cumhurbaşkanı İnönü: “*Türkiye Batı medeniyet ve kültür ailesi içinde her an biraz daha yükselen bir abide hüviyeti ile dimdik, hür ve müstakil benliğini itibar içinde yaşamaktadır. Dünyayı saran kasırgalar ortasında, Türkiye’nin rehberi daima yüksek*

insanlık ideali olmuştur. Kendimiz ve dostlarımız için olduğu kadar bütün milletler için de kalplerimiz yalnız iyi ve temiz dileklerle doludur” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1949) cümleleriyle, Türkiye'nin takip ettiği politikanın ne olduğunu ortaya koymakta idi. Türkiye, kendi ilerlemesi için gerekli barış ortamını sağlamış, kazanan devletlerin yanında yerini almasını bilmişti.

3.2.2. Başbakan Celal Bayar¹

3.2.3. Başbakan Refik Saydam

Başbakan Refik Saydam, savaş dışı kalma konusunda cumhurbaşkanı ile aynı görüşte idi. Ancak, kesin bir taraf seçmeden güvenliği belli şartlar altında antlaşmalara bağlı tutulmakta idi. Dönemin genel politikası; var olan medeniyeti koruma, muasır medeniyet seviyesine ulaşmak için çalışma ve savaşa girmemek için çabalamaktı. Savaş esnasında olası bir saldırıya karşı Fransa ve İngiltere ile yapılacak antlaşma hakkında Başbakan Saydam: *“İngilizlerle şimdi arz ettiğim itilaf ve bunu takip edecek olan nihai mukavele Fransa ile de aramıza dostane müzakerelere mevzu teşkil etmektedir. Bu görüşmelerin yakında iyi bir neticeye varacağından ümit varız”* (TBMM Tutanak Dergisi, 12 Mayıs 1939) demektedir, kesin bir taraf içinde olmadıklarını göstermekte idi. Başbakan Saydam: *“Büyük komşumuz ve dostumuz Sovyet Rusya ile en sıkı, en samimi temaslarda devam etmekteyiz. Müşterek gaye ve menfaatlerimiz, önümüzde teşriki mesai yolunun tamamen açık olduğunu bize ispat etmiş ve sayın misafirimiz (Potemkin) in Ankara'da geçirdiği günler zarfında aramızda tam bir görüş ve anlayış beraberliği olduğu ve yarınki siyasetimizin de bu esas dairesinde inkişafa namzet bulunduğu tespit edilmiştir”* (TBMM Tutanak Dergisi, 12 Mayıs 1939) şeklindeki sözleriyle, Sovyetlerle ilişkilerin dostane bir şekilde devam etmesini ümit ve arzusunda olduğunu belirtmekteydi. Sovyetler, Almanya ile yakın ilişkiler içerisinde bulunmakta, bu durum bağlamında Türk devlet adamları, Sovyet tehdidi konusunda bir hayli tedirgin olmakta idiler. İngiltere ve Fransa ile imzalanan antlaşma bir yana, olası bir Sovyet saldırısından çekinen Başbakan Saydam: *“Biz harbin haricindeyiz. Harbin memleketimize bulaşacak inkişafı göstermemesini temenni ediyoruz. Memleketimizin bazı yerlerinde almış olduğumuz askeri tedbirler, ancak ihtiyat tedbirleridir. Komşumuz Sovyet İttihadı ile münasebatımız dostanedir ve dostane kalacaktır* (TBMM Tutanak Dergisi, 11 Eylül 1939) cümleleriyle de savaşın endişe verici

---

¹ Başbakan Celal Bayar 25 Ekim 1937-11 Kasım 1938 ve 11 Kasım 1938-25 Ocak 1939 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

ortamını dile getirmekte idi. Bu dönemde ülke içinde de tedbirlerin alınmasına karşılık eğitime önem verilmesi inkılâp kanunlarına vurgu yapılması dikkate değer olmuştur. Başbakan Saydam'ın özellikle Sovyetlere dostluk atfetmesi genel siyasetin gerektirdiği istikamette gelişmiştir.

3.2.4. Başbakan Şükrü Saraçoğlu

Yeni nesillerin yetişmesine odaklanan Başbakan Saraçoğlu, İzmir'de yaptığı konuşmasında Cumhuriyet hükümeti ile ilgili: *“dikkatini bilhassa memleketin ve vatandaşların bilgisini artırmaya sarf edecektir. Çünkü İnönü'müz her işimizde olduğu gibi bu işte de işaretini vermiş bulunuyor. Onun için daha şimdiden haykırabiliriz: Bilgiye, çalışmaya doğru ileri: Namuslu, bilgili, çalışkan. İşte İnönü'nün yaratmak istediği yeni nesil çocukları. Ben buradan Türk çocukları namına söz veriyorum. Namuslu, bilgili ve çalışkan olacağız”* (Tanin, 31 Ağustos 1943) derken, diğer bir konuşmasında ülkede var olan kaynakları kullanacak bilgi sahibi insanın olmadığından yakınmış ve şunları söylemiştir: *“Ehemiyyeti bilgiyi verdik. Çünkü topraklarımız dar değil geniştir. Çünkü topraklarımız çorak değil, mümbittir. Çünkü toprakaltı varlığımız fakir değil zengindir. Bu böyle olduğu halde halkımızın refahı, medeni memleketlerdeki refahın, en gerisinde bulunuyor. Bunun tek bir sebebi var: Bilgi azlığı, hatta bilgi yokluğu”* (TBMM Tutanak Dergisi, 29 Mayıs 1944). Başbakan Saraçoğlu, Atatürk'ün göstermiş olduğu hedef sapılmadan izlendiği takdirde medenî dünyaya ulaşılmaması gibi bir sorunun olmayacağını ifade etmiş sonra: *“er geç bütün dünya milletlerinin bizim rejime benzeyen bir rejim etrafında toplanacaklarına kaniyim”* (TBMM Tutanak Dergisi, 29 Mayıs 1944) diyerek, Atatürk'ün göstermiş olduğu yoldan emin ve ümitli olduğuna vurgu yapmıştır.

Diğer başlıklar altında kısmen bahsedildiği gibi Türkiye, sözü edilen süreçte II. Dünya Savaşı'na girmemiş. Ancak, savaş ihtimalini göz önüne alarak politikalarını bu doğrultuda tespit etmişti. Savaşın kazanan tarafı belli olunca Türkiye, bertaraf olmamak için Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmek istediğini rahatça söyleyebilmişti. Savaş ilan etmek istenildiğini Başbakan Saraçoğlu: *“Dünya ve insanlık menfaatlerine uygun olduğu kadar milli menfaatlerimize de uygun olarak Almanya ve Japonya'ya harp ilan etmek istiyoruz”* (TBMM Z.C., 23 Şubat 1945) şeklinde ifade etmiş Türkiye, hürriyet yanlısı olan Batılıların tarafında yerini almıştı. Dış politikada barış eksenli bir yol çizilmiş, Türkiye savaş sonuna doğru iç işlerde normalleşmeye başlamıştı.

3.2.5. Başbakan Recep Peker

Sovyetlerle yakın ilişkiler kurulamaması ABD'nin savaşın sonlanmasındaki ve barış konusundaki katkıları dolayısıyla Başbakan Recep Peker, barışın Türkiye için ne

kadar önemli olduğunu; “*müstakil, kararlarına hâkim, kuvvetli Türkiye bu nizam içinde bir barış ve dayanışma mihrakı halinde medeniyet için kıymetli ve faydalı bir unsur olmaktan hiçbir zaman fariğ olmayacaktır*” (TBMM Tutanak Dergisi, 14 Ağustos 1946) sözleriyle ifade etmekte idi. Ayrıca, Başbakan Peker: “*Medeni seviye ne olursa olsun rejimlerinin ve idarelerinin şekilleri kitaplar, nazariyeler yanında hayata mutabakat arz etmezse bu devletler mutlak yıkılmağa mahkûmdurlar*” (TBMM Tutanak Dergisi, 13 Eylül 1946) demekte, gelişmenin ortaya koyduğu neticelerin yönetimler de yansıması üzerine dikkat çekmekte idi.

3.2.6. Başbakan Hasan Saka

Başbakan Hasan Saka, Cumhuriyetin 16. ve 17. hükümetlerini kurmakla görevlendirilmiştir(www.basbakanlik.gov.tr). Basın ve yayın hayatının önemli olduğuna vurgu yapan Başbakan Saka, basını takdir etmekle birlikte: “*en medeni memleketlerde olduğu kadar ferdin şeref ve haysiyetini koruyan bir şekle koymanın lüzumuna inanmış bulunuyoruz*” (TBMM Tutanak Dergisi, 18 Haziran 1948), sözleriyle, basın hürriyetinin medenî ülkelerde olduğu gibi kişinin özeline saygı duyulması gerektiğini ifade etmekte idi. Bu bakımdan basın desteklenip korunmakta, sınırları medenî ülkelerde olduğu gibi çizilmiştir. Artık, Türk devlet adamlarının önemli ve çok eleştiri alan uygulamalarının Batı Medeniyeti ile karşılaştırılması yapılabilmekte idi.

Medeniyetin bir ülkede yeşerip büyümesinde en etkili unsur gençler olmuştur. Gençlerin iyi bir eğitim almaları ve aldıkları eğitimle ülkede bulunan zenginlikleri işlemeleri ve kendinden sonraki nesillere öğrendiklerini aktarmaları oldukça önemlidir. Bunun farkında olan Başbakan Saka: “*yurdumuzun medeniyet ve refah yolunda ilerlemesini halk iradesine dayanan bir idarenin devamında görüyoruz. Bunun için kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her derecede okullarımızda demokratik terbiyenin yerleşmesine ehemmiyet vereceğiz*”(TBMM Tutanak Dergisi, 18 Haziran 1948) şeklindeki ifadeleriyle, gençlerin üstlenecekleri görevleri bihakkın yapabilmelerinin, onların alacakları demokratik eğitimden geçeceği dile getirilmekte idi.

3.2.7. Başbakan Şemsettin Günaltay

Cumhurbaşkanı İnönü döneminin son başbakanı 18. hükümeti kurmakla görevlendirilen Şemsettin Günaltay olmuştur(www.basbakanlik.gov.tr). Çok partili siyasi hayatla birlikte partiler arası rekabet başlamış ve muhalefetin sesinin yüksek çıkmaya başladığı bir dönemde başbakanlık yapmıştır. Savaş sonrası dış politikada Sovyet tehditlerine karşı ittifak arayışlarına giren Türkiye, ABD ile yakın temaslarda bulunmuştu. ABD'nin modern silahlar konusunda yardımlarının alınması ile ilgili Başbakan Günaltay

konuşmasında barışçıl bir siyaset izleyen Türkiye'yi takdir ettiğini ifade etmekte ve “*dost Amerika hükümeti*” ifadelerine yer vermekte idi. Başbakan Günaltay: “*ABD'nin yardımıyla, hareket kabiliyeti ve harp kudreti artmakta olan kahraman ordumuzun modern silah ve araçlara intibakını sağlamaya çalışırken, bir taraftan da milli savunma işlerinin bugünün ihtiyaç ve icaplarına göre idaresi için yeni tertip ve tedbirler almak kararındayız*”(TBMM Tutanak Dergisi,24 Ocak 1949) diyerek, Sovyetlerden gelebilecek herhangi bir tehdit karşısında ABD yardımını ve ABD'ni gündeme getirmekte idi. ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı set işlevi gören Türkiye'nin konumundan da memnundu. Türkiye, hem Sovyetler karşısında yalnız kalmamış hem de kendi medeniyetini içinde bulunduğu medeniyeti muhafaza etmiştir. Başbakan Günaltay, kurduğu hükûmetin hedefini: “*memlekette huzur ve sükûnu muhafaza etmek ve huzur ve sükûn içerisinde demokrasinin ilmi esaslara ve medeni memleketlerde görülen şekillere uygun olarak inkişafını hazırlamaktır*” (TBMM Tutanak Dergisi,24 Ocak 1949) sözleriyle açıklamıştı. Savaşın bitiminde Sovyetler 'in Türkiye'den toprak ve boğazlarda üst talebine karşılık Türkiye, Sovyetlere karşı müttefik aramaya koyulmuş, özellikle Sovyetlerin komünizmi yayma çalışmaları ABD'yi harekete geçirmiş, Truman Doktrini ardından Marshall Planı ile ABD, Türkiye'ye olan yardımları başlatmış, Batılılaşma modeli olarak Avrupa'dan çok ABD'nin etkisi görülmeye başlanmıştır (Armaoğlu,2007:441-442). Türkiye, Avrupa Konseyi'ne 1949'da katılarak Batı ile siyasî ilişkilerin yanında ekonomik ilişkiler içinde de bulunmuştur. Avrupa Konseyi'nde yer almak Batı yolunda önemli görülmüştür (Uçarol,2015:1021). Türkiye, bu dönemde demokratik ülkelerin desteğini almaya özen göstermiştir. CHP'nin karşısında Demokrat Parti kurularak güçlenmiş ve bu durum 14 Mayıs 1950'de DP'nin iktidarı teslim almasıyla sonuçlanmıştır.

BÖLÜM IV

4. 1950 ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ İLE BİRLİKTE ANLAŞILAN BATI ALGISI

4.1. 1950'DEN 1960'A BELİREN BATI ALGISI

4.1.1. Cumhurbaşkanı Celal Bayar

CHP'den gerek istifa, gerekse de uzaklaştırılarak tasfiye edilen ve 7 Ocak 1946'da kurulan DP ile aynı zamanda medenî kabul edilen ve gücü elinde bulunduran ülkelerin demokratik ülkeler olması Türkiye'yi cesaretlendirmişti. CHP'nin muhalif kişilerinden oluşan DP'nin siyasetçileri arasında “*Dörtlü Takrir*” ile ün kazanan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan bulunmuş, partinin genel başkanı Celal Bayar olmuştur. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimler ile iktidar yolu 27 yıl sonra başka bir partiye geçmiştir. II. Dünya Savaşı'nın güçlü galiplerinden ABD ile Türkiye arasındaki yakınlaşma bu dönemde artmış, Kuzey Atlantik Antlaşması İttifakı'na girmek amacıyla Kore Savaşı'nı fırsat bilen hükümet, 4.500 kişilik birliği Kore'ye yollayarak NATO için iyi müttefik ve dost bir ülke olabileceğini göstermiştir (Uçarol,2015:1023). Türkiye, Sovyet tehdidine karşılık ABD yanlısı politikalar izlemiş ve ülkenin muasır medeniyetlere ulaşma emeli Avrupa'dan Amerika'ya kaymıştır. Çok partili yaşamın ilk Cumhurbaşkanı Bayar, başbakanlık yaptığı dönemler itibariyle muhalefet lideri İnönü'ye yabancı da bulunmamakta idi. Nitekim bir önceki dönem sık sık yapılan başbakan değişimlerine rağmen görevi süresince başbakanlık görevini Adnan Menderes üstlenmiş ve Menderes beş hükümet kurmuştur. Çalışmanın diğer bölümlerinde de bahsedildiği gibi, Cumhurbaşkanı Bayar, Atatürk'ün göstermiş olduğu yolda ilerleyeceğini birçok kez dile getirmiş, medenî seviyeye ulaşmanın büyük ve millî bir dava olduğunun altını çizmiştir. Bu dava sıkı ve planlı çalışılarak elde edilebilecekti. Bu da “*Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca vazifedir*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1950) şeklinde dile getirilmekte idi. Cumhurbaşkanı Bayar: “*Milletlerin medeni seviyeleri bir bakıma, bediî zevklerinin üstünlüğü ile de ölçülür. Türk Milleti, bütün tarihi boyunca, ince zevke sahip olduğunu göstermiştir. Bu tabii istidadımızı günün medeni ihtiyaçlarına göre, geliştirmek için güzel sanatlara ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Kasım 1953) sözleriyle güzel sanatların her dalından yetişecek gençlere ihtiyaç olduğunu belirtmekte idi. Ülkenin sanatçıya ihtiyacı olduğu ve sanatçının iyi yetişmesi gerektiğini dile getiren Cumhurbaşkanı Bayar, arkeolojinin önemine de değinerek, Anadolu topraklarının açık hava müzesi olduğunu ifade etmekte idi (TBMM Tutanak Dergisi,1 Kasım 1953). Bayar,

bir başka konuşmasında kadın haklarına değiniyordu. Ülkenin gelişmişliğine katkı sağlamakla yükümlü olan Türk kadını : “*medeniyet ve inkılâp savaşında da erkeklerle aynı safta, omuz omuza çarpışmaktan geri kalmamış olan Türk kadınına, liyakatle ifa edeceğine şüphe olmayan subaylık mesleğine intisap imkânı tanınmıştır*” (TBMM Z.C.,1 Kasım 1955) şeklinde iftihar konusu olmuş, seçme ve seçilme hakkını elde eden kadının muhtar, milletvekili, doktor olması sonrası subay olma hakkını da elde etmiş olması söz konusu idi.

4.1.2. Başbakan Adnan Menderes

Adnan Menderes, DP iktidarı boyunca beş hükümet kurmuştu (www.basbakanlik.gov.tr). Dünyanın iki blok arasında kaldığı bir dönemde ABD'nin yardımları dolayısıyla yakın ilişkiler içinde olunmuştur. Başbakan Menderes'in konuşmasında “*ileri ve medeni seviyeden geri gitmek asla bahis mevzuu değildir. Hatta bugün bulunduğumuz noktada duraklamak da akla gelmemek icap eder. Gayemiz, Türk milletinin olgunluğuna ve kemaline yakışır bir şekilde rejimimizi mükemmelleştirmektir*” (TBMM Tutanak Dergisi,18 Kasım 1953) diyerek, gelişme ile rejim arasında ki ilişkiyi ortaya koymakta idi. Barış ülkesi olan Türkiye'nin barışı tehdit edenlere karşı ABD'nin yanında bulunduğu belirtilmiş Başbakan Menderes, Türkiye'yi Batıdan ayıran unsurlar hakkında: “*Bizi Garptan ayıran korkunç, mesafe, onlarda barajın oluşu, bizde olmayışı; onlarda elektriğin oluşu, bizde olmayışdır. Hangi memlekette bulunuyoruz da biz baraj istemiyoruz, diye konuşabiliyoruz? Hangi memlekette bulunuyoruz da Avrupa'dan, medeni âlemden bizi ayıran bu muazzam mesafeyi kat etmek için gayret etmeye asla lüzum yoktur, diyoruz?*” (TBMM Tutanak Dergisi, 6 Haziran 1956) şeklindeki sözleriyle belirtmiştir. Başbakan Menderes, konuşmasına devam ederek; “*Bir lokma, bir hırka ile mi iktifa edeceğiz? Bu suhenperdazları dinleyenler var, köyden köye gidiniz, sıtma, ilaçsızlık, mahrumiyet, sıhhati yok, hiçbir şeyi yok, bunlara ne lüzum var? O derece cezbe kapılıyorlar ki, biz bunları istemeyiz, diyorlar*”(TBMM Tutanak Dergisi, 6 Haziran 1956), şeklindeki açıklamayla Batı Medeniyetinin kolaylıklarını ve maddî yönünü ön plana çıkarmakta idi. Batı Medeniyetinde baraj, elektrik yol ve su gibi hayatı kolaylaştıracak türden hizmetler istendiği bilinmektedir. Başbakan Menderes başka bir konuşmasında: “*Senin neyine yetmez gecekondularda kalmak? O dar sokaklı şehirlerde yaşamak, senin neyine yetmez? Fabrika senin neyine? Senin neyine yol, senin neyine baraj?.. Sen bunlara lâayık değildin mi diyeceğiz? Bu telâkki tarzıdır. Ya o var, ya bu var. Müsaade ederseniz bizce, Türkiye'nin siyasi ehemmiyeti, coğrafi vaziyeti, millet olarak arz ettiği yüksek seviye ve ileri bir medeniyetin vârisi olmak vasfı onun bir an evvel bu iptidailiği, onu*

mahrumiyete bağlayan kayıtları söküp atmasını gerektirmektedir” (TBMM Z.C., 20 Şubat 1958) sözleriyle de maddî medeniyet algısının ortaya koymuştur.

4.2. 1960’DAN 1980’E OLUŞAN BATI ALGISI

4.2.1.Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel

Cemal Gürsel, 1961 anayasası ile Türkiye Cumhuriyeti’nin dördüncü Cumhurbaşkanı olacaktır. Gürsel, devlet başkanı görevini seçime kadar devam ettirmiştir. Genel olarak konuşmalarında eğitim, demokrasi ve çok çalışmanın gereğini dile getirmiştir. Atatürk inkılâplarının özenle korunduğu bir dönemde, halkı aydınlatan müftülere birer takdirname (BCA,1960: 4 -33-28) verilmiştir. Gürsel, dönemi *“İkinci Cumhuriyet”* (TBMM Tutanak Dergisi, 25 Ekim 1961) söylevlerinin yoğun olduğu bir dönemdir. Cumhuriyet ikinci kez kurulduysa yeniden inkılâplar konusuna eğilmek gerekecekti. Bu takdirname bunun bir göstergesi idi. Dış politikada barış taraftarı ve komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya özen gösteren Cumhurbaşkanı Gürsel, Türkiye’nin barışı koruma konusunda Batılılarla ortak hareket ettiğini: *“Sağlam bir dünya barışının kurulmasına engel olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve bu barışı mümkün kılacak zemini hazırlamak maksadıyla sarf edilmekte olan gayretleri Türkiye büyük ve yakın ilgi ile takip etmektedir. Bu gayretlerin başarı ile sonuçlanması için hükümetimiz mevcut vecibeleri dairesinde, kendisine düşen vazifeyi yapmaktan hiçbir zaman geri kalmayacaktır. Türkiye’nin bu gayelere erişmek için sarf ettiği gayretlerde dayanağı, Birleşmiş Milletler ile NATO ve CENTO ittifaklarıdır. NATO, hür ve müstakil yaşamak ve insanlığın ve medeniyetin gerçek prensiplerini savunmak azminde bulunan Batı memleketlerinin BM anayasasına uygun olarak kurdukları bir savunma teşkilâtıdır. Eski ve kuvvetli bağlarla bağlı bulunduğumuz ve Atatürk inkılâpları neticesinde kendilerine daha da yaklaşmış olduğumuz bu dost ve müttefik memleketlerle münasebetlerimizi her sahada eşitlik ve egemenlik esasları dairesinde yürütmek ve geliştirmek dış siyasetimizin başlıca prensiplerindendir”*(TBMM Milli Birlik Komitesi, 11 Temmuz 1960) şeklindeki cümlelerle ortaya koymaktadır. İç ve dış politikanın normal seyrine kavuşması, medenî dünyayla ilişkilerin kurulmasıyla mümkün olabilirdi. Türkiye’nin üye olduğu kuruluşlarla ilişkilerin bozulmamasına bilhassa dikkat edilmişti. Cumhurbaşkanı Gürsel, medeniyet yolunda baş davalardan eğitim konusuna önem vermekte idi. Eğitimsiz bir nesil gelecek nesilleri eğitemeyeceği gibi medeniyeti de yakalayamazdı. Eğitim konusunda Cumhurbaşkanı Gürsel: *“Milli Eğitim davası, baş davalarımızdandır. Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, özlenen iktisâdi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına*

bağlıdır.”(TBMM Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı,11 Temmuz 1960) ifadeleriyle, eğitimde olumsuz durumların bir an önce ortadan kalkmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirmeyi hedeflemişti. Medenî dünyaya yetişmenin ve gelecek nesilleri korumanın yolu eğitimden geçiyordu. Türkiye, bu dönemde çok yönlü bir politika izlemeye başlamış ve tek bir Batı ülkesine bağlı kalmamıştı. Dönemin Başbakanı İnönü’ye ABD Başkanı Johnson’un yolladığı mektubun sert ve tehditkâr olması ilişkilerin en alt seviyelere gerilemesine neden olmuştu (Balcı,2017:131).

4.2.1.1. Başbakan İsmet İnönü²

4.2.1.2. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü

Başbakan Suat Hayri Ürgüplü partili olmayıp, bağımsız idi. Ürgüplü ’nün bağımsız olması kendisine avantaj sağlamış ve Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından 29. hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir(www.basbakanlik.gov.tr). Başbakan Ürgüplü: “*Seçimler medeni seviyede ve ölçüde kalırsa; Avrupa’da da seçimlerin ne kadar heyecanlı ve mücadeleli olduğunu birçok arkadaşlar bilir. Orada da domates, taş, yumurta atılır, küfür edilir. Fakat seçim bittikten sonra normal bir hayat avdet eder. Bizde nedense isterseniz mizacımız deyiniz, isterseniz parti teşkilâtı deyiniz; seçim bittiği günden itibaren yeniden mücadele ve hararetini muhafaza ediyor*” (TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 6 Temmuz 1965) demektedir, medenî seviyenin gerektirdiği kurallara uyulmasını arzu ediyordu. Görülüyor ki ülkedeki seçimler, medenî dünya ile kıyaslanarak bir ölçüt alınmakta idi.

4.2.1.3. Başbakan Süleyman Demirel³

4.2.2. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay

Cevdet Sunay’ın cumhurbaşkanlığı dönemi, koalisyon hükümetleriyle siyasî istikrar sağlanmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur. Kurulan koalisyon hükümetleri uzun soluklu olamadığı gibi iç ve dış politikada liderler arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Gürsel’in rahatsızlığı görevini yapmasını engelleyecek duruma geldiğinde, yeni cumhurbaşkanı olacak ismin Cevdet Sunay olması kararlaştırılmıştı. Böylece Sunay, Türkiye Cumhuriyeti’nin beşinci cumhurbaşkanı olarak

---

² Başbakan İsmet İnönü 20 Kasım 1961-25 Haziran 1962, 25 Haziran 1962-25 Aralık 1963 ve 25 Aralık 1963-20 Şubat 1965 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

³ Başbakan Süleyman Demirel 27 Ekim 1965-3 Kasım 1969, 3 Kasım 1969-6 Mart 1970 ve 6 Mart 1970-26 Mart 1971 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

göreve başlamıştı. Cumhurbaşkanı Sunay: “*çağdaş medeniyetin esas unsurlarına dâhil olan ve veraset vasıtalarından sayılan demir, çelik, bakır ve çimento sanayilerini hızla geliştirmek zorundayız*” (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Söylev ve Demeçleri, 1978: 31) demekle, Sanayinin Batı Medeniyetini zirveye taşıyan unsurlardan biri olduğu üzerinde durmakta idi. Ayrıca, din adamları da medeniyet yarışında ülkenin yanında görülmek istenmiştir (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Söylev ve Demeçleri, 1978: 52). Eğitim ve bilimin ilerlediği bir ülkenin geri kalmayacağını bilen cumhurbaşkanı Sunay, eğitilmiş insanın ülkedeki zenginlikleri değerlendirerek işleyebileceğine inanmakta idi. Sunay, kalkınma ekonomisi ile olacağından: “*gayretlerimizi sanayide, tarımda ve diğer alanlarda bize türlü tasarruflar, buna mukabil büyük verimler ve hızlı gelişmeler sağlayacak en ileri teknolojilere istinat etmek zorundayız*” demektedir (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Söylev ve Demeçleri, 1978: 278). Sanayi, Batı Medeniyetinin önemli bir unsuru olmakla birlikte tek unsuru değildi. Cumhurbaşkanı Sunay, medenî dünyayı yakalamak için yapılması gerekeni: “*ekonomik gelişmeyi sağlamak ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için çok çalışmaya sorumluluk yüklenerek çalışmaya mecburuz. Biz milletçe çalışmazsak kimse bizim için ve bizim yararımıza çalışmayacaktır*” (Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Söylev ve Demeçleri, 1978: 31) şeklinde belirtmekte idi. Eğitim meselesinin üzerinde devletin kuruluşundan itibaren özenle durulmuş olması konunun önemini göstermekte idi. Yetişmek ve geçmek zorunda kalınan bir medeniyet karşısında bilgi üretemeyen bir milletin durması zordu.

4.2.2.1. Başbakan Süleyman Demirel

Başbakan Süleyman Demirel: “*hürriyetin nimetlerinden faydalanarak, haysiyetli, rahat ve korkusuz bir hayat sürebilmek; ancak bütün medenî toplumların mümeyyiz vasfı haline gelen demokratik rejim içinde mümkündür. Atatürk devrimlerinin özü olan; hür, Batılı ve medenî bir toplum düzeni kurabilme hedefi, düşünce ve davranışlarımızın en kıymetli ilham kaynağıdır*” (TBMM Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 3 Kasım 1965) şeklindeki sözleriyle görüşünü ifade etmekte idi. Başbakan Demirel, Türkiye’nin kalkınma metodunun belli olduğunu, planlı ve karma ekonominin ülke için ideal olduğunu birçok şekilde dile getirmişti (TBMM Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 9 Kasım 1965). Planlı ve karma ekonomiye hâkim kaynakları kullanmayı iyi bilen eğitilmiş gençleri yetiştirmek için ne yapılmalıydı? Bu konuda Başbakan Demirel: “*Eğitim sistemimizde hedef ve metodların, bugünün ve yarının ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi ve gençliğin yetiştirilmesi ile birlikte, millî kültürümüzün ve tarihi değerlerimizin korunması ve yaşayan nesillere tanıtılması, kültür ve sanat alanında yaratıcı faaliyetlerin teşviki; Milletimizin maddî ve teknik gücünü*

yükseltici çalışmaları tamamlayacak manevi ve kültürel gayretler desteklenecek, medeniyet ailesi içindeki geleneksel mevkiimizin muhafazası kadar millî istidadımızın yaratacağı eserlerle de Türk milletinin insanlık alemine yeni katkılarda bulunması teşvik edilecektir. Bu maksatla, bugün Milli Eğitim Bakanlığının geniş sorumluluk sahası içinde yer alan kültür işleri için ayrı ve bir bakanlık kurulması öngörülmektedir. Maddi ve iktisadi bir muhtevadan ibaret olmayan, ancak sosyal ve kültürel kalkınma ile birlikte gerçek manasını kazanan millî kalkınmada, manevi ve sosyal hedeflerin ve tedbirlerin büyük önemine inanıyoruz. Vatandaşı iktisadi bir faaliyetin sadece bir aleti ve hammaddesi sayan materyalist görüşlerin karşısında olarak, maddi ve iktisadi kaynakları geliştirici gayretlerin, manevi ve sosyal hedeflere ulaştırdığı ölçüde değer taşıdığı kanaatindeyiz” (Millet Meclisi Tutanak Dergisi 9 Mart 1970) şeklindeki sözleriyle ülkenin sahip olduğu ümit ve iddia ortaya konulmakta idi (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 6 Nisan 1975). “Ülkemiz sporu ve sporcusunun, sporda ileri gitmiş çağdaş ülkelerin düzeyine çıkarılabilmesi için, bunları yetiştirecek olan antrenör ve hakemlerimizin en üst düzeyde eğitimleri sağlanacaktır”(TBMM Tutanak Dergisi, 25 Kasım 1991) diyen, Başbakan Demirel, manevî medeniyet değerlerine önem verilmesinin önemini dile getirmiş, bilim, kültür ve spor faaliyetlerinin medeniyet için gerekli olan safhalar olduğunu belirtmiştir.

4.2.2.2. Başbakan Nihat Erim

Başbakan Nihat Erim: “Medeni dünyanın gözleri üzerimizdedir. Medeni dünyanın biz bir şerefli üyesiyiz ve bu hüviyetimizi kaybetmeden, şu içinde bulunduğumuz sıkıyönetim düzeyinden, içinde bulunduğumuz sıkıntılı, milli varlığımızı, rejimimizi tehdit eden eylemler düzeyinden çıkmaya el birliği ile Büyük Meclisin ve Büyük Meclisteki partilerin yardımı ile muvaffak olursak, bundan elbette hepimiz ne büyük bahtiyarlığı duyacağız” (TBMM Tutanak Dergisi, 24 Ocak 1972) tarzındaki cümleleri sarf etmiş, Başbakan Erim, döneminde ortaya çıkan sorunların çözümünde meclisten yardım istemiş, medenî dünyanın gözlerinin ülke üzerinde olduğunu bildiğinden endişesi biraz daha artmıştır.

Başbakan Erim, “Cumhuriyetimizin kurucusu büyük Atatürk bizlere çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak millî hedefini vermiştir. Böyle bir uluslararası ortam ve millî hedef içinde, teknolojiye çok büyük öncelik vermemiz gerekeceği açıktır. Bu sebeple sanayi Bakanlığına teknolojik gelişmeleri takip ve uygulama görevi verilmiştir” (TBMM Tutanak Dergisi Millet Meclisi, 16 Aralık 1971) diyerek, gençleri yarının millî görev ve sorumluluklarını yüklenebilecek üstün vasıflarla yetiştirmenin, millî kalkınma çabasının en verimli yatırımlarından biri olduğunu, gençlere sağlıklı hayat şartları, geniş bir dünya

görüşünü ve köklü kültür imkânları sağlamanın başlıca amaçları olduğunu dile getirmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 16 Aralık 1971).

4.2.2.3. Başbakan Ferit Melen

Başbakan Ferit Melen, 35. hükümeti kurarak bir yıla yakın görev yapmıştır (www.basbakanlik.gov.tr). Atatürk'ün ileri medeniyetle ilgili sözlerini tekrarladıktan sonra Başbakan Melen, ülkenin medeniyete giden yolunu “*müspet ilmin ve akılcılığın ışığı altında*” (TBMM Millet Meclisi, 29 Mayıs 1972) şeklinde özetlemiş ve şunları dile getirmiştir:

“Hükümetimiz memleketimizin dış güvenliğinin sağlanmasında Atlantik İttifakının hayati önemini ve değerini belirtmek ister. Avrupa’da barışın korunmasında en büyük etken olan NATO değişen dünya şartlarına üyelerinin güvenliklerini koruyarak uymak hususunda da ileri bir anlayış ve verimli gayretler içindedir. Hükümetimiz bu gayretlere katkıda bulunmaya devam edecektir. Keza Avrupa Kıtasında gerçek bir barış ve güvenliğın tesisi ve iş birliği ortamının yaratılması yönünden yapılan çalışmalara da yapıcı bir şekilde demiştir” (TBMM Millet Meclisi, 29 Mayıs 1972).

Uluslararası ilişkiler, ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre yorumlamıştır. Batılı ülkelerle siyasî ilişkilerin artması medenî dünyanın yanında daha fazla yer alabilmek için olmuştur. Daha sonra tehditlere karşı tek kalmak olasılığını azaltmak için yararlanılmıştır. Ülkenin ekonomik kalkınması için Batılılarla iş birliğini geliştiren Avrupa Ekonomik Topluluğu’na girmek medenî dünyaya ulaşmak için gerekli görülmemekte idi. Bu konuda Başbakan Melen: “*Anayasamızın gereklerini yerine getirmek, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma amacına uymak, dünyada büyük bir hızla devam etmekte bulunan kalkınma yarışında söz sahibi olmak, Avrupa Ekonomik Topluluğuna, gümrük birliği esaslarına uygun bir katılmayı sağlamak ve Hükümet programımızda yer alan prensipleri gerçekleştirmek bakımlarından da: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın tutarlı bir doküman olduğu kanaatini taşımaktayız”* (TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 9 Ekim 1972) diyerek, planlarının önemi üzerinde durmakta idi.

4.2.3. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk

Kontenjan Senatörü Fahri Korutürk, Türkiye Cumhuriyeti’nin altıncı Cumhurbaşkanı olarak belirlenmişti. Korutürk’ün dönemi siyasî bakımdan istikrarlı olmamıştı. Siyasî istikrarsızlığın devam ettiği bir dönemde görevde olan Cumhurbaşkanı Korutürk, eğitim ve kadınların kalkınma hayatına girmesi konusunda bir hayli destekleyici konuşmalar yapmıştı. Cumhurbaşkanı Korutürk; “*toplum içinde hak ettiği seçkin yerine Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün önderliğiyle kavuşan Türk kadını bugün sahip olduğu*

haklar bakımından uygar ülkelerin kadınlarıyla eş düzeydedir ve hatta ileridedir. Bu durumdan hepimiz kıvanç ve gurur duyuyoruz”(Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün Söylev ve Demeçleri,1975: 92) diyerek, Türk kadının sahip olduğu haklar bakımından Türkiye’nin medenî dünyada öne çıkan bir ülke olduğunu belirtmişti. “Kadınlarımızın bundan sonra da Atatürk devrim ve ilkeleri doğrultusunda ulusunun mutlu yarınlarına ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması yolunda kendisine düşen görevi eksiksiz yerine getireceğine olan inançla en iyi dileklerimi sunarım”(Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün Söylev ve Demeçleri,1975: 92) sözleriyle de ümidini dile getirmekte idi.

4.2.3.1.Başbakan Ferit Melen⁴

4.2.3.2.Başbakan Naim Talu

Naim Talu, 36. hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir(www.basbakanlik.gov.tr). Başbakan Talu, döneminde ortaya çıkan ideoloji ve doktrinlerden etkilenen gençlerin ülkenin ilerleme yolunda engel teşkil ettiğini düşünmekte idi. Bu engel eğitimle ortadan kalkacağı için Başbakan Talu tarafından dile getirilen cümleler şunlar olmuştu: *“iktisadi ve sosyal kalkınmamızın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarımıza cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyete, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip gençlerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir (TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 20 Nisan 1973). Başbakan Talu: “Büyük ve zengin kaynakları olan bir vatana sahibiz, devletler kurmuş, ikbal ve kahır görmüş, çalışan, fedakâr ve kabiliyetli bir milletin mensuplarıyız. Uzun ve acı tecrübelerden sonra doğru yol bulunmuştur ve bu, millî hâkimiyet yoludur. Bu yegâne yoldur, başka yol yoktur. Çünkü hâkimiyetim kaynağı millettir. Kurumayan göl, tükenmeyen pınar odur. Ancak bu yol bizi, büyük Atatürk’ün vasiyet - hedef olarak verdiği çağdaş batı medeniyeti seviyesine ulaştırır”(TBMM Tutanak Dergisi,24 Mayıs 1973) ifadeleriyle de medenî dünyaya ulaşmanın nasıl gerçekleşeceğini dile getirmekte idi.*

4.2.3.3.Başbakan Bülent Ecevit

Türkiye’nin Kıbrıs meselesinde en etkili siyaset adamı Bülent Ecevit olmuştu. Türkiye’nin medenî meselesi konusunda da aynı başarıyı gösteren Başbakan Ecevit, tek bir alanda değil, her alanda gelişmeyi hedef alması bakımından dikkat çekmekte idi. Bu durum onun meclisteki konuşmasında şu şekilde dile getirilmiştir:

---

⁴ Başbakan Ferit Melen 22 Mayıs 1972 ve 15 Nisan 1973 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

“Hükümetler gelir, Hükümetler gider. Önemli olan mesele Hükümetlerin gelmesinin de, gitmesinin de milletin rızasına dayanmasıdır. Önemli olan; nasıl gelinip, nasıl gidileceğinin kaideye bağlanmış olmasıdır. Bu kaidenin fair play prensibine bağlı kalınarak işlerliğidir. Başka bir deyimle, kaidenin muhafazasıdır. Bunu başarabilen ülkeler, kendilerini, idareyi başarmış sayılırlar. Diğer meseleleri halletmek, bu meselenin başarılmış olmasına geniş ölçüde bağlıdır. İktidarlar kavgasız dövüşsüz, kansız ve milletin iradesi ile değiştirilebiliyorsa ve bu anane haline gelmişse, medeniyetçilik mücadelesinde çok önemli bir merhale aşılmış demektir”(TBMM Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 4 Şubat 1974).

Başbakan Ecevit, hükümetlerin halkın istediği şekilde iş başına gelip yine halkın istediği şekilde görevden ayrılmasını medenî bir unsur olarak değerlendirmekte, ülkenin bulunduğu konumundan daha da ileri bir aşamada olmasını ummaktadır. Tüm bunları başaran bir Türkiye'nin medeniyet yolunda önemli bir aşamayı kat edeceğinin altını şu sözlerle çizmektedir:

“Türkiye'nin önünde büyük hedefler var. Hürriyetçi demokrasi içerisinde bu hedeflere ulaşılacaktır. Önümüzdeki 15 sene içerisinde 149 dünya devleti arasında kalkınmış 10 ülke arasına girmeliyiz. Hedef budur.. Medeniyete, refaha, ümrana ulaşmayı milletimiz âdeta sevda haline getirmiştir. Medeniyetçilik savası dediğimiz kalkınma yarısında kararlıyız. Zorluklar geçicidir, altında ezilmemeliyiz. Milletimizin, kendisine, geleceğine inancını zedelememeliyiz. Azim ve kararlılık içerisinde büyük Türkiye'yi her şeye rağmen yapmaya ve başarmaya devam edeceğiz. Değişen dünya ve medeni ihtiyaçlar karşısında Türkiye'nin sorunları büyüyecektir ve ülkemiz, uygarlığın yarattığı farklılaşma ile kendi değerleri etrafında bütünleşme arasında güçlü sentezler yapmak ihtiyacı ile karşı karşıya kalacaktır” (TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi,14 Ocak 1978).

Medeniyete ulaşmayı sevdası gibi bilen Türkiye'nin gelecekteki sorunlarını bu sevdaya dayanarak çözmesi gerekmekte idi. Türkiye, zor bir coğrafyada ayakta kalarak medeniyet yarışında komşularından bir hayli ileridedir. Medeniyet yarışı içinde medeniyet sevdasından güç alındığı takdirde sorunların üstesinden gelinebilirdi. Türkiye'nin medenî dünyada yerini almak için uğraştığı bir kuruluş olan AB'ye üye olunması zorlu ve uğraştırıcı olması bakımından devlet adamlarını bir hayli meşgul etmiştir. Mesele Türkiye'yi medenî dünyaya taşımak olduğundan yararları ağır basan bu kuruluş hakkında Başbakan Ecevit:

“Avrupa Birliği projesi, sadece ekonomik değil, bir açıdan bakıldığı zaman, bir zenginlik, bir uygarlık projesidir. Türkiye bunun dışında kaldığı zaman, neden korkuyorsa,

hepsinin başına geleceği bir bölgeye münhasır, bir bölgede, âdetâ kapalı kalmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Avrupa Birliği, bir çağdaşlık, bir muasır medeniyetler bir demokrasi projesidir; Türkiye bu haktan vazgeçemez.” Atatürk'ün ulusumuza gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne erişme hedefi doğrultusunda, gelişmemizi hızlandırmak amacıyla, hükümetimiz, kapsamlı bir ulusal bilgi politikası oluşturacaktır. Türkiye, 21. Yüzyılın başlarında, büyük Atatürk'ün bize hedef gösterdiği çağdaş uygarlığın üstüne erişebilmek için gerekli güce ve dinamizme sahiptir” (TBMM Tutanak Dergisi,7 Haziran 1999) şeklindeki sözleri sarf etmiştir.

Başbakan Ecevit, aslında Türkiye'nin medeniyete erişebilmesi için dinamizme sahip olduğunu ifade etmektedir. Yani medeniyete ulaşmada, başkasının değil sahip olunan dinamizmlerin kullanılması halinde yeni yüzyıla daha akılcı, ileri ve aydınlık olarak girebileceği belirtilir. Gençlerin eğitime önem verilmesinin vurgusunu yapan Başbakan Ecevit, Atatürk'ün gösterdiği hedeflere bağlılığı bir kez daha vurgular.

4.2.3.4. Başbakan Sadi Irmak

Sadi Irmak, Türkiye, fikir ve görüşlerin siyasî ortamı gerginleştirdiği bir dönemde, başbakan olarak değil, bir hoca olarak gençlere seslenmeyi seçmişti. Başbakan Irmak gençlere; “*fikir muhteremdir, ama fikre tahammül de o derece muhteremdir. Sadece fikir özgürlüğünü kabul edip de müsamaha zorunluğunu kabul etmemek bir yarı münevverin işidir; yarı medeniyettir*” (TBMM Tutanak Dergisi Cumhuriyet Senatosu, 27 Kasım 1974) şeklinde seslenmekte idi. Muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak ve onu geçmek gibi bir hedefi bulunan Türkiye, hedefinden vazgeçemezdi. Başbakan Irmak, konuşmasına medeniyet için gereken özellikleri sıralayarak; “*Tam bir medeniyet için fikir özgür olacak; ama tahammül de zaruri olacak. Çocuklarımıza bu hissi, bu atmosferi gereği gibi verememişiz, demek ki. Bunda bizim nesli, bilhassa hoca olarak kendimi de suçlu addederim*” demekte, konuşmasını şöyle sürdürmekte idi: “*Karl Marks'ın 19. Yüzyılda mühim bir adam olduğunu öğretmeli; ama şunu da öğretmeli ki, 20. Yüzyılda dünyaya gelseydi, 'Ey dünyanın proleterleri birleşiniz' dediği zaman, bir kere proleter kalmıyor dünyada. Medeni, ileri memleketlerde amele yok artık, işçi var; haklarına sahip, grev hakkı var, idareye iştirak hakkı var, sermayeye iştirak hakkı var. Bugün Alman sanayiinde 4 milyon işçi hisselerle ortaktır, Amerika'da da böyledir. Şu hâlde Kari Marks bugün gelip; o akıllı adam, dahi adam demez tabii, 'Ey proleterler birlesiniz, kaybedecek yalnız zincirlerinizdir'*”(TBMM Tutanak Dergisi Cumhuriyet Senatosu,27 Kasım 1974) demekte idi. Gençlerin fikirlerine önem veren Başbakan Irmak, fikrin açıkça belirtilmesinden yana

idi. Ancak, bu fikirler ne kadar ateşli olursa olsun tahammülün şart olduğunu dile getirmekte idi (TBMM Tutanak Dergisi Cumhuriyet Senatosu, 27 Kasım 1974).

4.2.3.5. Başbakan Süleyman Demirel⁵

4.2.3.6. Başbakan Bülent Ecevit⁶

4.2.3.7. Başbakan Süleyman Demirel⁷

4.2.3.8. Başbakan Bülent Ecevit⁸

4.2.3.9. Başbakan Süleyman Demirel⁹

---

⁵ Başbakan Süleyman Demirel 31.03.1975 ve 21.06.1977 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

⁶ Başbakan Bülent Ecevit'in 21.06.1977 ve 21.07.1977 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

⁷ Başbakan Süleyman Demirel 21.07.1977 ve 05.01.1978 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

⁸ Başbakan Bülent Ecevit'in 05.01.1978 ve 12.11.1979 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

⁹ Başbakan Süleyman Demirel 12.11.1979 ve 12.09.1980 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

BÖLÜM V

5. 1980'DEN 2018'E GÖRÜLEN BATI ALGISI

5.1. 1980'DEN ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN İKTİDARA GELİŞİNE KADAR

5.1.1.Cumhurbaşkanı Kenan Evren

Türk devlet adamları, demokrasiyi kurma, yaşatma ve Türk kültürünün bir parçası haline gelmesi için çabalamışlardır. Ancak, askerî müdahaleler demokrasiyi sekteye uğratmıştır. Türkiye'nin demokrasinin sekteye uğradığı bir dönemde askerî müdahalenin lideri olan Kenan Evren, ilerleyen zamanda Cumhurbaşkanlığı görevini üstenecektir. Türkiye'nin öncelikli hedefi hâlâ muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak olmuştur. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı Evren; *“Türkiye'nin 67 ilinde üniversiteler kurulup her il üniversiteye kavuşursa işte o zaman Atatürk'ün bize direktif olarak verdiği çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmış oluruz”* (Kenan Evren'in Söy.ve Dem.,1983:208) diyerek, üniversitenin bulunduğu her ilin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kalkınmaya katkı sağlayacağını, *“medeniyet dünyasına yetişmenin daha hızlı”* (Kenan Evren'in Söy.ve Dem.,1983:317) olacağını dile getirmekte idi. Nitekim, günümüzde üniversite ve öğrenciyle kalkınan iller mevcuttur. Okuma yazmanın arttırılmasına yönelik politikalar önem kazanmıştır. Genel olarak okur-yazar olan halk kendi kendine yetebilmekte, doğruyu ve yanlış ayırt edebilmektedir. Bir başka konuşmasında Cumhurbaşkanı Evren: *“gelişmiş ülkeler dediğimiz ülkelerin hepsi bilimsel çalışmalarında çok yüksek seviyelere ulaşmış ve bu nedenle de az gelişmiş ülkeler üzerindeki maddi ve manevi baskılarını ve etkinliklerini sağlamış bulunmaktadır”* (Kenan Evren'in Söy.ve Dem.,1983:208) diyerek, gelişme sağlanamazsa gelişen medeniyetlerin baskısı altında kalma tehlikesine vurgu yapmıştır. Bu olasılıkların ortadan kalkması için bilimsel araştırmaya verilen önemin artması gençlerin teşvik edilmesi gerekmektedir. Ezberci bir eğitimden uzak, akılcı bir eğitim ile yetişen Türk gencinin Avrupalı bir gençten farkının kalmayacağı ortaya çıkacaktır. Batının hâkimiyeti sağladığı asıl unsur akıl idi. İlmin ışığına ihtiyaç duyan milletler aklını ön plana alması gerekmekte idi. Bu konuya değinen Cumhurbaşkanı Evren: *“akıl daima duygulara olan hakimiyeti”* (Kenan Evren'in Söy.ve Dem.,1984: 54)'nden söz etmiştir. Evren konuşmasının devamını: *“akla ışık veren, güç veren de ilimdir”* (Kenan Evren'in Söy.ve Dem.,1984: 54) diyerek tamamlar.

5.1.2.Başbakan Bülent Ulusu

Başbakan Bülent Ulusu, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmanın pahalı olduğunun farkında idi. Bu yüzden başlıca politikası kalkınmanın ve ilerlemenin bütünleşmesi

olmuştur. Başbakan Ulusu: “*Bilgi ve teknoloji üretimi çalışmalarını milli kalkınma hedeflerine göre yönlendirecek ve bu çalışmaların ülkenin sosyo-ekonomik politikasıyla bütünleşmesi sağlanacaktır*”(TBMM Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 27 Eylül 1980) diyerek, gelişmeye ihtiyacı olan alanların önünü açmakta idi. Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmayı öncelik haline getiren Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk’ün 100. Doğum yıldönümü olmuştur. 1981 yılı, Türk devlet adamları için manevî bir yılı ifade etmekte idi. Düşünce bakımından farklı olan Başbakan Ulusu, mecliste yaptığı bir konuşmada: “*Milli kültür ve sanat değerlerimizi modern ilim zihniyeti ve metotlarıyla işleyerek önce milletimize yaymak ve ayrıca milli değerlerimizi diğer milletlere tanıtmak için ciddi faaliyetlere girişilecektir*” (TBMM Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 27 Eylül 1980) demektedir, ülkenin kendi kültür ve dinamiklerinin modern dünya ile harmanlanmasını, Türk halkına benimsetilmesini ve dünyaya tanıtılmasını arzu etmektedir.

5.1.3. Başbakan Turgut Özal

Anadolu toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Dünyanın ilk şehirleşmesi Anadolu topraklarından çıktığı ve Türklerin, bu topraklarda medeniyet kurdukları düşünüldüğünde Türkiye’nin neden medeniyetini yükseltemediği, araştırılması gereken bir konudur. Modern dünyadan geri kalınmasının “*mantıklı sebebi yok*” (TBMM Zabıt Ceridesi, 19 Aralık 1983) diyerek, Başbakan Özal muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için: “*Milletimize doğru hedefler gösterildiği, önüne konulan mâniolar kaldırıldığı, birlik ve beraberliği bozulmadığı müddetçe aşamayacağı engel, çözemeyeceği mesele yoktur*” ifadeleriyle Türk halkına olan güvenini dile getirmektedir. Hedefin doğru gösterilmesiyle Türk halkının gösterilen hedefe ilerleyeceğini belirten Başbakan Özal, medeniyet yarışında geri kalınmasını, hedefi yanlış gösteren devlet adamlarında bulmaktadır. Hedefi doğru göstermenin önemi kadar Batı medeniyetinin şah damarları olan sanayi ve enerji hakkında: *enerji, sanayileşmenin, kalkınmanın ve medeniyetin can damarıdır. Başta kömür, hidrolik, petrol olmak üzere, tabii gaz, nükleer, güneş, jeotermal gibi bütün enerji kaynaklarından en iyi ve en süratli şekilde faydalanılmasını sağlayacak tesisleri kuracağız*” (TBMM Tutanak Dergisi, 19 Aralık 1983) derken, Batı Medeniyetinin şah damarlarına ulaşmanın hedeflenmesini arzu etmektedir. Başbakan Özal, “*Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern en ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmelerini milli öğretimin esası sayarız*” (TBMM Tutanak Dergisi, 19 Aralık 1983) sözleriyle, eğitimsiz ilerleme olamayacağı, devletin kuruluş temellerine saygı

duyan ve bu temellere bağlı gençler yetiştirilmesi üzerinde durmuştur. Başbakan zal, medeniyet yarışında ülkeyi ilerletecek nesiller yetiştirilmesine önem vermektedir (TBMM Tutanak Dergisi, 19 Aralık 1983). Başbakan Özal: “*Biz şimdi şehirlerimizi pırıl pırıl hale getirmek istiyoruz ve yollarını, sokaklarını, girişlerini büyük bir şekilde aydınlatma faaliyeti var. Avrupa lkelerinde zeniyorsak, Batı medeniyetine zeniyorsak, onların şehirleri gibi, bizim şehirlerimizin de pırıl pırıl olmasından iftihar duymamız lazım; evet, sizin de bunu desteklemeniz lazım, ‘Daha fazla yapın’ dememiz lazım*” (TBMM Tutanak Dergisi,25 Aralık 1986:510) diyerek de Batılı ülkelerin mimaride, şehir temizliğine ve peyzaja verdiği önemin kendi ülkesi için de geçerli olması gerektiğini düşünmektedir.

5.2.Cumhurbaşkanı Turgut Özal

Cumhurbaşkanı Turgut Özal, XX. yüzyılı geride bırakıp, XVII. yüzyıl girerken Türkiye’nin vaziyeti hakkında: “*nmzdeki on yıl, 1980’li yıllardan farklı olacaktır. Bu on yılda, daha önceki on yılda olduğu gibi, ekonomik meselelerimize önem vermeye devam edeceğiz: ama, bu dönem, esas itibariyle, kendimizi 21’inci Yüzyılın bilgi ve yüksek teknoloji çağına hazırlayacağımız dönemdir. Başka bir deyişle, bir geçiş dönemi olacaktır. 1970’li yıllarda bizde de pek moda bir slogan haline getirilen ağır sanayi, artık, yerini yüksek teknolojiye terk etmektedir. Vaktiyle dünyada tarımla başlayan gelişme, zamanla sanayie kaymış ve saniyede otomasyonun hâkim olması sonucu, istihdamın yöneldiği hizmet sektörü, ileri ülkelerde ağırlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de de, hizmet sektörü önümüzdeki yıllarda büyük ağırlık taşıyacaktır. Yalnız, hizmet sektörü çok kaliteli eleman ister; bilgi birikimi, yüksek profesyonellerin çalıştığı bir sektördür*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 1990) diyerek, alandaki eksikliğin eğitime ağırlık verilmesiyle zmlenebileceği kanaatindeydi. Cumhurbaşkanı zal üç temel hürriyetin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmuş bu üç temel hürriyetin “*düşünce hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti ve teşebbüs hürriyeti*” olduğunu söyleyerek, “*bu hürriyetlerin, uygar dünyanın önde gelen ülkeleri arasında layık olduğumuz yeri almamızın vazgeçilmez şartı olduğunu unutmamamız gerekir*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 1990) demektedir. zal dönemi bir yerde Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla dostane ilişkilerin kurulacağı bir dönem olmuştu. Cumhurbaşkanı Özal: “*Kargaşa ve istikrarsızlık kaynağı koalisyonlara yol amamalıyız. Bu yapıldığı takdirde, Türkiye, 2000 yılında, medeniyet lemine bir güneş gibi doğacaktır*” (TBMM Tutanak Dergisi,1 Eylül 1991) sözleriyle, 2000’lerin Türk yılı olmasının önünde bir engelin bulunmayacağı kanaatini taşımıştır.

5.2.1. Başbakan Yıldırım Akbulut

Başbakan Yıldırım Akbulut, partisinin önemini birçok yerde dile getirmekte idi. Özellikle partisi ile birlikte medenî ve istikrarlı bir siyasî dönem geçirilmiş olması övünmek için yeterli görülmekte idi (TBMM Tutanak Dergisi, 10 Kasım 1989).

Başbakan Akbulut:

“1983’te 24 bin köyümüzde elektrik varken, şimdi tüm köylerimizde ve 25 bin mahalle ve mezramız da elektrik vardır. Oradaki insanımızı medeni imkânlardan istifade ettirebilmek de bizim bir görevimiz (TBMM Tutanak Dergisi, 12 Aralık 1989). Onun, medeni olarak yaşayabilmesi arzumuzdan neşet etmiş bir hizmetimizdir ve onun medenice yaşamasını istediğimizdendir ve çoğu zaman söylenilmiş -biz de söylüyoruz- ‘Şehirde olan, köyde de olacak’ demişiz ve biz bunu sadece lafta bırakmadık, gerçekleştirdik. Bugün, şehirde ne varsa, köyde de o vardır. Telefon... Telefon var. Elektrik... Elektrik var; Yol... Yol var. Asfalt yol var. Su... Su var. Evet, bunun aksini söylemek gerçek dışıdır; bunun aksini söylemek, sadece kendisini inandırmaktan öte herhangi bir mana ifade etmez” (TBMM Tutanak Dergisi, 12 Aralık 1989) ifadeleriyle, modernleşmenin gereği köylüye kadar inilmesi mecburiyeti belirtilir. Elektrik, su, yol medeniyet basamağı olarak görülmüştür.

5.2.2. Başbakan Mesut Yılmaz¹⁰

5.2.3. Başbakan Süleyman Demirel¹¹

5.3. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel

İnönü’den sonra en çok hükümet kuran Demirel, başbakanlığının ardından Türkiye’nin dokuzuncu cumhurbaşkanı olarak görevine başlamıştır. İlk üç hükümetin Başbakanı olan Tansu Çiller, Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olmuştur. Cumhurbaşkanı Demirel: *“Dünya hala iyimserlik ve karamsarlık arasında dengeye kavuşmaya çalışıyor. Bu tarihi değişim ve dönüşüm sürecinin tüm sancılarının en derin hissedildiği bir bölgede yaşıyoruz: ancak, bu geçiş döneminin sarsıntılarının aşılabacağına yürekten inanıyorum. Bu inançtan kuvvet alarak, uygarlık, çağdaşlık, demokratlık hedefleri doğrultusunda, büyük Türkiye’yi kurma mücadelemizi azim ve heyecanla sürdüreceğiz ve gelecek kuşakların*

---

¹⁰ Başbakan Mesut Yılmaz 23 Haziran 1991 ve 20 Kasım 1991 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ikinci dönem içerisinde ele alınmıştır.

¹¹ Başbakan Süleyman Demirel 20 Kasım 1991 - 16 Mayıs 1993 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

daha müreffeh, daha mutlu bir ülkede yaşamalarını mutlaka sağlayacağız”(TBMM Tutanak Dergisi, 1 Ekim 1996) şeklindeki ifadesiyle Türkiye'nin modernleşme açısından dezavantajının sınırlarında sürekli beliren çatışma halinin bulunması şeklinde belirtilmekte idi. Cumhurbaşkanı Demirel: AB'siz Türkiye'ye, Türkiye'siz AB düşünemediği ile ilgili: “Tarih, Türkiyesiz bir Avrupa'nın ve Avrupasız bir Türkiye'nin düşünülmemeyeceğini ortaya koymaktadır. Ancak, Lüksemburg Zirvesi kararlarıyla, Avrupa Birliği, Avrupa tarihinin seyrini değiştirmeye kalkışmıştır. Bu zirvede, tarihe karşı yapılmış olan haksızlık ve Türkiye'ye yönelik ayrımcılık, Türk Halkını incitmiştir. Bu ayrımcılığa karşı, 14 Aralık 1997 tarihli hükümet açıklamasıyla gereken tepki gösterilmiştir. Türkiye, bu tepkisinde yalnız da kalmamıştır. Türkiye'ye karşı haksızlık yapıldığı kanaati, Avrupa'daki dostlarımız tarafından olduğu kadar, Amerika Birleşik Devletleri tarafından da paylaşılmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus, Türkiye'nin, Avrupa Birliği bağlamındaki uzun soluklu mücadelesinde yalnız olmadığı gerçeğidir. Türkiye'nin, çoğulculuğu esas alan bir anayasal demokrasiler dayanışması olan Avrupa'da ve dünyada dostları vardır” şeklinde görüşlerini ortaya koyar (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Ekim 1998).

5.3.1. Başbakan Tansu Çiller

Başbakan Tansu Çiller: *“Reformlara bütünsel açıdan yaklaşmamız gerekiyor. Hepsi bir halkın zincirleridir ve etap etap hepimizin önüne konacaktır. Onun için, her alanda, artık, çağa ayak uydurmalıyız. Her alanda eksiklerimizi gidermemiz gerekiyor. Atatürk'ün hedef gösterdiği çağdaş uygarlığa ancak böyle ulaşabiliriz. Dönüşümün baş döndürücü bir hızla yol aldığı bir dünyada, artık büyük reformlara ihtiyaç vardır. Birbiri ardına gelecek her nesil, ayakta kalabilmek için bunu yapmaya mecburdur”(TBMM Tutanak Dergisi, 30 Haziran 1993) diyerek, medeniyetin durağanlık değil ilerleme istediğini belirtmektedir. Başbakan Çiller, Batıdaki büyük gelişmelerin durmaksızın devam ettiği, bu gelişmelerin yakalanılmasında zorlanıldığı üzerinde durmaktadır. Türk gençlerinin yetenekli olduğuna değinen Başbakan Çiller: *“Gençlerimizin, bir alanda büyük yetenekleri olduğunu biliyoruz: çünkü yurt dışındaki tanınmış araştırma merkezlerinde yaptıkları çalışmalarla bilim dünyasının takdirini kazanıyorlar, ödüller alıyorlar: ama gençlerimizin bu yeteneklerini, bu başarılarını Türkiye'de, özel kesimin ya da devletin araştırma merkezlerinde göstermeleri, ülkemize ve milletimize büyük yararlar sağlayacaktır”* (TBMM Tutanak Dergisi, 30 Haziran 1993) sözleriyle, medenî dünyanın hızla değiştiğinin ve teknolojik ilerlemenin hayal edilemeyecek boyutlara ulaşmasının oldukça önemli olduğu, hükûmetin belli bir program dâhilinde ülkenin en üst seviyede istifade etmesi gerektiği belirtilir.*

5.3.2. Başbakan Mesut Yılmaz

Başbakan Mesut Yılmaz, Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı sırasında 48. hükümeti kurarak üç ay gibi bir süre başbakanlık yapmış ardından, 53. hükümeti Demirel'in cumhurbaşkanlığında kurmuş bu hükümet üç ay gibi bir süre yaşamış ve 55. hükümeti kurmuş 30 Haziran 1997-01 Ocak 1999 tarihleri arasında görevini sürdürmüştür (www.basbakanlik.gov.tr). Bu yüzden ilk iki hükûmetinin kısa süreli olması ve değişen bir başbakan tarafından göreve gelmesi sebebiyle son ve uzun hükûmeti sırasında yaptığı konuşmalar dikkate alınmıştır. Başbakan Yılmaz: “*Çağdaş devletin hedefi, bir yandan, kuvvetler ayrılığı ilkesini, hukukun üstünlüğü ve demokrasi zemininde hayata geçirirken, diğer bir deyişle, iktidarı sınırlarken, aynı zamanda, yönetimin daha etkili olmasını sağlamaktır. Bu husus, cumhuriyetin temel hedefleri arasındadır*” (TBMM Tutanak Dergisi,7 Temmuz 1997) diyerek, sınırlı iktidar gücüne rağmen etkili bir yönetimin olduğu, devletin hedeflediğinin hukukun üstünlüğü ve demokrasi değerleri olduğu vurgusu yapılmakta idi. Başbakan Yılmaz döneminde vatandaşların eğitim ve öğretimlerinin çağdaş ülkeler düzeyine çıkarılması zorunluluğuna değinilmiştir(TBMM Tutanak Dergisi,7 Temmuz 1997:234).

5.3.3.Başbakan Necmettin Erbakan

Başbakan Necmettin Erbakan millî ve manevî görüşe hâkim bir siyasetçi idi. Medeniyet anlayışına hâkim olduğu görüşleri eklemiştir. Başbakan Erbakan: “*Eğitimde milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır... Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılacak, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında öğrenim ve eğitim görmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır*” (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Temmuz 1996) şeklindeki ifadeyle eğitimin sekiz yıl zorunlu tutulmasının okuma-yazma oranındaki artışa büyük bir etkisi olacağı kanaatini taşımakta idi. O, bilgi çağının daha ileri bir eğitim gerektirdiği üzerinde durmakta idi. Başbakan Erbakan:“ *suçu sabit olmamış bir insanı suçlu kabul etmek asıl utanılacak bir vasıftır. Medeni ülkelerde, medeniyet ve insan seviyesi onu gerektirir ki, bütün insanların haysiyet ve şereflerine saygı gösterilsin*” (TBMM Tutanak Dergisi, 6 Temmuz 1996) sözleriyle de ülkede, adaletin bir gelişmişlik göstergesi olduğunu dile getirmekte idi.

5.3.4. Başbakan Mesut Yılmaz¹²

5.3.5. Başbakan Bülent Ecevit¹³

5.4. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer

Ahmet Necdet Sezer, 16 Mayıs 2000-28 Ağustos 2007 tarihleri arasında Türkiye'nin 10. cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır. 10-11 Aralık 1999'da yapılan "Helsinki Zirvesi'nde AB'nin Türkiye'yi aday ülke olarak kabul etmesi" ve dış politikada daha ılımlı yaklaşımlara gidilmesiyle yeni bir şekil alan dış politika, ekonomik krizlerin ve Kıbrıs meselesinin yarattığı sorunlar dış politikanın sertleşmesine neden olabilmıştır (Balcı,2017:262-269). Muasır medeniyetin unsurlarından sayılan AB konusunda Türk devlet adamlarının hâlâ kararlı oldukları görülmekte idi. Cumhurbaşkanı Sezer: *"Türkiye'nin, Avrupa Birliğine tam üyeliğinin gerçekleştirilmesi, 21.yüzyıl ana ereklerinin başında gelmektedir. Türkiye'nin, Avrupa Birliğine tam üyelik süreci içinde olması, uluslararası kurallara uyma ve bilgi toplumunun gerektirdiği koşulları yerine getirme yönünden önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Birliğine tam üyelik, binlerce yıllık tarih ve kültür birikimine sahip olan ülkemizin gerçek potansiyelini ortaya koymasına ve birikimini dünyayla paylaşmasına yardımcı olacak önemli bir jeostratejik konuma sahip olan ülkemiz, bulunduğu bölgede politik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimi artırarak, bölge ve dünya barışına daha büyük katkılar yapabilecektir"* (TBMM Tutanak Dergisi,1 Ekim 2000 diyerek, Türkiye'nin sahip olduğu avantajları medeniyet seviyesine ulaşmak için kullanmak amacının yanı sıra medenî dünya ile AB arasında sıkı bir bağın bulunduğunu belirtmekte idi.

AB'ye yetişmenin en önemli konusunun çağını yakalamak olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Sezer:*"20. Yüzyıl, bilim ve teknoloji alanında baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı ve her alanda yepyeni bir yapılanmanın başladığı bir çağ olmuştur"* (TBMM Tutanak Dergisi,1 Ekim 2000) şeklindeki sözleriyle çağdaş dünyaya adapte olmaya çalışan Türkiye'nin önceliğinin çağdaş dünyaya ayak uydurmak için çalışmak olması gerektiğini düşünmekte idi. Özellikle insan hakları hukukunun büyük önem kazanması ve uygulamada uygarlık ölçütleri arasına girmeye başlaması Cumhurbaşkanı Sezer'in: *"İnsan hakları hukuku verileri hukukumuzda yansıtılmalı, uluslararası sözleşmeler karşısında Anayasa ve*

---

¹²Başbakan Mesut Yılmaz 30 Haziran 1997 ve 11 Ocak 1999 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

¹³Başbakan Bülent Ecevit 11 Ocak 1999 ve 28 Mayıs 1999 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

yasa kuralları gözden geçirilerek, sözleşmelerde öngörülen evrensel standartlar hukukumuzda kazandırılmalıdır” (TBMM Tutanak Dergisi,1 Ekim 2000) şeklindeki ifadelerinden anlaşılacağı üzere Türkiye, yeni yüzyıla hızla uyum gösterme çabası içerisinde girmesi gerektiği belirtilmekte idi. AB yolunda kararlı adımlarla ilerleyen Türkiye: “Avrupa Birliği üyeliği, cumhuriyetimizin kuruluş felsefesini ve Atatürk’ün geleceğe bakışını doğrulayan bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Birliğinin tam üyelik sürecinde atmamız gereken adımlardan biri olarak ‘Türkiye Ulusal Programı’ kabul edilmiştir”(TBMM Tutanak Dergisi, 1 Ekim 2001) şeklindeki cümlelerle de Cumhurbaşkanı Sezer, Atatürk’ün gösterdiği hedefin AB yolundan geçtiği üzerinde durmakta idi.

5.4.1.Başbakan Bülent Ecevit¹⁴

5.4.2.Başbakan Abdullah Gül

Abdullah Gül’ün başbakanlığı döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin medeniyet seviyesine erişmekte bir aracı olarak gördüğü AB üyeliği ön plana çıkmakta idi. Türk devlet adamlarının bu konuya önem vererek üye olmak için çalışmalar yapmışlardı. Başbakan Abdullah Gül: “Avrupa Birliğine tam üyelik, ekonomik ve demokratik gelişimin sağlanması bakımından öncelikli hedefimizdir. Öte yandan, Avrupa Birliğinin sunduğu ekonomik ve demokratik standartlar, yasal ve kurumsal düzenlemeler, tam üyelik şartına bağlı olmaksızın desteklenecektir. Biz, bu kriterleri halkımız hak ettiği için yapacağız öncelikli olarak tarihî, coğrafi ve ekonomik bağlarımızdan kaynaklanan diğer bölgesel entegrasyonlar ve komşu ülkelerimizle ekonomik iş birliği çabaları da Avrupa Birliğinin tamamlayıcısı olacak bir anlayış içinde sürdürülecektir... Avrupa ülkeleriyle ilişkiler Türkiye’nin dış politika gündeminde en üst sıralarda yer almaya bundan sonra da devam edecektir. Türkiye’nin Avrupa Birliğine tam üyeliği hükümetimizin hedeflerinin başında gelmektedir. Bu amaçla, Türkiye’nin adaylığının genişleme sürecinde geri çevrilemez bir niteliğe sahip olduğunun tescil edilmesini teminen, katılım müzakerelerinin başlatılmasına çalışılacaktır” (TBMM Tutanak Dergisi, 23 Kasım 2002) şeklinde kararlılık vurgusunu yapmakta idi. Başbakan Gül, karşılıklı kazanımların da söz konusu olacağını dile getirdiği bir başka konuşmasında şunları dile getirmekte idi: “Kopenhag kriterlerini tam olarak yerine getirme konusunda karardır. Türkiye’nin, Avrupa Birliği ailesi içerisindeki hak ettiği yeri en kısa zamanda almasının iki tarafa getireceği kazanımların yanı sıra, Avrupa

---

¹⁴ Başbakan Bülent Ecevit 28 Mayıs 1999 ve 19 Kasım 2002 dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

kıtasının ötesinde barış, istikrar ve güvenlik yönlerinden olumlu sonuçlar doğuracağı kuşkusuzdur” (TBMM Tutanak Dergisi, 23 Kasım 2002) derken Türkiye'nin üyeliği, AB için faydalı olacağı ve her iki tarafında bu üyelikten kazançlı çıkılacağını ifade etmiş idi.

5.4.3. Başbakan Recep Tayip Erdoğan

Başbakan Recep Tayip Erdoğan, 59. 60. ve 61. hükümetleri kurmakla görevlendirilmiştir(www.basbakanlik.gov.tr). Uzun yıllar devam eden AB süreci hakkında Başbakan Erdoğan: *“Türkiye, Avrupa siyasi değerler sisteminin bir parçasıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliği, hükümetimizin hedeflerinin başında gelmektedir. Hükümetimiz, Kopenhag kriterlerini tam olarak yerine getirme konusunda karardır”* (TBMM Tutanak Dergisi 18 Mart 2003) ifadelerini kullanarak, sahip olunan kararlılığın sürdürüldüğü görülmekte idi. Başbakan Erdoğan'ın: *“AB üyeliğini Türk Halkını hak ettiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için bir araç olarak görüyoruz”* (TBMM Tutanak Dergisi, 29 Mayıs 2003) şeklindeki yaklaşımı AB'nin üyesi olmanın medeniyet için bir basamak olduğu anlamında idi. *“Avrupa Birliği hedefi, ülkenin demokrasi, temel hak ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü gibi konularda evrensel standartlara yaklaşmasına yardımcı olacağı kanaati egemen idi. Dolayısıyla cumhuriyetin değiştirilemez temel nitelikleri olan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerini tam olarak hayata geçirmeli, bireylerin haklarını en etkili şekilde korumalı, temel hak ve özgürlükleri İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin gerektirdiği ilke ve standartlarda güvence altına almalı”* idi (TBMM Tutanak Dergisi, 31 Ağustos 2007). Başbakan Erdoğan'a göre çağdaş medeniyete ulaşmak için AB bir araç olarak görülmekte idi. Başbakan Erdoğan bir başka konuşmasında: *“Türkiye hem İslam Konferansı örgütüne hem de NATO'ya üye olan Avrupa birliği ile katılım müzakereleri yürüten tek ülkedir. Bu özellikleriyle Türkiye'ye medeniyetler çatışması tezlerine karşı başlı başına bir cevap teşkil etmektedir... Avrupa Birliği üyeliği 'Medeniyetler İttifakı'nın mümkün olduğunu bütün Dünya'ya gösterecek küresel barış ve refaha essiz katkılar sunacaktır”* (Küresel Barış Vizyonu,2012: 82-83) diyerek, hem Batılı yanı hem Doğulu yanı ile Türkiye'nin AB açısından önemini arttırdığı, bölgenin giderek kendisine hayatî bir rol kazandırmasının yanı sıra, siyasî atmosfer de aktif olarak çatışmayı değil, iyi bir müttefik olabilme potansiyelini sürdürmek istediğini göstermekte idi.

5.2. ADALET VE KALKINMA PARTİSİNİN İKTİDARA GELİŞİYLE BİRLİKTE BATI ALGISI

5.2.1. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Ak Parti'nin önemli simaları arasında yerini almaktadı. Cumhurbaşkanı Gül tarafından AB tam üyeliği Türkiye'nin Batı medeniyetine girmesinde önemli bir aşama olarak görülmekte idi. Türkiye, AB topluluğuna üye ülkelerin her zaman takdirini kazanamadığı gibi kendisinin üyeliğine de pek sıcak bakılmamakta idi. Cumhurbaşkanı Gül tarafından *“topyekûn değişim ve kararlılık”* muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için basamak olarak görülmekte idi. Cumhurbaşkanı Gül'ün bir Türk gazetesine verdiği ve kendi sayfasında bulmanın mümkün olduğu röportajda bu topyekûn değişim ve kararlılık şu şekilde ortaya konuluyordu: *“AB hedefine kararlılıkla sarılmak gerekiyor. Parça parça reform süreci olmaz. Türkiye'yi AB hedefine kilitleyerek topyekûn bir reform sürecine sokmak, Türkiye'de topyekûn bir reform seferberliği başlatmak gerekiyor... AB projesi büyük bir değişim projesi. Kriterleri, standartları belli. Topyekûn bir değişimin yolu, insanımızın hayat kalitesini iyileştirmenin yolu bunların benimsenip uygulanmasından geçiyor. Demokrasiydi, laiklikti, hukukun üstünlüğüydü, özgürlükler düzeniydi. Herkes genel olarak bunları telaffuz ediyor. Ama iş belli kriterlere gelince, onların uygulanmasına gelince, bir kısmı yan çiziyor. İşte bu nedenle topyekûn bir reform seferberliği şart AB yolunda”* (Milliyet 1 Ağustos 2008).

Cumhurbaşkanı Gül bir başka konuşmasında: *“Günümüz dünyasında farklı özelliklerin vurgulandığı, değişiklikten ve çeşitlilikten korkulmayan bir anlayış daha fazla kabul görmeye başladı. Bizi millet yapan değerler yerli yerinde ise anayasal düzenin temel ilkeleri yerleşmiş ve herkes tarafından gözetiliyor ise böyle bir ortamda farklılık ve çeşitliliklerimiz bizim için zafiyet unsuru değil, aksine en büyük zenginliğimiz olacaktır. Bu gerçeği görebilirse birlik ve beraberliğimizi, dirlik ve düzenimizi daha da sağlamlaştırabiliriz. Demokratik kültürümüz çoğulculukla beslendiği oranda bizi biz yapan değerlere daha kolay sahip çıkabiliriz”* (TBMM Tutanak Dergisi, 28 Ağustos 2007) sözleriyle de, ülkenin tüm farklılıklarıyla birlik olması gerektiği ve farklılıklara saygı göstermenin medenî bir özellik olduğu söylenmekte idi.

Cumhurbaşkanı Gül: *“Mustafa Kemal Atatürk'ün koyduğu ve milletimizin benimsemiş olduğu 'çağdaş uygarlık düzeyi' hedefi ve bu maksatla Avrupa devletleri ile tesis ettiği ilişkiler, Türkiye'nin Avrupa Birliğine yöneliminde ilham verici olmuş, bunun zeminini teşkil etmiştir...”* (TBMM Tutanak Dergisi 1 Ekim 2007) diyerek, AB'ye üyeliğin muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için bir hedef olduğuna dikkat çekmekte idi. Çöken imparatorluğun küllerinden doğan ve kısa sürede rakipleriyle yarışır hâle gelen Türkiye Cumhuriyeti'nin, AB'ye yük değil, katkı sağlayacak bir ülke konumunda olduğu ifade edilmekte idi. *“Cumhuriyetimize ilham veren çağdaş uygarlık düzeyi”* ve *“yurtta sulh*

cihanda sulh” hedeflerinin her gün bir kez daha hayata geçirilmesi ancak, böyle bir vizyon ve kararlılık içinde gerçekleşebilecekti.“Reformların devam etmesi ve böylece Türkiye’nin gerçek anlamda modernleşmesi, eğitimde bilimde, sağlıkta, yargıda, savunmada, sanayide, tarımda, insan haklarında, sendikacılıkta, çevre korumada, şehircilikte ve diğer birçok alanda standartların, hayat ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi anlamına gelmekte idi. Türk halkı, bütün bunlara layık olduğu gibi, artık bunların beklentisi içinde” idi (TBMM Tutanak Dergisi 1 Ekim 2007). Nitekim artık fırsatları beklemek yerine fırsat yaratan liderlerin 2005 yılında Türkiye’nin öncülük ettiği “*Medeniyetler ittifakı*” BM tarafından da destek almakta idi. İleriki süreçte bu ittifak yeni bir siyaset aracı haline gelecekti. Cumhurbaşkanı Gül, demokrasinin medeniyet için siyasî bir proje olduğunu belirtmiş ve: “*demokrasi, varlığını hissettirmesi, bütün farklılıklarıyla temsil edilmesi imkânıdır. Bu imkânı derinleştirmek, milletimizin birliğinin nişanesi olan değerlerle, zenginliğinin göstergesi olan farklılıklarını koruyacak bir biçimde demokrasiyi her düzeyde geliştirmek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve bütün kurumların, iktidarın olduğu kadar muhalefet partilerinin de sorumluluğudur*” (TBMM Tutanak Dergisi 1 Ekim 2010) şeklindeki cümleleriyle demokrasinin ileri bir seviyede yaşanmasının medenî ve gelişmiş olmanın aracı aynı zamanda bir amacı olduğuna vurgu yapmakta idi.

5.2.1.1.Başbakan Recep Tayip Erdoğan¹⁵

5.2.2.Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan

Recep Tayip Erdoğan, başbakanlık görevinin ardından halkoyuyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan: “*Avrupa Birliği’ne tam üyelik konusunda kararlılığımızı muhafaza ediyoruz. Sergilenen olumsuzluklara rağmen reformlarımızı kesintisiz olarak sürdürüyoruz. Avrupa Birliğine tam üyelik hedefi, Türkiye’nin stratejik bir hedefidir, bu yönde gayretlerimiz kesintisiz devam edecektir. Tesis ettiği güven, istikrar ve reformcu yapı sayesinde Türkiye, 2023 hedeflerine doğru emin adımlarla ilerliyor*” (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Ekim 2014) sözleriyle, hedeflerinden en önemlilerinin birinin AB’ne üyelik olduğu belirtilmekte idi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gayretleri neticesinde farklı aşamalar kaydedilse de AB ile en büyük kriz 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında

---

¹⁵ Başbakan Recep Tayip Erdoğan 29 Ağustos 2007-6 Temmuz 2011 ve 6 Temmuz 2011-28 Ağustos dönemleri aralığında başbakanlık yapmış olup, Batı algısı başbakan olduğu ilk dönem içerisinde ele alınmıştır.

meydana gelmiştir. Türkiye için birçok kez demokrasinin önemine vurgu yapan AB üyesi devletler darbecileri Türkiye'ye teslim etmemişler ve Türkiye-AB ilişkilerinde durma noktasına gelinmiştir (Balci, 2017:362-363). Bu döneme kadar Türkiye, Avrupa Birliğini medeniyetin temel unsuru olarak görmüş ve Batılı müttefiklerine ciddi faydalarda bulunmuştur. Batının siyasî çıkarları uğruna, medeniyeti istekleri gibi kullanabilmesi Türkiye'nin yeni bir politika geliştirmesine sebep olmuştur.

Cumhurbaşkanı Erdoğan: *“hastaneler hastane olmaktan öte, hijyen şartları diye bir şey yok, bütün o serum şişeleri çöp bidonlarının içerisinde, oralarda duruyor ve vatandaş pislik içerisinde o hastanelerde yatıyor. Ama şimdi bizim hastanelerimize gittiğiniz zaman buralarda adeta böyle özel sektörün hastaneleri neyse devletin hastaneleri de bu noktaya geldi. Ve koğuş sistemi değil artık, şimdi bizim odalara girdiğiniz zaman ya 1, ya 3 kişi, hepsinin odasında tuvaleti var, banyosu var, hepsi içinde, bu şekilde biz bir sağlık hizmeti veriyoruz. İlacımızı alamazdık hatırlayın, şimdi istediğin eczaneden gidip ilacını alıyorsun. Adalet sarayları, emniyetler, hepsi orada. Şimdi 6100 kilometre 79 senede yol yapılmış, ya biz şurada 12 senede 17600 kilometre bölünmüş yol yaptık. Şurada Marmaray bu milletin gurur abidesidir, 18 ayda Marmaray'dan geçen yolcu sayısı 73,5 milyon. Bakın şimdi önümüzdeki yıl veya 2017 Avrasya Tüneli inşallah açılacak, oradan da otomobiller geçecek, çift kat. Kadıköy-Kartal, o hattı biliyorsunuz metro. Aynı şekilde şimdi Yavuz Sultan Selim Köprüsü yapılıyor, dünyanın en geniş köprüsü, 4 gidiş, 4 geliş, ortasından hızlı tren. Onun ötesinde İzmir-İstanbul biliyorsunuz artık 3,5 saate düşüyor, İzmit geçişinde muhteşem bir köprü yapılıyor asma, dünyanın bu da ilk 3'ü arasında. Bunların hepsi ülkemize adeta bir sıçrama sürecini getiriyor. Bütün bunların yanında, hızlı trenle ne zaman tanıştık? İktidarım dönemimde tanıştık... Türkiye muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkacaksa böyle çıkacak. 26 havalimanımız vardı Oğuz Bey, şu anda bugün Hakkâri'ye biz havalimanı yaptık, bugün onun açılışını yaptık... Bunlar medeni olmanın alameti”*(<https://www.tccb.gov.tr/mulakatlar>) şeklinde dile getirdiği cümlelerle medeniyet ölçüsünü maddî medeniyet unsurları olarak sıralamakta idi.

5.2.2.1. Başbakan Ahmet Davutoğlu

Başbakan Ahmet Davutoğlu, AB üyeliğini Türkiye'nin gelişimi açısından bir basamak olarak görmekte olduğunu: *“Kendi medeniyetinin değerlerini en üst düzeyde temsil edebilen, öz güven sahibi, bugünün dünyasının gerektirdiği becerilere ve ufka sahip, ortak akıl ve organizasyonla geleceği inşa eden insan kaynağı bize göre kalkınmanın ana taşıyıcısıdır”* (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 2014: 1238) tarzındaki sözleriyle

belirtmekte, başka bir medeniyete girildiğinde yine kendi medeniyetinin değerlerinin temsil edilebilmesi yönünde bir ifade kullanmakta idi. Ancak, temsil edilecek medeniyet manevî medeniyet olup, Türk medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında bir hayli farklılıklar bulunmakta idi. Başbakan Davutoğlu'nun programı bir hayli iddialı olmakla birlikte gerekli unsurları da taşımakta idi. Başbakan Davutoğlu şunları dile getirmekte idi: *“Geçmişte yaşanan krizlerle özgüveni zedelenen ve geleceğini başka coğrafyalarda hayal etmeye başlayan kuşaklar artık geride kalmıştır. Bir yandan dünyadaki beşeri varlığımızla daha güçlü bağlar kurarken diğer yandan tersine beyin göçüyle ülkemizin beşeri sermayesini zenginleştirmeyi sürdüreceğiz. Yeni Türkiye'nin yeni nesilleri, bölgesinde ve küresel düzeyde aktif bir ülkenin sahipleri ve en değerli varlıkları olacaklardır”*(TBMM Tutanak Dergisi 1 Eylül 2014). Başbakan Davutoğlu'na göre Türkler arasından bilim insanları çıkmakta ve ülkelerinde şartlar elvermediği için medenî ülkelere gidilerek oralarda hizmet verilmekte ve zamanla ülkelerinden haberdar olamamaktadırlar. Kültür ve medeniyet değişiklikleri zaman zaman kopmalara da neden olabilmektedir. Başbakan Davutoğlu: *“Benim üzerinde durduğum iki önemli kavram var: Medeniyet ve kültür. Medeniyetimizin yeniden ihyası, kültürel değerlerimizin yeniden restorasyonu için var gücümüzle gayret gösterecek, bu alanda iddialı çalışmalar yürüteceğiz”*(TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 2014) sözleriyle de kendi kültürlerinin de gelişmekte oldukça etkili olacağını ifade etmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle küreselleşen dünyanın büyük sıkıntılarında olan yukarıda adı geçen medeniyet ve kültür unsurlarına dikkat edilmezse, farklı sonuçlar doğabileceği öngörülebilir. Başbakan Davutoğlu'nun hedefleri arasında: *“Bilgi toplumuna dönüşmüş, her alanda AB standartlarını yakalamış ve küresel ölçekte rekabet gücü yüksek, güçlü bir Türkiye”* de bulunmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 2014). AB, ileri medeniyeti barındıran ülkelerin oluşturduğu bir birlik olmasından dolayı onun standartlarının örnek alınması normaldir. AK Parti'nin geliştirdiği dünya medeniyetlerine yönelik Başbakan Davutoğlu: *“ülkemiz, rekor düzeyde bir oyla kırk sekiz yıl aradan sonra seçildiği BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği çerçevesinde 2015-2016 dönemi için bir kez daha aday olmuştur. Bu, BM tarihinde en kısa süreyle yapılan adaylık müracaatıdır. ‘Medeniyetler İttifakı’ ve ‘Barış İçin Arabuluculuk’ gibi girişimlere öncülük etmeyi sürdüreceğiz”* (TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 2014) diyerek, ortak bir medeniyet çatısı altında gelişme göstermeyi amaçladıklarını ortaya koymaktadır. *“Yeni Türkiye, bilgisi, üretimi ve yönetimiyle lider bir Türkiye olacaktır. Yeni Türkiye, eğitimden kültüre, enerjiden ulaşıma, sağlıktan çevreye, her alanda artık dünyaya yeni aşamalar, yeni standartlar getiren bir ülke olacaktır. Yeni Türkiye, sanayiden spora, bilimden ihracata*

kadar dünya markası olan bir Türkiye olacaktır. Yeni Türkiye, finansta, sağlıkta, eğitimde, kültürde dünyanın en önemli cazibe merkezlerinden biri olacaktır. Yeni Türkiye, bütün farklılıklarıyla birbirini seven, birbirine kenetlenmiş, kendine güvenen, özgür, sorumlu ve erdemli vatandaşlarıyla yeniden dünyanın medeniyet merkezi olan bir Türkiye olacaktır. Yeni Türkiye, büyük ve öncü bir ülke olacaktır...”(TBMM Tutanak Dergisi, 1 Eylül 2014) sözleriyle de kendi medeniyetleriyle birlikte Batı Medeniyetinin harmanlanması, “Yeni Türkiye”, “demokrasi” ve “AB üyeliği” konularının üzerinde durulmaktadır. Sözü edilen dönemde tek yönlü bir politika değil, çok yönlü ve yapıcı bir politika takip edilmeye başlanmış, Türk kültür ve medeniyetinin yeniden yükselmesine yönelik çabalar esas alınmıştır. Özellikle, “Medeniyet Çatışması”na karşı “Medeniyet İttifakı” ile cevap verilmesi, medeniyetlerin harmanlanması ve bu harmanlanmanın kendi medeniyet değerlerinden kopmadan yapılması, hem AK Parti’nin hem de liderlerinin genel görüşü olmuştur.

5.2.2.2. Başbakan Binali Yıldırım

Ahmet Davutoğlu’nun ardından Başbakan Binali Yıldırım’ da da yukarıda dile getirildiği gibi aynı yönde bir anlayışın sürmesi genel bir görüşün hâkim olduğunun kanıtı olmuştur. Başbakan Yıldırım, Ak Parti Kurucular Kurulu Üyesi olmuş, 58. 59. 60. 61. ve 64. hükümetlerde Ulaştırma Bakanlığı görevlerini yürütmüş (www.basbakanlik.gov.tr), 24 Mayıs 2016 tarihinde 65. hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Başbakan Yıldırım, ülkenin stratejik önemine binaen terör faaliyetlerine değindiği ve bunlara rağmen medeniyetin maddî unsurlarının öne çıktığı bir konuşmasında şunları dile getirmiştir: “Adalet çizgisinden asla sapmayacaktır. Ne yaparsa yapsınlar Anadolu topraklarında 1000 yıllık kardeşliğimize zarar veremeyecekler. Bizler bütün farklılıklarımızla 1000 yıldır beraberiz, biriz kardeşiz birlikte Türkiye’yiz... Dış ilişkilerimizde dostluğu güveni ön planda tutacağız. Terör nereden gelirse gelsin sonuna kadar mücadele edeceğiz... ‘Yol Medeniyet Dedik’14 yılda 6.bin km’nin üzerine 19. km bölünmüş yol inşa ettik. Bugün 76 ilimiz bölünmüş yollarla bağlandı. 14.yıl önce bu sadece 6 idi” (www.posta.com.tr).

Netice itibarıyla güvenlik problemleri nedeniyle düşman ve ileri medeniyetin geldiği tarafla çekişmelerin meydana geldiği bir dönemde, Türkiye, Fırat Kalkanı ardından Afrin operasyonlarıyla güvenliğinin ön planda olduğunu göstermiştir. Batılılarla tamamen bir restleşme mümkün olamamış, tam da bir uyum sağlanamamıştır. AB ve ABD’nin 15 Temmuz darbe girişimi bağlamında Türkiye’nin yanında yer almamaları, FETÖ lideri

Gülen'in Türkiye'ye teslim edilmemesi, darbecilerin demokratik Avrupa ülkelerine kaçıp sığınmış olmaları, Türkiye'nin birçok şeyi yeniden sorgulamasına neden olmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyıldaki debdebeli görümüne rağmen siyasî, iktisadî, idarî, askerî, sosyal ve ekonomik bir duraklama içerisine girmiştir. Osmanlı Devleti, belli bir süre Avrupa'nın içerisinde bulunduğu durum ve kalkınma hamlelerini göz ardı ederek üstünlük psikolojisini sürdürmüştür. Fakat bir süre sonra Osmanlı Devleti bu üstünlük psikolojisinden sıyrılarak, Batı'nın gelişmişliğini yakalamaya ve eski gücünü tekrar kazanmaya çalışmış, köklü inkılâplar yapılmış, Batılı müesseseler açılmıştır. Ancak, geri müesseselerin kurulmasının devam etmesiyle bu durum, ilerilik ve yaşayabilme yolunu yollarını tıkamıştır. Bazı devlet adamları ise Avrupa'nın gücünün ve taşıdığı önemin farkına vararak, değişimin ne kadar gerekli olduğunu görebilmişlerdir.

Batılı yaşam tarzı, batılı giyim ve eğlence tarzı Osmanlı toplumunu etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde Batı'nın üstünlüğü zamanla batı hayranlığına dönüşmüştür. Yapılan tüm ıslahatlar, devletin yıkılışını önleyememiş sadece geciktirmiştir. Osmanlı toplumunda Batı algısı zamanla değişikliğe uğramaya başlamıştır.

Medenî denilen Batı tüm gücüyle I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan son 200-250 yıllık tarihsel sürece bakıldığında yaşanan bütün o devrim ve değişim talepleri çoğunlukla, batı (*garb*), batılılaşma (*garblılılaşma*), baticılık (*garbcılık*), muasırlaşma (*çağdaşlaşma*), Avrupalılaşma gibi kavramlar üzerinden dile getirilmiştir. Bu değişim taleplerinin nedeni çağdaş medeniyetler olarak tanımlanan ülkelerin Batı'da olması, devletin geleceği için kurtarıcı bir model olarak Batı'nın görülmesinden kaynaklanmıştır.

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Cumhuriyet dönemi devrimlerinin toplamı bir “*yeni yöneliş*” devrimi olmuştur. Atatürk, askerî alanda kazanılan zaferi yeterli görmemiş, Cumhuriyet'le birlikte tüm yurttaki köktenci bir modernleşme projesi uygulamaya koyulmuştur. Hedef, Türkiye Cumhuriyeti devletini çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmaktır. Çağdaşlaşma hamlesini gerçekleştirmek için siyasî, ekonomik ve toplumsal alanlarda inkılâplar yapılmıştır. İnkılâpların en büyük özellikleri, birbirlerini tamamlayan yapıda olmaları ve Türk ulusuna hak ettiği insanca yaşam ortamını sunmaları olmuştur.

Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak, 1923'ten günümüze Türk devlet adamlarının (Cumhurbaşkanı ve Başbakan) amaçlarından biri olmuştur.

Özellikle son dönemlerde devlet adamlarının ağızlarından düşürmedikleri AB'ye tam üyelik sürecinde bu kadar kararlı olmalarının sebebi muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için AB'nin bir basamak olarak görülmesi ile ilgilidir. Zaman zaman olumsuz gelişmelerin yaşandığı üyelik süreci, bazen iyi bazen kötü bir şekilde ilerlemiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Türk devlet adamlarının konuşmalarında dikkat çeken en önemli unsur netice itibarıyla eğitimidir. Nitelikli, aklını ön plana koyan bir nesil, devlet adamları tarafından gerekli görülmektedir. Kanımızca eğitim, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın yarısından fazlasını meydana getirmektedir. Geri kalanı ise çalışma olanakları, ülkenin ne kadar refah sağlayabildiği, özgür düşüncenin rahatlıkla ortaya konulabildiği ile alâkalıdır.

KAYNAKÇA

I. TELİF ESERLER

- Adivar, H. Edip (1956). *Türkiye’de Şark Garp ve Amerikan Tesirleri*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Afyoncu, Erhan (2016). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Yeditepe.
- Ağaoğlu, Ahmet (1972). *Üç Medeniyet*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay.
- Ahmet Cevdet Paşa (2008). *Osmanlı Tarihi I*. İstanbul: İ.K.S. Yay.
- Akşin, Sina (2016). *Kısa 20.Yüzyıl Tarihi*. (3.Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Armaoğlu, Fahir. (2007). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi/I-II*. (16.Baskı). İstanbul: Alkım.
- Atatürk’ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri* (1990).Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri -Tamim ve Telgrafları*. C.V,SadiBorak-Utkan Kocatürk (Derleyen).1972,Ankara:Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları,s.31.
- Balcı, Ali (2017). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*. İstanbul: Alfa Yay.
- Baykara, T.(2000). *Osmanlılar ’da Medeniyet Kavramı ve 19.yüzyıla Dair Araştırmalar*.(2.Baskı).İzmir: Akademi.
- Berkes, Niyazi (2008). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*.(16.Baskı). İstanbul: YKY.
- Braudel, F. (2017). *Uygurlıkların Grameri*. (5.Baskı). Mehmet Ali Kılıçbay(Çev.)İstanbul: İmge.
- Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk’ün(1975) Söylev ve Demeçleri* (6 Nisan 1973-6 Nisan 1975), Ankara: Başbakanlık.
- Elias, N. (2016). *Uygurluk Süreci: Sosyo-Oluşumsal ve Psiko-Oluşumsal İncelemeler I*. (9.Baskı). Ender Ateşman(Çev.). İstanbul: İletişim.
- Ersoy, M. Akif (2011). *Safahat*. Ankara: TOBB.
- Gökalp, Ziya (1976). *Türk Medeniyet Tarihi*. İsmail Aka–K.Yaşar Koprıman (Haz.). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Gökalp, Ziya (2012). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Ankara: Alter Yay.
- İnan, Afet (2017). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. (15.Baskı). Arı İnan (Haz.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Karaer, Niyazi (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (23.Baskı). Ankara: Nobel.
- Karal, Enver Ziya (2003). *Osmanlı Tarihi VII*. (6.Baskı).Ankara: TTK.
- Karal, Enver Ziya (2007a). *Osmanlı Tarihi V*. (8.Baskı).Ankara: TTK.
- Karal, Enver Ziya (2007b). *Osmanlı Tarihi VI*. (7.Baskı).Ankara: TTK.
- Karal, Enver Ziya (2011). *Osmanlı Tarihi VIII*. (7.Baskı).Ankara: TTK.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2007). *Atatürk*. (10 Baskı). İstanbul: İletişim Yay.

- Kinross, Lord (2012). *Osmanlı : İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*. (4.Baskı). Meral Gaspıralı (Çev.).İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kunt, Metin (t.y.). *Zirveden Çöküşe: Osmanlı Tarihi II*, (Kolektif eser). İstanbul: Milliyet Yay.
- Kuş, Elif (2012). *Nicel ve Nitel Araştırma Teknikleri*. (4.Baskı). Ankara: Anı.
- Kütükoğlu, Mübahat (1992). *Yabancıların İktisadi Faaliyetleri*. 150. Yılında Tanzimat. Hakkı . Dursun Yıldız(Derleyen). Ankara: TTK.
- Lamartine, Alphonse de (1991). *Osmanlı Tarihi II*. Serhat Bayram (Çev.) Sabah.
- Mahmut Celalettin Paşa (1983). *Mir'ât-ı Hakikat Tarihi Hakikatlerin Aynası*. İsmet Miroğlu(Derleyen). İstanbul: Bereket Yay.
- Meriç, Cemil (2018) .*Kültürden İrfana*. (6.Baskı). İstanbul: İletişim.
- Ömer Demir, O. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Kaan Böke (Çev.). (3.Baskı). İstanbul: Alfa.
- Öztuna, Yılmaz (1988).*Tarih Sohbetleri*. İstanbul: Ötüken.
- Öztuna, Yılmaz (1994). *Büyük Osmanlı Tarihi V*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Ponting, Clive (2013). *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*. (3.Baskı). Eşref Bengi Özbilen,(Çev.).İstanbul:Alfa.
- Purgstall, Baron Joseph Von Hammer(t.y.). *Büyük Osmanlı Tarihi IV*. İstanbul: Üçdal Hikmet Neşriyat.
- Recep Tayyip Erdoğan: *Küresel Barış Vizyonu*(2012).İstanbul: Medeniyetler İttifakı Yayınları I.
- Safa, Peyami (1988). *Türk İnkılabına Bakışlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sertoğlu, Midhat (2011a). *Mufassal Osmanlı Tarihi V*. Ankara: TTK Yay.
- Sertoğlu, Midhat (2011b). *Mufassal Osmanlı Tarihi VI*. Ankara: TTK Yay.
- Shaw, Stanford (1994). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye I*. (2.Baskı). Mehmet Harmancı(Çev.) İstanbul: E Yay.
- Shaw, Stanford J., Shaw Ezel Kural (2010). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II*. (3.Baskı). Mehmet Harmancı (Çev.). İstanbul: E Yayınları.
- Somel, Selçuk Akşin (2014).*Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*. İstanbul: Alfa Tarih.
- Tanilli, Server (2010). *Uygarlık Tarihi*. (26.Baskı). Cumhuriyet Kitapları.
- Toynbee, Arnold J. (2004). *Uygarlık Yargulanıyor*. M. Yalman, K. Yargıcı (Çev.). İstanbul: Örgün.
- Turan, Şerafettin (2003). *İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği*.(2.Baskı). Bilgi Yay.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin Beşinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın(1978) Söylev ve Demeçleri* (28 Mart 1966-28 Mart 1973), Ankara: Başbakanlık.
- Uçarol, R. (2015). *Siyasi Tarih (1789-2014)*.(10.Baskı).İstanbul: Der.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2011). *Osmanlı Tarihi III/1*.(8.Baskı).Ankara: TTK.

II. MÜRACAAT ESERLERİ

Eriş, Metin (2002).Osmanlı Devletinde Batılılaşma Hareketleri. *Türkler Ansiklopedisi içinde*(C.14, ss.593-605). Ankara: Yeni Türkiye Yay.

Görgün, T. (2003). Medeniyet. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, 28, s.298-301. URL <http://www.islamansiklopedisi.info/> Erişim Tarihi 21.05.2017.

Kutluer, İ. (2003). Medeniyet. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*,28,s.296-297. URL <http://www.islamansiklopedisi.info/> Erişim Tarihi 21.05.2017.

Yalçınkaya A. *Türkler Ansiklopedisi*.(2002). C.12.Ankara:Yeni Türkiye Yay.

III. MAKALE

Tunalı, Tahsin (1972). *Hayat Tarih Mecmuası*. S:6, Yıl:8, C:1, İstanbul;1972,ss.36-45.

IV. Elektronik Kaynak

<http://www.abdullahgul.gen.tr/mulakatlar/360/56408/milliyet-gazetesi.html> 01.08.2008
Milliyet. Erişim Tarihi 30.05.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b07def69c4807.72445975 .Erişim Tarihi 04.04.2018.

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_PrimeMinister/pg_PrimeMinister.aspx.
Erişim Tarihi 01.05.2015.

<https://www.tccb.gov.tr/mulakatlar/1709/32484/ntv-star-ortak-yayini-cumhurbaskani-ozel.html> Ntv-Star Ortak Yayını: Cumhurbaşkanı Özel 26.05.2015. Erişim Tarihi 30.05.2018.

Posta,2016:<http://www.posta.com.tr/binali-yildirim-yol-medeniyet-dedik-video-1250795>.
Erişim Tarihi 30.05.2018.

V.TBMM Zabıt Cerideleri/Tutanak Dergisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:1,İçtima:1,Birleşim:1, 25 Ekim 1961.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları Dönem:2, İçtima:1, Cilt:4, Birleşim:67, 13 Aralık 1923.

Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, Cilt:1, Birleşim:2, 11 Temmuz 1960.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, İçtima:1, Cilt:27, Birleşim:1, 1 Kasım 1926.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:1,İçtima:1, Birleşim:13, 27 Kasım 1961.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:4, İçtima:1 ,Cilt:1 ,Birleşim:36,4 Şubat 1974.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, İçtima:3, Cilt:13, Birleşim:1, 1 Kasım 1929.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:3, İçtima:4, Cilt:37, Birleşim:115, 24 Mayıs 1973.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:3, İçtima:4, Cilt:36, Birleşim:97, 20 Nisan 1973.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:4, İçtima:3, Cilt:23, Birleşim:78, 5 Temmuz 1934..
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:6, İçtima:2, Cilt:14, Birleşim:1, 1 Kasım 1940.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:7, İçtima:1, Cilt:16, Birleşim:1, 1 Kasım 1943.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, İçtima:3, Cilt:20, Birleşim:1, 1 Kasım 1937.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, İçtima:3, Cilt:20, Birleşim:13, 8 Kasım 1937.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:6, Cilt:2, İçtima:39, Birleşim:11, 12 Mayıs 1939.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:6, İçtima:3, Cilt:2, Birleşim:1, 1 Kasım 1941.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, İçtima:1, Cilt:2, Birleşim:1, 1 Kasım 1946.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:1, Birleşim:3, 14 Ağustos 1946.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:1, Birleşim:14, 13 Eylül 1946.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, İçtima:2, Cilt:7, Birleşim:1, 1 Kasım 1947.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:7, İçtima:3, Cilt:20, Birleşim:1, 1 Kasım 1945.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, İçtima:2, Cilt:12, Birleşim:73, 18 Haziran1948.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Tutanak Dergisi, Dönem:9,İçtima:1, Cilt:2, Birleşim:1, 1 Kasım 1950.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:6, Cilt:5, İçtima:39, Birleşim:19, 11 Eylül 1939.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Tutanak Dergisi, Dönem:8, İçtima:3, Cilt:62, Birleşim:36, 24 Ocak 1949.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:10, İçtima:2, Cilt:12, Birleşim:73, 6 Haziran 1956.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:11, İçtima:1, Cilt:2, Birleşim:41, 20 Şubat 1958.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:8, İçtima:4, Cilt:21, Birleşim:1, 1 Kasım 1949.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:7, Cilt:5, Birleşim Olağanüstü, 23 Şubat 1945.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:10, İçtima:2, Cilt:8, Birleşim:1, 1 Kasım 1955.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:9, İçtima:4, Cilt:20, Birleşim:6, 18 Kasım 1953.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, İçtima:11, Cilt:10, 22 Kasım 1924.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, İçtima:13, Cilt:1, 12 Aralık 1929.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, İçtima:11, Cilt:6, Birleşim:90, 9 Ekim 1972.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:9, İçtima:8, Cilt:20, Birleşim:46, 1 Kasım 1953.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, İçtima:11, Cilt:6, Birleşim:90, 9 Ekim 1972.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:7 Cilt:10 Birleşim:65, 29 Mayıs 1944.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:17, Cilt:1, Birleşim:10, 19 Aralık 1983.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:19, İçtima:1, Cilt:1, Birleşim:7, 25 Kasım 1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:20, İçtima:1, Cilt:8, Birleşim: 72, 6 Temmuz 1996.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:20, İçtima:1, Cilt:7, Birleşim:70, 3 Temmuz 1996.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:19, İçtima:2, Cilt:37, Birleşim:119, 30 Haziran 1993.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:18, İçtima:3, Cilt:35, Birleşim: 44, 12 Aralık 1989.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:18, İçtima:3, Cilt:33, Birleşim:30, 10 Kasım 1989.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:17, İçtima:4, Cilt:35, Birleşim:52, 25 Aralık 1986.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:2, Cilt:1, Birleşim:9, 9 Kasım 1965.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:20, İçtima:2, Cilt:30, Birleşim:116, 7 Temmuz 1997.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:20, İçtima:2, Cilt:11, Birleşim:1, 1 Ekim 1996.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, İçtima:11, Cilt:11, Birleşim:6, 24 Ocak 1972.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:21, Cilt:1, Birleşim:12, 7 Haziran 1999.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem:22, İçtima:1, Cilt:16, Birleşim:49, 18 Mart 2003.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:22, İçtima:1, Cilt:8, Birleşim:87, 29 Mayıs 2003.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:22, İçtima:1, Cilt:3, Birleşim:3, 23 Kasım 2002.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:18, İçtima:5, Birleşim:1, 1 Eylül 1990.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem:12, Cilt:11, Birleşim:57, 20 Nisan 1973.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, TBMM Tutanak Dergisi Dönem:23, Cilt:1,İçtima:1,Birleşim:6, 28 Ağustos 2007.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:21, İçtima:3, Cilt:41, Birleşim:1, 1 Ekim 2000.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:20, İçtima:4, Cilt:62, Birleşim:1, 1 Ekim 1998.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:18, İçtima:6, Birleşim:1, 1 Eylül 1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:11, İçtima:13, Cilt:10, 27 Kasım 1924.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem:23, Cilt:1,İçtima:1,Birleşim:8, 31 Ağustos 2007.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:23, İçtima:2, Cilt:2, Birleşim:1, 1 Ekim 2007.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:21, İçtima:4, Cilt:71, Birleşim:1, 1 Ekim 2001.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:24, İçtima:4, Cilt:85, Olağanüstü Birleşim: 134, 1 Eylül 2014.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:23, İçtima:5, Cilt:77, Birleşim:1, 1 Ekim 2010.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:24, İçtima:5, Cilt:87, Birleşim:1, 1 Ekim 2014.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:3, İçtima:3, Cilt:24, Birleşim:94, 29 Mayıs 1972.

Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt:1, Birleşim:4, 27 Eylül 1980.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem:14, Cilt:18, Birleşim:9, 27 Kasım 1974.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:5, Cilt:27, Birleşim:5, 16 Kasım 1938.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi Dönem: 1, Cilt: 30, İçtima:4, 6 Temmuz 1965.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem:17, Cilt:34, Birleşim:17, 14 Ocak 1978.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:3, Cilt:19, Birleşim:16, 16 Aralık 1971.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:3, Cilt:3, Birleşim:53, 9 Mart 1970.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:4, Cilt:11, Birleşim:61, 6 Nisan 1975.

VI. ARŞİV BELGELERİ

BCA, 13.07.1939-00.00.0000.

BCA, 51-0-0-0 /4-33-28.

VII. Gazeteler

Ulus, 16 Ağustos 1945.

Tanin, 31 Ağustos 1943.

Son Posta, 26 Temmuz 1950.

Akşam, 7 Ocak 1961.

Hürriyet, 19 Temmuz 1974.

Hürriyet, 6 Mayıs 2000.

Türkiye, 2 Mayıs 2004.

EKLER

EK 1. TBMM Zabıt Ceridesi.

EK 2. Arşiv Belgesi.

EK 3. Arşiv Belgesi.

EK 4. TBMM Zabıt Ceridesi.

EK 5. Gazeteler.

EK 6. Gazeteler.

EK 7. Gazeteler.

EK 8. TBMM Zabıt Ceridesi.

EK 9. Gazeteler.

EK 10. Gazeteler.

EK 11. Gazeteler.

EK 12. Gazeteler.

EK 13. TBMM Zabıt Ceridesi.

BİRİNCİ CELSE

Kuşat Saati; Saat : 14,10

MUVAKKAT REİS : Refet Bey (Bursa)

MUVAKKAT KÂTİPLER : Ragıp Bey (Zonguldak), Hakkı Bey (Van)

1. — REİSİCUMHUR GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİNİN NUTKU İFTİTAHİLERİ,

REİS — Ekseniyetimiz vardır, celseyi açıyorum. Reisicumhur Hazretleri nutuklarını irat buyuracaklardır.

REİSİCUMHUR GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Ankara) — Büyük Millet Meclisinin Musterem Azası;

Büyük Millet Meclisi Sekizinci faaliyet senesine dahil olurken, azayı kıramı hürmet ve muhabbetle selâmlarım, (Alkışlar). Bu sene; asil milletimizin lâyük olduğu medenî mevkîi bilfiil işgal için, Büyük Meclisin, bir, iki senedenberi, vücade getirdiği kanunların ve ittihaz ettiği tedbirlerin, hayatı umumiyede, tatbikatı ile geçmiştir. Bu tatbikatın müspet tesirat ve tecelliyatını memnuniyetle müşahade etmekte bulunuyoruz.

Cumhuriyet ve medeniyetin başlıca nimeti olan huzur ve asayişin takrir ve teyidi için sarfettiğimiz mesainin vâsi neticeleri tahakkuk etmektedir. Bunu fahr ile tizkâr edebilirim. Son senelerin belli başlı hadisesi olan Şark irticaının istilzam ettiği ıslatkârane tedbirler isabetle ve muvaffakiyetle tatbik edilmiştir. Bu tedbirler, vatandaşlarımızın, içtimai ve iktisadî hayatları üzerinde, sükûn ve refah gösteren tesirlerini şimdiden hissettirmektedir.

İçtimai bünyemizin hiçbir hâdisesini, hiçbir derdini yarım tedbirlerle uyuşturmak şiarında ve istidadında olmayan Cumhuriyet, tevessül ettiği radikal ıslahatın ilk devrelerini geçirmiş ve gündün güne artacak semerelerini iktifat etmek devrine girmiştir. (Şiddetli alkışlar, bravo sesleri). Şiarımızın ve istidadımızın ilham ettiği ve esasen memleket ihtiyaçlarına mutabık olduğu eserleriyle tezahür eden yolumuzda katıyetle yürüme azmindeyiz. (Bravo sesleri, alkışlar).

Memleketimizin, dahili idaresi, yalnız huzur ve asayişle değil, iktisadî ve umranî faaliyetlerle de mütemayizdir. Yol inşası için, umumiyetle gösterilen teahhük ve gayret hasseten zikre şayandır.

Bu zemindeki mesaiyi tanzim için umumî ve hususî yollar arasındaki farkların izalesi lüzumu karşındayız.

İhtiyacı umumîye için, vazbuyurduğunuz Yol Kanunu, Köy Kanunu, Borçlanma Kanunu, İskân ve Teşkilâtı Mülkiye Kanunlarının tatbikatı hüsnü semerat vermektedir.

Bu sene, takdim olunacak Nahiyeye ve Belediye kanunlarıyla ve tedrisat vergisinin tanzim ve ıslahı ile, Meclisi Âli; asrî ve medenî bir merhalei terakki daha temin etmiş olacaktır.

İskân siyasetine ve iskân tedabirine atfı buyurduğunuz ehemmiyetin yerinde olduğuna işaret etmek isterim. Bu zeminde her sene ittihaz buyuracağınız yeni tedbirlerin istikbali memleketi bihakkın tarsine matuf olacağına şüphe yoktur.

İslahatı umumîye meyânında kabul buyurduğunuz, Kanunu Medenî Ceza ve Ticaret Kanunları mevkîi tatbika giderken, hâkimlerimizin gösterdiği gayret ve isabeti takdir ederim. Bu kanunların milletin hakikî ihtiyacına ve derunî arzusuna ne derece mutabık olduğu derhal tezahür etmiştir.

Muhterem efendiler; Türk Milletinin inkişafına asırlardanberi, set çeken manileri kaldırmak ve hayatı umumîyeye muasır medeniyetin kanunlarını ve vasıtalarını vermek için sarfettiğiniz mesainin, milletin tasvibi umumîsine mukarin olduğu muhakkaktır.

İhtirasat ve muzmiratını, milletin selâmeti yolunda, tatmin edilmemiş görenlerin, teşebbüsâtı mezbuhanesi iradei millîye karşısında daima makhur olmuştur ve dalima makhur olacaktır. (Süreklî alkışlar.)

TUNALI HİLMİ BEY (Zonguldak) — Yaşasın Cumhuriyet...

REİSİCUMHUR GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Bu teşebbüsâtın son tezahürü olarak meydana çıkan, suiikast hâdisesi, naçiz şahsımıza taalluku, itibariyle değil, fakat, Türk Milletinin merdane evsafına yaraşmayan ve Millet Vekâleti gibi yüksek bir mertebeye itibarı vasitai tecavüz kırmağı düşünecek kadar tereddidi eden irticaî bir zihneyet göstermek itibariyle mucibi teessür olmuştur.

TBMM Zabıt Ceridesi 1. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak hakkında mecliste yaptığı bir konuşma.

13 17 / 1939

T. C.
RİZE VİLİYETİ
Hususi Muhasebe Müdürlüğü

Köy Bürosu Servisi

SAYI
683
283

ELBİSELERİNDEN YÜZER TAKIM
GÖNDERİLMESİ HK.

Yüksek Baş Vekâlete

I - Rize Vilâyeti dahilinde gerek köylü ve gerek kasabalı Kadınlar hemen kâmilen Peştamalı altlı üstlü dış elbisesi olarak kullanmakta buldukları gibi Erkekleri de kendilerine uygunca ve medenî şekilde elbise tedarikinde müşkilât çekmekte ve muhtelif tiplerde kisveler giymektedirler.

Gerek Erkekler ve gerek Kadınlar medenî kisveye girmeye çok teşne ve heveskâr iseler de malî kudretleri buna müsait olmadığından bu arzu ve emellerini yerine getirememektedirler. Buna bir çare olmak üzere gerek kadın ve gerek Erkek için x Sumerbank tarafından ucuzca yaptırılıp Ziraat bank şubesi vasıtasıyla sattırılmakta olan Kadın mantosu ile Erkek elbiselerinden göreceği revaca göre peyderpey celp edilmek üzere Şimdilik büyüklü küçüklü muhtelif ölçülerden ilk parti olarak Yüzer takım Manto ve elbisenin bura Ziraat bank Ajanlığına gönderilmesine müsaade ve emir buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

2 - İktisat vekâletine ve Malûmaten Yüksek baş Vekâletle Dahiliye vekâletine arz edilmiştir.

Rize Valisi

[Signature]

[Signature]

21-7-1939

[Signature]

030	10		67	447	5

20739 8296

Arşiv Belgesi 1. Türk İnkılabının, Anadolu'da yayılmasına katkı sağlayan fikirlerin sonucunu gösteren belge.

EK 3. Arşiv Belgesi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

179

T.C.

20/9/1960

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Yazış. ve Evrak Müdürlüğü

20137

Müftülüğüne

Atatürk İnkılaplarına ruhuna uygun olarak halkı aydınlatıcı konuş-
malarda bulunan aşağıda isimleri yazılı Müftüler, Yüksek Başbakanlıkça
biret takdirname ile taltif edilmişlerdir.
Keyfiyet, tanzim Müftülüklerine duyurulur.

A - n

Diyanet İşleri Başkanı Y.
E. C. C. C.

İstanbul Müftüsü : Sayın
Rektör Hâki Yener

Kadıköy " : Sayın
Mekki Uçuşak

Antalya " : Sayın
Mustafa Gökmen

39
30-9-960

-1-

051	V33			4	33	28

Arşiv Belgesi 2. Türk halkının inkılaplar doğrultusunda aydınlatan din görevlilerini hakkında resmi bir belge.

B : 1 1. 11. 1945 O : 1

Sayın Milletvekilleri!

Şimdi, müsaadenizle size iç politika durumu-muzu arz etmek isterim.

Türkiye Cumhuriyeti, yirminci asırda, önce-den hiç kimsenin ihtimal vermiyeceği ve tahmin edemiyecği surette kurulmuş büyük ve kıymetli bir eserdir. Her mânasıyla bir ortaçağ kurumu olan imparatorluktan, modern, medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir Cumhuriyet doğmuştur. (Bravo sesleri, alkışlar). Devletin karakterinin, bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirebilmek için devrimci olması zaruridir. Bunun yanında bir temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olarak kuruluşu, yani demokratik karakteri esas tutulmuştur. (Bravo sesleri, alkışlar). İlk devirlerinde fesin yerine şapkanın giyilmesini ve Devletin lâyük bir Cumhuriyet olmasını ve lâtin harflerini, bütün bunları, açık ve uzun tartışma ile kabul ettirmemizi insafli hiç kimse bekliyemezdi. Bütün bu devrimler yine bir diktatörlük rejiminin eseri olarak meydana gelmemiş, -hepsi Büyük Millet Meclisinin kanunlarıyla kurulmuş ve tepkileri Büyük Millet Meclisinin denetleri ve hesap sormaları önünde yenilmiştir. (Alkışlar). Türkiye'de demokrasi usullerinin geçmişe ait hesapları yapılırken, bütün büyük devrimlerin 1923 ten 1939 a kadar meydana geldiği; ve altı senedenberi de bir Cihan herbi içinde bulunduğumuz unutulmamalıdır.

Demokratik karakter bütün cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük, prensip olarak, hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak daima itham edilmiştir. (Bravo sesleri, alkışlar).

Büyük Meclisin her deneti yanında milletin vergileri ve hareadıkları üzerindeki deneti, en ileri demokratik milletlerin hiçbirinden eksik kalmıyacak kadar kesin ve kavrayışlıdır. Bizim tek eksikliğimiz, Hükümet Partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda, memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hattâ iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları seviyeyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır.

Bununla beraber, Mecliste çokluğu teşkil eden Parti üyelerinin Hükümeti tenkitle Devlet ve millet işlerini denetlemede, hiçbir kayda, hattâ hiçbir ölçüye bağlı bulunmadıkları herkesin gözü önünde bir gerçektir. (Bravo sesleri). Memleketimizin hürriyet ve güvenlik içinde halk idaresini bütün şartlarıyla geliştirebilecek bir yolda ilerlediğini inanla söyleyebiliriz. Bu gelişme için her vatandaşın vazife ve sorum duygusuyla ilgili olması birinci şarttır.

Demokrasinin her millet için müşterek prensipleri olduğu gibi, her milletin karakterine ve kültürüne göre birçok özellikleri de vardır. (Bravo sesleri). Türk milleti kendi bünyesine ve karakterine göre, demokrasinin kendi için özelliklerini bulmağa mecburdur.

Söz ve yazı hürriyeti, şüphe yoktur ki, her halk idaresinin söz götürmez ortak temelidir. Her milletin kendi karakterine göre de, bir konuşma ve söze dayanma ölçüsü vardır. Bu ölçüyü hiçbir kitapta bulamayız ve hiçbir kitaba yazamayız (Bravo sesleri). Ancak, uygularken milletin neye dayandığını ve neye dayanmadığını öğrenebiliriz. Son zamanlarda tartışmalarımız, Alman harbinin bitmesiyle daha dünyada hiçbir bir şey kararlılık bulmadan, geniş bir ölçü almıştır. Günün pahalılığı ve derleri üzerinde süren şikâyetler, doğrudan doğruya Devletin temel idaresi üzerinde bir mesele şekline girmiştir. Gazetelerimizde en nazik dış meseleleri ve memleketin karşısında bulunduğu ağır ihtimaller önünde, milletin mâneviyatını zayıflatmak, Devletin varlığının kanuni temeli olan Büyük Millet Meclisi üzerinde bile saygılı denilemeyecek surette dil uzatılmıştır. Bu durumun vatandaşların haysiyet ve şerefini, ölçüsüzlerin oyuncağı haline getireceğinden ve dış politikanın fena ihtimallerine karşı memleketi zayıf göstereceğinden şüphe edilemezdi. Bu durumun, memleketi, içerdeki endişeli vatandaşlara ve dışardan seyreden Devletlere zayıf göstermesi, tabii bir şeydir. Bu memleketin aşırı ve ölçüsüz sözlerle dayanamıyarak, mutlaka şurasından ve burasından ateş çıkarması, tarihte geçirdiğimiz hakikatlerdendir. Türkiye'nin kuvveti ve iskrarı hakkında bir hüküm verebilmek için, memlekette ne çıkacağını beklemek, seyirciler için anlaşılır bir şeydi. Bülün bu ısrap verici ihtimallere karşı, Hükümetin ve Meclisin soğukkanlı ve sabırlı olması, ve memleketin yüksek anlayış gös-

- 7 -

TBMM Zabıt Ceridesi 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün inkılapları değerlendirmesi ve medeniyet kapsamında değerlendirmesine bir örnek.

EK 5. Gazeteler

Arkadaşlar,
Uzun süren son asırlar milleti -
miz için yıkıcı ve öldürücü ol -
muştur. Tarih sayfeleri bu asırla -
rın uzun yılları içinde, akan Türk
kanları, yanan Türk yuvaları, yı -
kılan Türk yurtları ile doludur.
Türk kanı döken, Türk yuvası ya -
kan ve Türk yurdu yakan ve böy -
lecece milli varlığımızı kemiren ve
eriten sülükler şunlardır:

1 — Osmanlı hanedanı, 2 —
Geniş manası ile kapitülasyonlar,
3 — Geniş manası ile taassup.

2 — Geniş mânâda kapitüläs -
yonlar, adli cepheden başlayarak
elde ettikleri imtiyazlarla varlığı -
mızın en ufak köşelerine kadar
giren yabancılar, memleketin ha -
kiki sahipleri olmuşlardır. Adaleti
onlar tatbik eder, aşarı onlar iş -
letir, gümrükleri onlar toplar, yol -
lar, fenerler, rıhtımlar, limanlar,
inhisarlar, bankalar, tramvaylar,
elektrikler vesaireler hep onlar ta -
rafından işletilirdi. O kadar ki,
kendi yetistirdiğimiz tütünün içe -
bilmek için yabancı bir idarenin
müsaadesini almak ve onun tert -
bine uymak lâzımdır. O kadar ki,
İzmir rıhtımında atların sürük -
lediği tenekeler tramvaylar bile yaban -
cı v emtiyazlı şirketler tarafın -
dan işletiliyordu. O kadar ki, bi -
ze, kalakala çobanlık ve jandarma
lık kalmıştı.

3 — Taassup: Bu da diğer ar -
kadaşı gibi memleket ve millete
ölçsüz fenalıklar yapmıştır. Mu -
taassuplara göre yeni her işi, ha -
ram ve yeni her düşünce günah -
tır. Böyle bir zihniyetin yaşadığı
bir cemiyet ne için ilerlemedik su -
ali değil, nasıl yaşayabildik suali
sorulabilir.

Taassubun ve mutaassıbın yap -
tığı fenalıkları sayıp dökerek de -
ğilim. Çünkü bugünkü Türk cemi -
yeti bunun kötü hatıralarını ya -
şıyan ve fenalıklarını gören insan -
lardan mürekkeptir. Şu bir tek
misâl, bu hatıraları baştanbaşa ta -
zelemek için kâfidir. Terâkki yo -
lunu açan matbaa 1453 tarihin -
de keşfedildi. Bu güzel ve çok fay -
dalı müesseseyi memleketi getti -

ketimizi, müterakki memleketler
seviyesine çıkarabilmemiz için
çık azdır. Bizimle müterakki mil -
letler arasında doldurmaya mec -
bur olduğumuz geniş bir mesafe
var. Bunu devlet ve millet elele
vererek doldurmaya mecburuz. Bu
da ancak bilgili ve çalışkan vatan -
daşlar sayesinde elde edilebilir. O
nun için maarifimiz önümüzdeki
yıllarda vatandaşların her safhada
bilgilerini artırmak için geniş
hamleler yapmaya ve böylece ze -
mini hazırlamaya çalışıyor. Çün -
kü istiyor ki topraklarımızın altın
da ve üstünde bulunan servet kay -
nakları her gün bilgileri artan ça -
lışkan vatandaşlar eliyle bir gün
evvel işletilmeye başlasın. Bu iş -
lerdeki Türk kabiliyetinden şüp -
he edenlere İzmir ithalât ve ihra -
cat ticaretinde açılan büyük boş -
luğun, çok kabiliyetli Türk genç -
leri tarafından az seneler içinde
doldurmuş olmasını ve İzmirin
çok muvaffak olan Fuarını bir
cevap olarak kaydederiz. Bir de
Türkiyenin her yerinde köylü ile
toprak arasındaki sevgiyi artır -
mak için her şey yapılacaktır. Biz
yiyen, giyinen, damda değil evde
oturan ve sesini duyuran köylü is -
tiyoruz.

Cumhuriyet hükümeti bundan
sonra bir yandan başlanmış olan
işlere devamla beraber dikkatini
bilhassa memleketin ve vatandaş -
ların bilgisini artırmaya sarfede -
cektir. Çünkü İnönü'müz her işi -
mizde olduğu gibi bu işte de işa -
retini vermiş bulunuyor. Onun i -
çin daha şimdiden haykırabiliriz:

Bilgiye ve çalışmaya doğru ile -
ri: Namuslu, bilgili, çalışkan, iş -
te İnönü'nün yaratmak istediği
yeni nesil çocukları. Ben buradan
bütün Türk çocukları namına söz
veriyorum. Namuslu, bilgili ve ça -
lışkan olacağız.

Arkadaşlar,
Hepimiz emniyet ve itimat ile
işlerimize devam edebiliriz. Çünkü
muharebe meydanlarında politika
sahnelerinde, idare alanlarında at
oyunatmasını pek iyi bilen büyük

Gazeteler 1. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun 31 Ağustos 1943'de İzmir'de yaptığı bir konuşmayı Tanin gazetesi tam metin halinde gazetesinde yer verir.

PERŞEMBE
16
AĞUSTOS
1945
5 kuruş

C. M. P. ULUS MEŞESESİ
Çankırı Caddesi Ankara
Telgraf adresi ULUS Ankara

Bayanlar 1371
Müesseses Müdürü 1144
Yaz İşleri Müdürü 1061
Yeni İşleri Müdürü 1062
Muharabe, İletişim Se-
liği, İlan ve Abone İşleri 1064

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Türkiye kılavuzu
Bizim değil, milletin, memleket varlığını
anlatan bir bilgi olarak hazırlanmıştır.
Zenginliği, nefaseti bakımlarından, okul ve
ale kütüphanelerini süsleyecektir.

Harbin sonu Türkiyede sevinçle kutlanıyor

Birleşmiş Milletler Anayasası Mecliste onandı

**Dışişleri Bakanı Hasan Saka
etrafılı bir demeç yaptı**

Tasarı 332 oyla ve hazır bulunan
üyelerin oybirliği ile kabul edildi

Hasan Saka, dün Meclis
kürsüsünde konuşurken

TESLİMDEN SONRA

Japon İmparatoru Tokyo radyosunda konuştu

**Japonya atom bombası
yüzünden teslim olmuş!**

Gazete 2. 16 Ağustos 1945 tarihli ulus gazetesinin manşeti.

HALKIN GÖZÜ
HALKIN KULAĞI
HALKIN DİLİ

Son Posta

Sene 20 — No. 5637 — 1545 Telefon: 8000 Sabahları çıkar siyasi gazete Fiyatı 10 Kuruş ÇARŞAMBA 26 TEMMUZ 1950

Hükümet dünya çapında ehemmiyet taşıyan bir karar aldı

Kore savaşına 4500 kişilik bir askerî kuvvetle katılıyoruz

Silâhlı yardım kararı Bayarın riyasetindeki toplantıda alındı

Bakanlar Kurulunun Cumhurbaşkanının reisliğindeki toplantısında Meclis ve Genelkurmay Başkanları da bulundu
Köprülü kararımızı Trygve Lie'ye bildirdi

Ankara 26 (A.A.) — Birleşmiş milletler ge-
nel sekreteri Trygve Lie tarafından Koreye
silâhlı yardım yapılması hususunda Birleş-
miş milletler üyesi devletlere telgrafla mü-
racaat edildiği maldır.
Genel sekreter bu arada, hükümetimize
de aynı mesalede bir telgraf göndermiştir. Bu
müracaat bugün Cumhurbaşkanının riy-
asetinde toplanan Bakanlar kurulunda tet-
kik edilmiş ve bu konuda itihaz edilen ka-
rara tevlikan metin angıda yapılabir emahl tel-
graf birleşmiş milletler genel sekreterine gön-
derilmiştir.
Ekoskına bay Trygve Lie Birleşmiş Milletler
Genel sekreteri.
Lise - Success
Birleşmiş milletler paktından doğan taah-
hüllerine ve güvenlik konseyinin kararları.
(Devamı Sayfa 7, Sâ. 6 da)

Gazete 3. Kore'ye asker gönderilmesinin, 26 Temmuz 1950 tarihli Son Posta gazetesinin ilk sayfasında.

İ : 73 6.6.1956 C : 1

mokrat Partinin sinesi delik deşik oldu. Örnekler vereceğim. Kitap olarak ellerinize vereceğim. Okuyunuz. Neyi müdafa edeceksiniz?

Lâf söylemek kolay. Gazetenin sahibisiniz. Birbirinize dokunmazsınız. Fakat gazeteye sahibolmayan insanlar karşınızda fermanberdir. Büyük bir ekseriyetle seçilen bir iktidar dahi olsa hüviyetlerimiz toptan ellerinde bâzicedir. Ama zerre kadar mukabelesini göreceğiniz yere katiyen tevcihi lisan etmezsiniz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Şimdi beyler, bakınız, dinleyiniz bunları ben okudum. Hükmü de okuyacağım. Şimdi bir defa çok iyi biliyorsunuz ki Demokrat Parti iktidarı için, «Bir kara çete bu mevkii işgal etmiş.» diyor. Bunları yazan gazeteci ne suretle beraet etti? Emsal olsun diye söylüyorum. Şimdi benim burada okuyacağım ilâmın kriterlerinin neler olduğuna intikal edeceksiniz. Beyler, şükür kurtardık. Yani altı ay daha hükümet olarak tedbir almasa idik anarşi uçurumunun kenarında kalacaktık. Kendini bilen, tarihini bilen, siyasi dirayeti olan iktidar, altı sene her şeyi beyan etmek suretiyle hürriyeti tahdit için siyasi en küçük bir emel dahi beslememiş olduğunu bütün millete ispat etmiş olan bir iktidar, bir ananın sütü kadar helâl olan tedbir almak hususunun, aynı zamanda kendisinin vatana karşı en mukaddes, en mücbir vazifesi olduğunu idrak etmektedir. (Alkışlar) Şu, bu kitaptan, oradan, buradan, demokrasi edebiyatından türlü tandanslara göre derleme yapılabilir. Bu derlemelerden bir güzel buket vücutte getirilmiştir. O yoldan bir kanaati bütülaya varılabilir ve o hidetle gelip onlar okunabilir. On bin defa söylemek suretiyle ezberlenmiş olan sözler gayet kolay, suhuleti beyanla tekrar edilir, bu konuşmaların cazibesine kapılarak dinleyenler bulunabilir. Bunları söylemek, o nutukları idare etmek, devlet idare etmek demek değildir. Bunların faillerinin 25 senelik mazide memleketi nasıl idare etmiş olduklarını biliyoruz. Eserleri meydanda, memleketin % 70 - 80 ini, taş devrinin mahrumiyeti içinde terkettiler. Baraj istemeyiz, diyorlar. Sen isteme. Kuraklıktan dudakları yarılmış Anadolu su istiyor, baraj istiyor. Asırların mahrumiyeti bizim bir türlü belimizi doğrultmayan elemanlar, bizi Garptan ayıran korkunç mesafe, onlarda barajın oluşu, bizde olmayışı; onlarda elektriğin mevcudoluğu,

bizde olmayışıdır. Hangi memlekette bulunuyoruz da, biz baraj istemiyoruz, diye konuşabiliyoruz? Hangi memlekette bulunuyoruz da, Avrupa'dan, medeni âlemden bizi ayıran bu muazzam mesafeyi katetmek için gayret etmeye asla lüzum yoktur, diyoruz? Bir lokma, bir hırka ile mi iktifa edeceğiz? Bu suhenperdazları dinleyenler var, köyden köye gidiniz, sıtma, ilâsızlık, mahrumiyet, sıhhati yok, hiçbir şeyi yok, bunlara ne lüzum var? O derece cezbe kapılıyorlar ki, biz bunları istemeyiz, diyorlar. Zatâliniz istemiyebilirsiniz, ama Türk Milleti istiyor. Geliyor Türk Milletine, kulaklarınızı açınız, söylenenleri dinleyiniz, yedi senedir hay-huyyla geçiyor, Adnan Menderes şunu demiş, bunu demişle geçiyor. Derse ne olur? Ulan bizi tanımıyor mu? Tanısa ne olacak, tanımasa ne olacak? Herife bak be.» Bu bir siyasi parti. Bellibaşlı liderleri konuşuyor. Bunlar mahkemede sübut bulmuş şeyler arkadaşlar, dinleyiniz daha. Hangi memlekette bunun eşine rastlanır? Yok başka yerde.

TAHIR TAŞER (Kırşehir) — Bunları okumaya lüzum yok, mahkemeye verirsiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Verdik efendim, dinliyeceksiniz. Şimdi yalnız da kaldınız, bağırmanız. Öbürleri olsaydı korkardım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hangi memlekette böyle konuşan Başbakan var? Sizin gazeteleri ben çıkarayım da bize neler yazıldığını görün.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — «Herife bak be, ben onun için, hesap vermektan kaçtığımı söylerim. Ey hesap kaçığı, milletin murakabesinden kaçan korkak, utanmaz seni. Milletin murakabesini çigniyen rezil, utanmaz.» (Soldan, kendisi, kendisi sesleri) Milletin denetlemesi nasıl olur, müzakere ile olur. Bu asil milletin murakabe hakkını çal, çehenneme kadar gitsen arkadayım, sonra millet sussun. Sonra millet beni seçti diye milletin hakkını çigniyeceksin, nerede bu bolluk? Siyasi emniyeti anlamış bir millet bu rezilleri hiçbir zaman tutamaz. Etrafına topladığı midelerinden bağlı bir sürü milletvekili, Trabzon babasınısınız ulan, istizah taktirini reddediyor. Ne demek?.. Adam murakabe taktirinin ne demek olduğunu bilmiyor ki. Yukarda bir delik, aşağıda bir delik. Bu belâları

ADRES: Cumhuriyet Binası 13
Rabiteli — İSTANBUL
Yoklukları 33 44 45 — 44 46 47
Çiçeği Sok. Tel: 34034 Rabitelye — ANKARA

TÜRKİYE KREDİ BANKASI
Her Cebibinde
Apartman Daireleri
ve çeşitli dolgun
para ikramiyeleri

AKŞAM

MÜSTAKİL SİYASİ SABAH GAZETESİ

Kuruluş yeri: 1938   Habibi: MALKI YOLACI   Fiyatı: 10 kuruş

OCAK
7
1961
CUMARTESİ

2. Cumhuriyetin temeli dün atıldı

İktisat Cumhuriyetin Anayasasını hazırlayacak olan Ku ruocu Meclis, yeni Meclis binası salonunda ilk toplantısında. Solda: Fahri Özdilek, Gürsel adına konuşmasını yaparken. (Foto AKŞAM: H. TANILKAN)

Devrimden 225 gün sonra Meclis açıldı

Gürselin törene gelmesine doktorizin vermedi. Konuşmayı Özdilek okudu

D. Başkanı, meselelerin partiler yönünden alınmamasını istedi

ANKARA, HUSUSİ
İ KİNCİ Cumhuriyetin esaslarını ve yeni Seçim Ka-
nununu hazırlayacak olan Temsilciler Meclisi dün
törene açıldı, bu vesileyle, Ankara, tarihi bir gün ya-
şamıştır. Meclisin açılışında, Devlet ve Hükümet Başkanı
Orgeneral Cemal Gürsel'in hazır bulunmasına doktorla-
rı izin vermemişlerdir. Gürsel'in adına Meclis, M.B.K.
üyüsü Fahri Özdilek açmış, Gürsel'in urun açış konuş-
masını yine Özdilek oku-

Ç.K.M.E. Lideri Osman Bülbülbaş, Fahri Özdilek'in Meclisin 40% konuşmasını dikkatle takip ediyordu. (Foto AKŞAM: H. TANILKAN)

Hürriyet SEZER 330 OYLA ÇANKAYA'DA

Türkiye Türklerindir 8 Mayıs 2000 Cumartesi Kurucusu: Sedat Simavi 1896-1953

Partisiz, rütbesiz ilk CUMHURBAŞKANI

İlk kez bir siyasi partiden ve asker kökenden gelmeyen hukukçu bir cumhurbaşkanı Çankaya'ya çıkıyor.

Mustafa Kemal Atatürk CUMHURİYETİN KURUCUSU	İsmet İnönü ASKER	Celal Bayar POLİTİKACI	Cemal Gürsel ASKER	Cevdet Sunay ASKER
Fahri Korutürk ASKER	Kenan Evren ASKER	Turgut Özal POLİTİKACI	Süleyman Demirel POLİTİKACI	

Sezer, TBMM'nin ortak adayı olan Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, 3. turda gerekli olan 276 oyu kullanarak, 330 oyla Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı seçildi.

İlk demeç: Hukuk ve laiklik yemini

10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, dün TBMM Başkanlığı'na yaptığı konuşmada, laiklik, demokrasi, hukuka bağlılık ve tarafsızlık konularında konuştu. Sezer, şöyle dedi:

Kamu harcamalarına özen

"Türkiye'nin kimsi sorularının temelinde

Demirel: Huzurla devredeceğim

BAHCELİ: Uzlaşma kültürünün örneği. YILMAZ: Millete hürufu, şükrü olusun.

Mazbatasını aldı

TBMM'deki oylamayı evinden izleyen Sezer, Cumhurbaşkanı seçildikten hemen sonra Anayasa Mahkemesi'ne geçti. TBMM'den gelen özel heyet, Sezer'e Cumhurbaşkanlığı mazbatasını verdi.

Köşk'te bir "ilk"

Ahmet Necdet Sezer, asker kökenli olan Atatürk, İnönü, Gürsel, Sunay, Korutürk, Evren, siyasi parti lideri olan Bayar, Özal ve Demirel'in ardından bunların dışında bir "ilk" olarak Köşk'e çıkıyor.

Ecevit'ten kutlama

Gazete 6. Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı hakkında Hürriyet gazetesinin 6 Mayıs 2000 tarihli manşeti.

2 MAYIS 2004 PAZAR

Türkiye

Fiyatı: 300.000 TL (KDV dahil) | İletişim adresi: www.turkiyegazetesi.com | GÜNLÜK SİYASİ GAZETE | 0 212 454 30 00

✓ Sertifika yok
✓ Ek ücret yok
30 KUPONA
BEDAVA

● Tamamı yeni
ve renkli
● 448 sayfalık
şaheser

**FIRSATI
kacırmadınız**

İdrak ettik
Mevlânî Kandili dolayısıyla mu'minler Camilere akın etti, mevlitler okundu ilahiler söylendi. Evlerde ise gece boyunca kaza namazları kılınp, Kur'an-ı kerim okundu.

Darısı basımıza

Avrupa Birliği, dünkü katılımıyla birlikte 25 üyesi olan dev bir 'ülke'ye dönüştü

> 10 ülke daha katıldı
AB'nin 10 yeni üyesiyle gerçekleştirdiği tarihi genişleme, Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde havai fişek gösterileri, konserler, partiler ve diğer etkinliklerle kutlandı. Yeni üyeler kullandıkları sebebiyle sabahı kadar uyumadı. Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Güney Kıbrıs, Litvanya, Macaristan, Malta, Slovenya, Slovakya ve Polonya resmen AB'ye üye oldu.

> Sıra Türkiye'de...
BU katılımıyla Avrupa Birliği, 25 üyesi, 450 milyon nüfuslu, 188 bölgesi, 20 resmi dili bir "dev" oldu. Böylece 1957'de, 6 kurucu ülkayle Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak yola çıkan 'Birlik', 25 üyesi ve Rusya'dan D. Akdeniz'e kadar uzanan sınırları ile tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirdi. Şimdi gözler 26'nı üye Türkiye için aralık ayında

Erdoğan katılım törenlerinde

Başbakan Talat: Avrupa başkentlerinde dün bayram havası vardı. Havai fişekler, partiler derken yeni üye ülkelerin başkentlerinde imarlar sahaya kadar eğlendi.

Gazete 7 .Büyüyen AB hakkında Türkiye gazetesinin 2 Mayıs 2004 tarihli haberi.

T.B.M.M.

B : 87

29 . 5 . 2003

O : 1

Çok yakında Yüce Meclise sunmayı öngördüğümüz altıncı uyum paketi, bir defa, siyasi kriterlere dair mevzuat uyumunu büyük ölçüde tamamlamamızı sağlayacaktır. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanacak ve eylül ayında büyük ölçüde nihai şeklini alacak olan 2003 ilerleme raporunda bu yönde olumlu bir değerlendirmenin yer alabilmesi için, mevzuat alanındaki reform tasarılarının Meclisimiz tatile girmeden yasallaşması önem taşımaktadır. Bu konuda, hepimizin özverili bir mesaiyle çalışacağına güveniyor ve inanıyorum. Altıncı paket sonrasında, mevzuat uyumu bağlamında eksik kalabilecek bazı hususlara ve uygulamada yapacağımız iyileştirmelere odaklanmamız gerekecektir. 2004 yılı ilerleme raporuna kadar bu yöndeki çalışmalarımızı gerektiği biçimde yürütürsek, Aralık 2004'te ülkemizle müzakerenin başlatılmasının önünde Kopenhag Siyasi Kriterleri bakımından bir engel kalmayacaktır. Avrupa Birliği Komisyonunun genişlemeden sorumlu üyesi Verheugen, 2005'in başlarında müzakerelere başlanabildiği takdirde, ülkemizin, 2011 veya 2012 gibi tam üye olabileceğini ifade etmiştir. Üyelik perspektifimize ilişkin olarak Almanya, Fransa, İspanya, İsveç, İtalya ve Lüksemburg Dışişleri Bakanları ve son olarak İtalya Başbakanı da son derece olumlu ve iyimser ifadelerde bulunmuşlardır. Lehimize olan bu havayı kaybetmememiz gereklidir. Hükümet olarak, Avrupa Birliği konusunda Yüce Meclisimizin desteğini hep yanımızda bulduk. Bu konuda, muhalefet partimize de özellikle teşekkür ediyorum. Önümüzdeki bu kritik dönemde de, yine, sizlerin desteğine ve yapıcı katkılarına güveniyoruz. Elbirliğiyle çalıştığımız takdirde, Komiser Verheugen'in belirttiği 2011-2012'nin son derece gerçekçi bir vade olacağını düşünüyorum. Türkiye'nin, Avrupa Birliği normlarına uyum konusunda bugüne kadar gösterdiği ve birçoklarını şaşırtan yüksek performans, üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, Türkiye'nin katılım gereklerini hızla karşılayabileceğine de kanıt teşkil etmektedir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Avrupa Birliği, ülkemizden beklentilerini 14 Nisan 2003 tarihinde üye ülkelerce kabul edilen gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesinde açıkça ortaya koymuştur. Buna göre, biz de, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Programımızı gözden geçirerek, haziran ayının ortalarına doğru komisyona iletacağız. Katılım ortaklığında yer alan öncelikler, diğer adaylardan istenenlerden farklı veya bunların ötesinde unsurlar değildir. Bu itibarla, Avrupa Birliğine uyum çalışmaları, taviz vermek veya teslimiyetçilik olarak yorumlanmamalıdır.

Değerli arkadaşlarım, Avrupa Birliği üyesi ülkeler, 1993 yılındaki, Kopenhag devlet ve hükümet başkanları zirvesinde, Avrupa Birliğine katılmak isteyen ülkelerin karşılamaları gereken kriterleri ortaya koymuşlardır. Bunlar, Türkiye için de, diğer adaylar için de standart kriterlerdir. Katılım sürecinin özü ve anlamı, Avrupa Birliği tarafından ortaya konulan kriterleri karşılamak amacıyla aday ülkelerin attıkları tek taraflı adımlardan ibarettir. Üyelik müzakereleri de, aday ülkelerin belirli AB kurallarından ilanihaye muaf tutulması için değil, bunlara uyumun tamamlanmasına yönelik geçiş şekil ve sürelerinin belirlenmesi için yapılmaktadır. Özetle, aslolan, uyumdur.

Bu noktada, Avrupa Birliğine üyelik sürecimize ilişkin gayretleri, taviz ve teslimiyet olarak nitelemenin yanlış olduğunu tekrarlamak istiyorum. Zira, tam üye olduklarında, Türkiye'nin bugünkü gelişmişlik düzeyinin gerisinde olan bazı Avrupa Birliği ülkelerinin, üyelikten sonra kaydettikleri sıçrama, değerli arkadaşlarım görmezden gelinebilir mi?! Bunda, Avrupa Birliği fonları veya Avrupa Birliğinin siyasi ağırlığı etkili olmamış mıdır?! Tam üyelik, hangi ülkeye siyasi veya ekonomik riskler getirmiştir; bu soruları kendimize sormamız gerekiyor. Hangi ülke için bir geriye gidiş olmuştur; bunu düşünmemiz gerekiyor. Avrupa Birliğinin temsil ettiği hangi değer, Türkiye'nin kabul edemeyeceği unsurlar içermektedir; demokrasi mi, hukukun üstünlüğü mü, vicdan ve teşebbüs özgürlüğü mü, ekonomik refah ve serbestleşme mi, ekonomik bütünleşmenin küresel düzeyde sağladığı rekabet gücü mü?! Biz, Avrupa Birliğine üyeliği, bir amaç olarak değil, Türk Halkını hak ettiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için bir araç olarak görüyoruz. (AK Parti sıralarından alkışlar)

– 33 –

TBMM Zabıt Ceridesi 4. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın AB'yi medeni seviyeye erişmek için bir araç olarak gördüğüne dair meclis konuşması .

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Semanur KUMCAĞAZ

Yabancı Dili :İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.